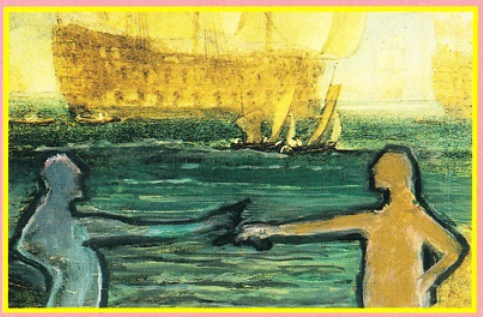
atlantik ötesi

WITOLD GOMBROWICZ



Fransızcadan çeviren: Yaşar Avunç

AYRINTI

WITOLD GOMBROWICZ

Polonyalı romancı, oyun, kısa öykü ve deneme yazarı Witold Gombrowicz, 4 Ağustos 1904'de Polonya Krallığı'nda doğdu ve 25 Temmuz 1969'da Fransa'da öldü. Özellikle *Ferdydurke* (1937) romanıyla uluslararası ün kazandı.

Polonya avangard yazarlar topluluğu içinde yer alan Gombrowicz'in yapıtları sırasıyla Naziler, Stalinciler ve Polonya hükümetince yasaklandığı için, 25 yıl (1937-63) boyunca Arjantin'de sürgün yaşadı. Sonunda Avrupa'ya döndüyse de, yaşamının geri kalan bölümünü Fransa'da geçirdi. Savaş sonrasında yazdığı, *Trans-Atlantyk* (1953; *Atlantik Ötesi*, çev. Yaşar Avunç, Ayrıntı yay.), *Pornografia* (1960; *Pornografi*, çev. Berran Ersan, Remzi yay., 1991) ve 1967'de Uluslararası Edebiyat Ödülü'nü kazanan *Kosmos* (1965; *Kosmos*, çev. Aykut Derman, Can yay., 1992) adlı romanları kendi ülkesi dışında yayımlandı.

Gombrowicz'in oyunları, içerdikleri kara mizah, acayip durumlar ve saçma sapan diyaloglar yüzünden Uyumsuz Tiyatro geleneği içinde görülür. Oyunlarında da romanlarındakine benzer temalar vardır. Başlıca oyunları şunlardır: *Iwona: Ksiezniczka Burgunda* (1957; *Burgunda Prensesi İvona*), *Slub* (1953; *Evlilik*) ve *Operetka* (1966; Operet).

Günlüklerini topladığı *Dziennik* (1957-66, 3 cilt) adlı yapıtında sanatsal ve felsefi görüşleri yer alır. *Rozmowyz Gombrowiczem* (1969; *Bir Tür Tanıklık*) adlı bir otobiyografisi de vardır. Öyküleri, *Pamietnik z okresu dojrzewania* (1933; Bir Ergenlik Çağı Günlüğü) ve *Bakakaj* (1957) adlı yapıtlarında toplanmıştır. Gombrowicz'in yapıtları çok sayıda dile çevrilmiştir.

Gombrowicz romanları ve oyunlarıyla, özellikle de *Ferdydurke* ile acımasız bir hiciv ustası olarak ünlenmiş, grotesk ve gerçeküstücü üslubuyla öne çıkmıştır. Yapıtlarının merkezi teması insanların birbirine bağımlılığı, kendi deyimiyle "insanlararası kilise"dir. Gombrowicz, insanın bağımsız bir özünün olmadığına; sahip olduğu tek kimliğin, çevresindeki insanların eylemleri ve hepsinin içinde bulunduğu kolektif durum tarafından belirlenen tepkilerin bileşiminden ibaret olduğuna inanır. İnsanlığın bir yandan olgunluğa ulaşmayı istemesi ve diğer yandan ise gençliğin olgunlaşmamışlığını çekici bulması arasındaki çatışma Gombrowicz'in diğer önemli temasıdır. Gombrowicz bireyin başkalarının talep ve beklentilerine tabi olmasını içerdiği için olgunluğa sahicilikten uzak bir durum olarak bakar ve olgunlaşmamışlığı da toplumsal bağımsızlığa işaret eden bir özellik olarak görür.

Tüm bu temaların en yoğun olarak işlendiği yapıt ise Gombrowicz'in ilk romanı ve başyapıtı olan, dünya edebiyatında önemli bir yeri bulunan *Ferdydurke*'dir. Gençliğe ve olgunluğa ilişkin özelliklerin bir paradoks içerisinde ele alındığı bu roman fantastik ve karanlık bir mizah duygusunu dışa vuran sahnelerle doludur. Politik bir alegori, modern uygarlığa ilişkin gerçeküstücü bir araştırma, varoluşçu bir roman ve klasik Polonya edebiyatının temalarının karmaşık bir parodisi olarak yorumlanmış olan *Ferdydurke*, Polonya'da basıldıktan kısa bir süre sonra yasaklanmıştır.

Ayrıntı: 130
Edebiyat dizisi: 44

Atlantik Ötesi
Witold Gombrowicz

Fransızcadan çeviren
Yaşar Avunç

Yayıma hazırlayan
Işık Ergüden

Trans-Atlantique/Editions Denoël/1976
basımından çevrilmiştir.

Kitabın özgün adı
Trans-Atlantyk
Lehçe'den çevirenler: *Constantin Jelenski ve Geneviève Serreau*

Kapak illüstrasyonu
Sevinç Altan

Kapak düzeni
Ersin Çalışkan

Düzelti
Sevil Emile

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi (0 212) 516 94 15

Baskı ve cilt
Mart Matbaacılık Sanatları (0 212) 212 03 39-40

Birinci basım
Simavi Yayınları

Ayrıntı Yayınları'nda birinci basım
1995

ISBN 975-539-114-2

AYRINTI YAYINLARI
Piyerloti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş-İstanbul Tel: (0 212) 518 76 19 • Fax: (0 212) 516 45 77

Witold Gombrowicz

ATLANTİK ÖTESİ



I

Aileme, yeğenlerime, dostlarıma Arjantin'in başkentinde başımdan geçen olayların başlangıç bölümünü anlatmak gereksinimi duyuyorum. Kimseyi ne bu bayat makarnayı, bu belki çiğ kara turpu, bu kalay kâse içindeki yağsız, tatsız tuzsuz, üstelik utanç verici çorbayı, ne de bu berbat bulgur yemeğini, günahlarının yağıyla çeşnilendirilmiş bu kara buğday lapasını benimle birlikte yemeye çağırıyorum. Sakın bunları ağızlarına koymaya kalkışmasınlar, yoksa yaşamımın akışını sürekli izleyerek, bitkin bir durumda, o kurşun dağıma tırmandığım şu sırada sonsuza dek yok olur, utancımdan yerin dibine girerim.

1939 yılının 21 ağustosunda *Chrobry* gemisi ile Buenos Aires'e geldim. Gdynia'dan buraya dek yolculuğum son derece keyifli geçti. Bu yüzden, istemeyerek karaya çıktım. Yirmi gün boyunca gökle deniz arasında, hiçbir şey düşünmeden, bol bol hava alarak, dalgalara gömülerek, rüzgârlarla boğuşarak yaşadık. Yol arkadaşım Czeslaw Straszewicz ile aynı kamarada kalıyorduk. İkimiz de ilk kalem denemelerini yeni yapmış birer küçük yazardık; bu yolculuğa geminin ilk seferine çıkması dolayısıyla çağrılmıştık. Gemide senatör Rembielinski, bakan Mazurkiewicz ve orada tanıştığım bir sürü başka insan bulunuyordu. Ayrıca, yerlerinde duramayan, cıvıl cıvıl, bu gibi gezilere alışık iki genç kız da vardı. Bunlara türlü laflar atarak başların çevirtiyor, böylece kendileriyle rahat rahat çene çalıp şakalaşıyordum. Söylediğim gibi, gökle deniz arasında ilerliyor, ilerliyorduk gönlümüzce...

Karaya ayak basar basmaz ben, Bay Czeslaw ve senatör Rembienski daha önce hiç gelmediğimiz kentin içine rastgele daldık. Su üstünde o günleri geçirdikten, dalgaların tuzlandırdığı bu güzelim tespih tanelerini birer birer çektikten sonra, her yandan gelen uğultuyla, tozla, gri toprakla karşılaşmak keyfimizi kaçırmıştı. Ama, İngilizler tarafından yapılmış kulenin bulunduğu Retiro alanını geçince, güle eğlene Florida Caddesi'ne girdik. Burada lüks butikler vardı; şaşkınlık verici bolluktaki büyük mağazaların, şekerci dükkânlarının arasında dolaşan, kentin kaymak tabakasından insanlar görülüyordu. Senatör Rembielinski'nin gözleri çantalara takıldı, benim gözüme üstünde CARAVANAS yazılı bir afiş ilişti. Bu ışıl ışıl, çıtır çıtır günde, yürürken, Bay Czeslaw'a: "Söyleyin bakalım Bay Czeslaw, şu CARAVANAS'ları gördünüz mü?" diye sordum.

Ne var ki bir süre sonra gemiye dönmek zorunda kaldık. Kaptan, Polonya kolonisinin başkanları ve temsilcileri onuruna bir resepsiyon veriyordu. Büyük bir kalabalık oluştu; kendime birçok düşman edinmekte gecikmedim, çünkü tanımadığım bu yeni yüzler arasında, büyük görev ve unvan sahibi kişiler içinde bir ormandaymışım gibi yitiyor, adamları, projeleri, objeleri birbirine karıştırıyor, kimi zaman votka içerek, kimi zaman içmeyerek, bir çayırda körebe oyunu oynarcasına, oradan oraya dolaşıyordum. Bu ülkede ortaelçi olarak bulunan Ekselansları Kosuibidzki Feliks de resepsiyonu onurlandırmıştı. Elinde küçük bir kadeh, iki saat ya da daha uzun bir süre, onu bunu çok kibarca, yüksek ilgileri ile ödüllendirerek ayakta kaldı. Lambaların

ölgün ışıkları altında konuşmalar, demeçler sel gibi akıp giderken tüm olan bitenlere, bir teleskoptan izliyormuşçasına bakıyor, her yanda yabancı, yeni, gizemli şeyler görüyordum. Kafam birden karmakarışık oldu; kendimi şaşkın hissediyordum; yakınlarımı, dostlarımı yardıma çağırdım içimden. Boşuna çaba. Durum kötüleşiyor; çünkü bakın, orada bir karışıklık var. Hiçbir şeyi, hiçbir kimseyi görmemek de işe yaramıyor -gecenin ortasında, bir tarlada tek başınıza kalmışsınız gibi bu-; uzakta, sanki ormanın ötesinde, saman ambarının ardında, bir korku bastırıyor; Tanrının bir gazabı, sanki tehdit edici bir hava var çevrede. Ama herkes durum düzelecek diye düşünüyor. Hızlı sağanak tez geçer. Tıpkı koca karnını tutarak yerde yuvarlanan, inleyen, korkunç acı çeken bir Rus köylü kadınının kaygısı gibi; kadın sanki şeytan doğuracak, oysa gaz çıkıyor içinden, korkusu geçiyor. Gene de işler kötü, evet, kötü; ah, ne kadar kötü gidiyor!

Savaş başlamadan önceki bu son günlerde ben, Bay Czeslaw, senatör Rembielinski ve bakan Mazurkiewicz, elçi Kosiubidzki'nin, konsolosun, Alvear otelinde bir markizin ve Tanrı bilir daha başka kimlerin hangi nedenle verdikleri birçok resepsiyona çağrıldık. Bu resepsiyonlardan çıkarken sokaklarda bir haykırış, tüm gazetelerden yükselen bir haykırış, cansıkıcı bir haykırış kulaklarımıza çarpmıştı: "Polonia, Polonia!" Gitgide hantallaşmış durumda, üzgün, kulaklarımızda uğultu, yüreğimiz sıkıntılı, içimiz kaygı ve iyi yemeklerle dolu, kentte dolaşıp duruyorduk. Czeslaw elinde bir gazete sallayarak koşa koşa kamaraya girip (hâlâ gemide yatıp kalkıyorduk) dedi ki: "Bugün yarın savaş bayrayacak; bu kesin! Kaptan yarın demir almamız için emir verdi. Polonya'ya dönmek umudumuz kalmadığına göre, İngiltere kıyılarına, İskoçya'ya yanaşacağız." Bunun üzerine birbirimizin kollarına atılarak ağlaşmaya başladık; bir süre sonra, diz çökmüş, Tanrıya gönülden bağlanarak, ondan yardım diliyorduk. Ayağa kalkmadan, Czeslaw'a: "Siz gidin, Tanrı sizi korusun," dedim. Czeslaw: "Siz gidin ne demek oluyor? Sen de bizimle geliyorsun, anladın mı?" Özellikle diz çökmüş durumda kalmaya devam ederek: "Siz gidin sağlıcakla varın varacağınız yere; duacıyım," dedim. Czevslaw: "Sen neler söylüyorsun? Gelmiyor musun yani?" diye sordu. "Polonya'ya olsa gelirdim, ama İngiltere'ye gitmek neye yarar? İngiltere'ye, İskoçya'ya gitmenin anlamı ne? Ben burada kalıyorum," dedim. Bu sözleri mırıldanarak söylemiştim (asıl gerçeği söylemiyordum). Czeslaw yüzüme

dikkatle, uzun uzun bakıp çok afallamış durumda: "Demek bizimle gelmek istemiyorsun? Burasını yeğliyorsun ha? Öyleyse elçiliğimize gidip kaydını yaptır; seni kaçak ilan etmesinler ya da daha beter bir şey olmasın. Elçiliğe gideceksin. Gideceksin değil mi?" dedi. "Ne sanıyorsun, kuşkusuz gideceğim; yurttaşlık görevimi biliyorum; korkma. Ama fikir değiştirip sizinle gelirsem, bu konuştuklarımızdan kimseye söz etme," dedim. Bunları söyledikten sonra işin en güç yanı bittiği için ayağa kalkıyorum ve görüyorum ki, soylu bir yüreği olan Czeslaw, her ne kadar şaşırmışsa da (aramızdaki o bir tür gizliliğe karşın), iyiliksever bir dost gibi davranmayı sürdürüyor.

Bu adama, bu yurttaşıma tüm gerçeği açıklamak istemiyorum; öteki yurtaşlarıma, yakınlarıma da öyle... Hiç kuşkusuz o zaman beni bir direğe bağlayıp diri diri yakarlar, kollarımı bacaklarımı dört ata çektirerek koparırlar, kerpetenle işkence yaparlar, çark işkencesiyle öldürürler, kazığa oturturlar, her türlü haklardan, ayrıcalıklardan yoksun bırakırlar.

Gemide kaldığıma göre, acaba nasıl gizlice ayrılacaktım? Bu arayış içinde, çevremdekilerin hayhuyuna katılıyormuş gibi görünüp hep tetikte kalarak, başkalarının palavralarına kendi palavralarımı ekliyor, onların haykırışları, titremeleri, kendilerinden geçmeleri karşısında ben de haykırıyor, titriyor, kendimden geçiyor, onlarla birlikte şarkı söylüyor, onlarla birlikte ah vah ediyor ya da çekinip sesimi çıkarmıyor, korkudan donup kalıyordum. Ancak halatlar çözülüp de gemi, içindeki üzgün yurttaş kalabalığıyla bir o yana bir bu yana yalpalamaya başlayarak kalkış düdüğünü çalınca, ben, ardımda iki valizimi taşıyan bir adam, merdivenlerden inip kendimi karaya atmayı başarıyor ve uzaklaşıyordum. Evet, işte böyle uzaklaştım gemiden. Hiç ardıma bakmadan. Uzaklaşıyordum; ardımda olup bitenlerden habersiz. İki yanı ağaçlı yolun çakılları üstünde yürüyerek epey uzağa gitmiştim bile. Dönüp geriye bakmak için biraz daha uzaklaşmayı bekledim ve uzaklara, gemiye baktım; kıyıdan açılıp sallana sallana giden gemiye baktım.

Kendi kendime: "Bir an gelecek diz çökeceksin," dedim. Ne var ki diz çökmedim, asla; tek başıma, kimse duymadan, küfredip lanet okumaya başladım: "Gidin yurttaşlar, gidin, ülkenize doğru yol alın! O kutsal, ama kesinlikle lanetli ülkenize doğru! Yüzyıllardan bu yana can çekişip de bir türlü geberemeyen o kutsal, karanlık, canavar ülkenize doğru! Gerçekleşecek gibi görünüp de hiçbir zaman gerçekleşmeyecek, tüm doğanın lanetlediği o kutsal düş ülkesine doğru yol alın ba-

kalım. Gidin, ona doğru gidin; sizi ne yaşatacak ne de gebertecek, sizi varolmakla varolmamak arasında sonsuza dek kararsız bırakacak o ülkeye gidin; burnunuzu o kutsal salyangoz ülkenize doğru yöneltin; gidin de sizi salyangozlaştırmayı sürdürsün!"

Gemi, sancaktan dönerek uzaklaşıyor, ben lanet okumada daha ileri gidiyorum: "O dengesiz, çılgın, vebalı ülkenize doğru yol alın; sizi tepine tepine ayaklarının altında ezsin; tedirgin ede ede canınıza okusun; çırpına çırpına sizi de çırpındırsın, kan içinde bıraksın; avazı çıktığı kadar bağırıp size sövüp saysın; son soluğunu verinceye dek büyük acılar çektirip barsaklarınızı bursun; kudurup ölürken sizi, çocuklarınızı, karılarınızı da ısırıp öldürsün, kudurmuş bir köpek gibi kudurtsun."

Topu topu 96 dolarım vardı. Bu parayla zar zor iki ay oldukça gösterişsiz bir yaşam sürdürebilirdim; onun için ne gibi bir girişimde bulunacağımı hemen düşünmem gerekti; hem de nasıl yapacaktım; bunu da düşünmeliydim.

Önce Bay Cieciszowski'ye gitmeye karar verdim. Kendisi eski bir tanıdığımdı; annesi vaktiyle dul kaldığında Kielce yakınlarında Adam Krzywnicki'lerin yanına yerleşmişti. Krzywnicki'lerin evi kuzenlerim Szymuski'lerin evine yakındı; erkek kardeşim ve yengemle birlikte ördek avı mevsiminde kimi zaman kuzenlerimi ziyaret ettiğim olurdu. Yıllardır Buenos Aires'te yaşıyordu Cieciszowski; bana fikir verip akıllıca öğütlerde bulunabilirdi. Sonunda ona gittim. Şansım varmış, evde buldum. Kuşkusuz şimdiye dek tanıdığım en tuhaf insandı Bay Cieciszowski: Zayıf, güçsüz, çocukluğundan bu yana çektiği kansızlıktan ötürü daha da cılız kalmış, tatlı dilli, nazik biriydi. Kovalanıp da bir çalılığın içinde büzülüp saklanmış, kulaklarını dikip rüzgârı koklayan, birden bağırmaya başlayarak sonra susup kımıldamayan bir tavşana benziyordu. Beni görünce bastı yaygarayı: "Kimi görüyorum?" Sarıldı, iskemleler çekip oturttu beni, nasıl yardımcı olabileceğini sordu...

Arjantin'de kalma kararımın gerçek, ciddi ve küfürlü nedenini asla ona açıklamak istemiyorum: İyi bir yurttaş olarak, beni ele verebilirdi. Bu yüzden, kendisine falan ya da filan nedenden söz ediyorum; şu ya da bu biçimde ülkemden ayrı düştüğümü görerek, yüreğim sızlayarak, üzüntü içinde, serüven peşinde koşup İngiltere'ye ya da İskoçya'ya gitmektense burada kalmaya karar verdiğimi söyledim. O da, aynı biçimde tedbirli davranarak, anavatanın oğullarına çok gereksinimi ol-

duğu bu ciddi zamanda, her oğulun yiğit yüreğiyle seve seve kuş gibi uçarak ona gideceğini söyleyip ekledi: "Ama ne yazık ki... Boş ver, acını anlıyorum; bir sıçrayışta okyanusu nasıl aşacaksın? Kararını doğru buluyorum ya da bulmuyorum ama, burada kalmakla iyi etmişsin; yeter ki yanlış bir şey yapma!" Başparmaklarını önce ileriye, sonra geriye doğru döndürerek bana bunları söyledi. Adam başparmaklarını çevirirken kendisine baktığım sırada düşünüyordum: "Yiğidim, çevir bakalım; ben de seni çeviririm birazdan." Sözü gene ona bırakmak için soruyorum: "Demek bu kanıdasınız?"

— Bugün, kanısını söylediğini ya da söylemediğini savlayan kişinin aklı yoktur. Ama, madem ki sen burada kaldın, hemen elçiliğe gidip kaydını yaptır ya da yaptırma; çünkü yaptırsan da yaptırmasan da başın büyük derde girer ya da girmez.

— Demek böyle düşünüyorsunuz?

— Düşünüyorum ya da düşünmüyorum. Canının istediğini yap (başparmaklarını ileriye doğru çeviriyor) ya da yapma (başparmaklarını geriye doğru çeviriyor); başının derde girmesi ya da girmemesi (başparmaklarını durmadan çeviriyor) sana bağlı.

Konuşma sırası bana gelince soruyorum:

— Demek bana bunları öğütlüyorsunuz?

Hop! Adam ansızın yerinden kalkıp yanıma yaklaşıyor.

— Zavallı, diyor, bu senin ölümün, yok olman demektir; sus, sakın ha, yaklaşma onlara; eğer seni enserelerlerse hiç bırakmayacaklardır! Öğütlerimi tut; senin için başkaları ile, yabancılarla düşüp kalkmak daha hayırlı olur; yabancıların içinde eri, onların içinde boğul. Tanrı seni elçilik adamlarından, yurttaşlarından, o kötü, zararlı, o Allahın belası insanlardan korusun. Bunlar dişlerini etine iyice geçirip seni ısırır, boğazlarlar!

— Demek görüşünüz bu?

Bay Cieciszowski haykırıyor:

— Tanrı seni elçilik adamlarından, yurttaşlardan kaçmaktan korusun, çünkü onlardan kaçarsan seni yakalar, bir güzel ısırır, sonra da boğazlarlar!

Başparmaklarını bir ileriye, bir geriye doğru döndürüp duruyor; ben de öyle yapıyorum ama, döndüre döndüre de başım dönüyor. Aman Tanrım! Benim bir girişimde bulunmam gerek; cebim delik. Açılıyorum:

— Keşke bir iş bulabilseydim ilk ayları karşılayabilmek için...

Ama nasıl? Nerede?

— Kaygılanma, diyor bana sarılarak. Hemen bir düşünüp taşınalım. Seni buradaki yurttaşlarla tanıştırırım; büyük yardımları olacaktır ya da hiç olmayacaktır. Yetişin dostlar! Burada sürüyle Polonyalı zengin tacir, sanayici para babası var. Seni bunlara doğru itmem gerek ya da itmemem.

Gene başlıyor parmaklarını döndürmeye.

Düşünceden düşünceye atlıyoruz.

— Dinle, diyor. Burada üç ortak tanıyorum; bir komandit şirket kurup büyük kâr getiren at ve köpek ticaretine giriştiler. Kuşkusuz sana yardım edeceklerdir ya da etmeyeceklerdir. Seni memur ya da sekreter olarak 100-150 peso ücretle işe alabilirler, çünkü bunlar dünyanın en iyiliksever ve en dürüst ya da en namussuz insanlarıdır. Payları devredilebilir ya da devredilemez komanditer ortakları var. Yalnız, bu adamlarla nasıl karşılaşmalı? İşte güçlük burada. Hepsiyle bir arada değil ama her birini ayrı ayrı yakalayıp tek tek konuşmalı, çünkü aralarında her zaman çok büyük anlaşmazlık, geçimsizlik olmuştur; birbirlerine karşı öylesine hınçla doludurlar ki yan yana gelirlerse, bu kuduruk adamlar dünyayı kudurturlar. Gelgelelim, bunları nasıl ayrı ayrı bulmalı? İşte güçlük burada. Birbirlerinin kuyruğunu bırakmazlar. Örneğin, seni pekâlâ baronla tanıştırabilirim; eli açık, yüce gönüllü bir adamdır; sana seve seve yardımda bulunacaktır, ama o zaman Pyckal işe karışıp seni baronun yanında rezil ederek batıracaktır; öyle ki baron da seni tersleyip küçültecektir Pyckal'm yanında; Pyckal'ın iftiracı yanını kışkırtarak, adam seni yerin dibine sokuncaya dek didinip duracaktır. Ciumkala'ya gelince, o da seni her ikisinin yanında rezil edecek, yerecektir. Uzun sözün kısası, Pyckal'a karşı barondan yana, barona karşı Pyckal'dan yana olacaksın (bu sırada başparmaklarını döndürmeye başlıyor).

Bir süre daha dereden tepeden konuşup eski dostlarımızı anıyoruz; öyle ki bana salık verdiği pansiyona valizimle birlikte gittiğimde saat neredeyse öğleden sonra iki olmuştu. Burada gecesi 4 pesodan ufak bir oda kiraladım. Kent tüm kentlere benziyor. Çok yüksek yapılar var; yanda, sağda solda da alçak bir yapıya rastlıyorsunuz. Gelip geçenlerden, arabalardan fırsat bulup dar sokaklara girildiğinde sıkıcı bir kaynaşma görülüyor. Gürültü patırtı, klakson sesleri, bağırıp çağırmalar kol geziyor, havadaki korkunç nem de caba.

II

Arjantin'de geçirdiğim bu ilk günleri hiç unutmayacağım. Ertesi gün, uyanır uyanmaz, odamın duvarından bir yaşlı adamın ağlama sesleri, inlemeleri, sızlanmaları bana dek geldi. Söylediklerinden ancak bir sözcüğü anladım: "Guerra, guerra, guerra." Gerçekten de gazeteler büyük yaygarayla savaş haberini veriyorlar ama, işin aslı neydi? Kimi böyle, kimi şöyle konuşuyor; biri fos çıkacağını, öteki beklemekle bir şey yitirilmeyeceğini söylüyor, başka biri savaşılsın, bir başkası da savaşılmasın diyor. Peki, neler oluyor?. Hiçbir şey. Ne var ki yağmur yağan tarlalarda olduğu gibi, hava kapalı ve sıkıntılı. Bugün ise günlük güneşlik. Kalabalığın içinde yittiğim için keyifliyim; kendi kendime yüksek sesle düşünüyorum: "İstakozu kırarlarken sazan balığı paçayı kurtarıyor." "Oysa orada büyük dayak var! Gazete idarehanelerinin

önü kalabalıktan geçilmiyor. Ucuz bir lokantaya girip ağzıma birkaç lokma bir şeyler atmak istiyorum; 30 centavosa bir bifteği mideme indirirken gene kendi kendime: "İspinoz kuşu şakırken, koçun pestilini çıkarıyorlar," diyorum. Oysa orada büyük kötek var! Sonra ırmak kıyısına gidiyorum. Burada kimseler yok, sessiz; hafif bir rüzgâr esiyor. Gene kendi kendime konuşuyorum: "Bıldırcın cıvıldarken, tuzağa düşen porsuk canından oluyor. "Oysa orada insanlar ölüyor... Saman yığınlarının ötesinde, ormanın ötesinde, küçük gölün ötesinde, deli gibi bağırıp çağırıyorlar, uluyorlar, vuruşuyorlar; kan dökülüyor, aman diliyorlar, ama bağışlama yok; olan biteni Tanrı biliyor ancak, hatta Tanrı bile...

O zaman kendi kendime: "Elçiliğe gitmek neye yarar, gitmeyeceğim," diyorum. "Beygir cılızsa gebersin." Orada ise insanlar geberiyor. Gene kendi kendime diyorum ki: "Kendim ve varım yoğum üzerine ant içerim ki bu işe karışmayacağım, bu iş benim işim değil, ölmeleri gerekiyorsa, ölsünler." Bu sırada gözüm bir otun sapına tırmanan küçük bir böceğe takılıyor; evet, onu görüyorum arada ve şu anda, hatta şu saniyede, görüyorum hayvanı, bu kıyıda, okyanusun bu yakasında; tırmanıyor, tırmanıyor, tırmanıyor ve tırmanıyor; paniğe kapılıyorum; kendi kendime: "Elçiliğe gidelim; bu daha iyi olur, doğru, doğru, git oraya; gideceğim, vallahi gideceğim, gideceğim; gidiyorum, gitmek daha iyi, gidelim..." diyorum. Ve gittim.

Elçilik kentin en kibar sokaklarından birinde, görkemli bir binadaydı. Binanın önüne gelince, düşünmek için uygun bir süre duraladım. Girecek miyim? Girmeyecek miyim? Sapkın mezhepli bir kişi, bir hain, bir imansız, bir kafir bir piskoposu ziyarete gider mi? Bu sırada o korkunç gururum, çocukluğumdan bu yana beni kiliseye karşı çıkaran o kendimi beğenmişliğim gene tepeme dikildi. Anam beni bunun için mi dünyaya getirdi? Anlayışım, kendime güvenim, yaratıcı zekâm, doğamın üstün gelişmesi bu işe mi yarayacaktı? Bu keskin bakışım, bu yüce alnım, düşüncemin önüne geçilmez itici gücü bu işte mi kullanılacaktı? Bizim köyün o küçük kilisesinde, o zavallı, daracık kilisesinde miskin miskin oturup ayini mi izlemeli, o ne de berbat, uğursuz ayini mi izlemeli; bizimkilerle birlikte diz çöküp, zavallı, uğursuz olmaktan geri kalmayan, ilahilerin okunduğu o yerde, tümüyle bizim

köye özgü kötü günlük kokusuyla sarhoş mu olmalı? Hayır, hayır ve hayır! Ben Gombrowicz'im, ayin yapılan o karanlık yerin önünde perişan durumda, daha doğrusu, kendimden geçmiş durumda diz çökmek bana göre değil (ama yaralananlar var); hayır, hayır, gitmeyeceğim; bu çok riskli (ama ateş ediyorlar); gitmek istemiyorum oraya, bu denli basit, bu denli rezil bir neden yüzünden! (ama adam öldürüyorlar, adam öldürüyorlar!) Ve bu savaş, bu adam öldürme düşünceleri içinde, kana bulanmış durumda elçiliğe girdim.

İçerde çıt yok. Halı döşeli uzun bir merdiven görülüyor. Girişte, kavas beni saygıyla selamlıyor; basamakları birlikte çıkıyoruz; elçilik kâtibinin odasına dek bana eşlik ediyor. Birinci katta sıra sıra sütunlu büyük bir salon var, loş ve serin; burada, sadece renkli küçük vitraylardan sızan ışıklar kornişlere, yalancı mermerden süslere, yaldızlı süslere vuruyor. Müsteşar Podsrocki siyaha yakın koyu lacivert kostümü içinde, başında silindir şapkası, ellerinde eldivenleri, beni karşılamaya geliyor ve şapkasını hafifçe kaldırarak alçak sesle ziyaretimin nedenini soruyor. "Ekselansları elçi ile görüşmek istiyorum," diyorum. "Ekselansları elçi ile mi?" diye soruyor. "Evet, Ekselansları elçi ile görüşmek istiyorum," diye yineliyorum. Adam başını önüne doğru indirerek soruyor gene: "Elçi ile diyorsunuz, Ekselansları elçinin kendisi ile öyle mi?" "Evet, Ekselansları elçiyle, önemli bir konuda," diyorum. "Demek ne müsteşarla, ne ataşeyle, ne konsolosla; ille de elçinin kendisini görmek istiyorsunuz? Peki ne konuda? Ne amaçla? Hem burada kimi tanıyorsunuz? Siz kimsiniz? Dostlarınız kimler? Kimlerle düşüp kalkıyorsunuz?" İşte beni böyle sorguya çekiyor; adamakıllı tedirgin ediyor; çevremde sıçrayarak üstümü aramaya başlıyor; cebimden bir sicim çıkarıyor. Ansızın dipteki bir odanın kapısı açılıyor ve Ekselansları elçi başını uzatıyor; beni tanıyıp işaret ediyor. Bunu gören müsteşar nasıl selam vereceğini bilemiyor; kıçını oynatıp şapkasını sallayarak beni elçinin odasına sokuyor.

Elçi Kosuibidzki Feliks çok tuhaf bir adamdı. İnceydi, semizdi, tombuldu; burnu da inceydi, ama biraz tombuldu; gözleri de tombuldu; parmakları da ince uzun, ama tombuldu; bacakları da öyleydi, ince

uzun ve tombul, daha doğrusu, dolgundu; dazlak başında siyahımsı ve kızıl birkaç saç teli görülüyordu; öküz gözlerine benzeyen gözlerini insana dikip ayırmadan bakıyordu. Davranışlarıyla, tutumuyla kendi saygınlığına karşı sürekli minnet duyuyor, kendi kendine saygılarını sunmaktan hiç geri kalmıyordu; konuştuğu kişiye de aynı saygıyı gösteriyor, bu kişi neredeyse önünde diz çöküp konuşmak zorunda hissediyordu kendini.

İşte ben de hemen ayaklarına kapanıp ağlıyor, elini öpüyor, ona hizmetlerimi, kanımı, varımı yoğumu sunup bu kutsal saatte benden keyfince, paşa gönlünün dilediği gibi yararlanmak iyiliğinde bulunması için yalvarıyorum. İncelikle, hem kendini hem bir yurttaşım iyiliğiyle, ilgisiyle onurlandırıyor, beni kutsuyor ve öküz gözlerini üzerime dikerek: "Pekâlâ, diyor, 50 peso; daha fazlasını veremem (para kesesini çıkarıyor). Hayır, hayır, sana tüm verebileceğim bu. Peki ama niye Rio de Janeiro'ya gitmiyorsun sen? Git oraya, Rio elçiliğine asıl; yol paranı veririz, ufak bir ikramiye de; yeter ki çekip git, çünkü burada kötü yazarlar istemiyorum; bu gibiler insanı durmadan sağarlar, üstelik köpekleşirler. Sen en iyisi Rio de Janeiro'ya git; bunu öğütlüyorum sana!"

Kuşkusuz, para vererek beni başından savıp kurtulmak istiyor... hem de ufaklık parayla! Bu hakaret kanımı başıma sıçratıyor; bir şeyler söyleyeceğim ama önce dilim tutuluyor, sonra diyorum ki: "Beni bir avuç bozuk para ile başınızdan savmak istediğinize göre, galiba Hazretlerinin gözünde değerim pek az; kuşku yok, beni onbinlerce yazardan herhangi biri sanıyorsunuz. Oysa ben sadece yazar değil, Gombrowicz'im."

"Gombrowicz mi? diye soruyor. Peki ama, kim bu Gomrowicz?" "Gombrowicz, Gombrowicz," diyorum. Gözlerini üstüme dikiyor: "Gombrowicz bana vız gelir; bak, sana 80 peso, al şunları da çek git. Anlıyor musun, şimdi savaş var. Bay elçi de meşgul." "Savaş," diyorum, "savaş," diyor. Ben gene "savaş," diyorum, o da gene "savaş," diyor. Rengi atıyor, gözlerini bana dikip: "Pekâlâ, ne haberler var bakalım? Kentte neler anlatılıyor? Bir şeyler biliyor musun? Yeni bir şey var mı?" diye soruyor. Sonra kendini toparlayıp hafifçe kısa kısa öksürüyor, bir yandan kulağını kaşırken bir yandan da burnunu çekip duruyor; sonra birden omzuma vurup bağırarak: "Bir şey yok, önemli değil; korkma. Yeneceğiz." diyor, durmadan bağırıp çağırarak horoz-

lanıyor, sövüp sayarak "yeneceğiz, yeneceğiz!" diye yineliyor.

Bunları işitip, adamın bir kutlama yapıyormuş, bir ayin yönetiyormuş gibi coştuğunu da görünce diz çöküp, bu çok önemli yüce ulusal anda bu kutsal kutlamaya katılarak ben de bağırmaya başlıyorum: "Yeneceğiz, yeneceğiz, yeneceğiz!"

Soluyor. Gözlerini bana dikerek "Yeneceğiz," diyor. "Allah kahretsin! Yeneceğiz, yemin ediyorum; yeneceğimizi söylemedim deme diye söylüyorum bunu sana; yineliyorum, yeneceğiz, onları o şerefli, yenilmez yumruklarımızla ezip toz edeceğiz; onları ufalayıp un ufak duruma gelinceye dek öğüteceğiz; onları dilim dilim yapacağız; kılıçlarımızla kesip mızraklarımızla deleceğiz; bayrağımızın altında savaşıp yüzyıllardan bu yana süren görkemimizin gururu içinde, ey İsa, ey Meryem, ey İsa, ezeceğiz, boğazlayacağız onları. Boğazlayacağız, ezeceğiz, yok edeceğiz onları. Ne diye bana bakıyorsun öyle? Sana yeneceğiz onları diyorum ya! Beni görüyorsun, işitiyorsun; ben, elçinin kendisi, ben, elçi sana onları ezeceğimizi söylüyorum ya! Öyleyse elçinin kendisinin senin önünde çırpınıp durduğunu, onları ezeceğimizi açıkça söylediğini ayırt edersin artık. Karşında çırpınmadığımı, söylediğim şeyleri söylemediğimi savlayarak ardımdan konuşmayı aklından geçirme, çünkü pekâlâ görüyorsun ki çırpınıp duruyorum ve açık konuşuyorum!"

Bir an aptallaşıp o öküz gözlerini üstüme dikiyor: "İnan ki sadece senin önünde çırpınıyorum, senin önünde konuşuyorum." Sonra ekliyor; "Olur şey değil! Elçinin kendisi senin önünde çırpınıp konuşuyor ha? Ama canım, elçinin kendisi senin önünde konuşuyorsa, hem bu denli uzun uzun konuşuyor, hem de sadece konuşmayıp çırpınıyor, bağırıyorsa, bunun nedeni senin rastgele biri olmamandır... Oturunuz sevgili yazarım, oturunuz! Adınız, lütfen?"

"Gombrowicz," diye yanıt veriyorum. "Elbette, elbette, biliyorum, tanıyorum. Huzurunuzda çırpınıp bağırdığıma göre, nasıl tanımayacakmışım? Öyle ya, sevgili dostum, size yardım etmeliyim! İnanın ki ulusal yazınımıza karşı bana düşen görevleri bilmiyor değilim. Elçi olarak yazınımıza çok büyük ilgi göstermeliyim. Pekâlâ, bunu çözümleriz. Sen yazarsın; öyleyse sana buradaki gazetelere büyük yazarlarımızı, dâhilerimizi öven yazılar yazdırır, ayda 75 peso öderim. Daha çoğu olanaksız... Bundan iyisi can sağlığı. Kopernik'i, Chopin'i, Mickiewicz'i göklere çıkarırsın... Allah kahretsin, herkes kendine yontu-

yor... Eğer yapmazsan, çiğ çiğ yerler seni." "Ellerini ovuşturup ekliyor: "Vay canına! Güzel formül değil mi ha? Benim elçi olarak, senin de yazar olarak, ikimizin rollerini çok iyi belirledim."

Ne var ki ben: "Size çok minnettarım; ama hayır, hayır teşekkür ederim," diyorum. "Hayır, teşekkür ederim ne demek oluyor? Övgüler yazmayı kabul etmiyor musun?" "Çünkü bizimkiler söz konusu olunca, sıkar bu beni." Gözlerini bana dikiyor, yeniden dikiyor, yeniden dikip: "Peki seni sıkan nedir bu işte, pis herif," diye haykırıyor. "Bizimkileri biz övmezsek, kim övecek?"

— Efendimiz beni bağışlasınlar. Kendi malımı övmek beni tedirgin eder.

— Bakın hele şu boş kafaya, şu akılsıza, şu budalaya! Savaştayız, dangalak, anlamıyor musun, büyük adamlar gerek bize; hem de çok ivedilikle; yoksa kökümüz kazınacak! Büyük adamlarımızın büyüklüğünü şişirmek, dâhilerimizin görkemini yüceltmek için değil de ne için buradayım ben elçi olarak? Hay Allah, ne yapayım ben sana? Ağzını burnunu mu dağıtsam ha?" Susuyor, sonra o öküz bakışını bana çevirerek: "Bekle biraz," diyor. "Yazar bozuntususun sen, değil mi? Neler çiziktirdin bakalım ha? Kitaplar mı yazdın ha?"

"Podsrocki! Podsrocki!" diyerek müsteşarı çağırıyor. Podsrocki hemen koşup geliyor. Göz ucuyla bana doğru bakarak adamın kulağına bir şeyler fısıldıyor. "Pis herif!" dediklerini duyuyorum. Sonra: "Pis herifin teki," dediklerini de. Müsteşar elçiye: "Pis herifin teki," diyor. Elçi de müsteşara: "Pis herifin teki; bu kesin; ama gözleri, burnu fena değil," diyor. Müsteşar bunun üzerine: "Vay canına, pis herifin teki ama burnu, gözleri fena değil, alnı da fena sayılmaz," deyince elçi sazı alıyor eline: "Pis herifin teki, bu kuşkusuz; ama sizler de, tümünüz pis heriflersiniz, ben de pis herifin biriyim, onlar da ne pis herifler ya! Öyleyse kimse ne olduğunu anlamayacak, pis herif pis herife saldırır, olur biter. Bu yapılabilir, haydi canım, her şey yapılabilir, Allah kahretsin..." Müsteşar: "Allah cezasını versin!" diyor, elçi de ekliyor: "Haydi biraz coşalım şurada, adamın burnunun dibinde; şeytan çarpsın ki eğer..." Bakıyorum, elçi coşup o kendini beğenmiş haliyle salonda gezinip duruyor, sonra kaşlarını çatıyor, başını eğiyor, biraz soluk alıyor, sonunda soluk soluğa, gözlerini bana dikip gürlüyor: "Bizim için ne onur! Aramızda büyük bir yazarın, belki de, Polonyalı en büyük yazarın bulunması ne onur! İşte karşımızda en büyük

yazarımız, bir deha, bir üstat. Ne diye gözlerini faltaşı gibi açıyorsun öyle Podsrocki? En büyük küstahımızı, pardon, en büyük üstadımızı selamla bakayım!"

Bunun üzerine müsteşar reverans yapıyor.

Bunun üzerine ekselensları elçi yerlere kadar eğiliyor.

Bana gelince, adamların benimle alay edip keyiflendiğini görünce öfkem topuklarıma çıkıyor, üstelik kıçlarına birer tekme atmak istiyorum. Bu sırada elçi benim için bir koltuk çekiyor, müsteşar da yaltaklanıyor. Ekselansları elçi özel olarak hal hatır soruyor. Müsteşar hizmetlerini öneriyor. Ekselansları en ufak bir isteğimin, emrimin yerine getirilmesi için can atıyor. Müsteşar beni elçiliğin şeref defterini imzalamaya çağırıyor, elçi de koluma giriyor; müsteşar çevremizde pıtı pıtı yürürken, biz salonda bir tur atmaya başlıyoruz. Elçi diyor ki: "Gombrowicz gibi bir konuğu ağırlamak bizim için ne onur!" Müsteşar Podsrocki de ekliyor: "Evet, böyle bir konuğu, Gombrowicz'i, dâhi Gombrowicz'i!" Elçi de: "Soylu ülkemizin yetiştirdiği eşsiz bir deha!" diyor. Podsrocki ekliyor: "Büyük ulusumuzun yetiştirdiği büyük bir adam!"

Ne şaşkınlık! İçine düştüğüm bu garip ikilem karşısında ne yapmalıydım? Çünkü bunlar pis herifler, çok iyi biliyorum, beni de pis herifin teki gibi görüyorlar; bütün sorun pislikte ve birlikte olmakta; şu pis heriflerin kafalarına bir güzel patlatmak geliyor içimdem. Yalnız, gelin görün ki, önümde duranlardan biri elçi, öteki müsteşar... Bu denli saygın kişilerin bana verdikleri onur karşısında utanıyor, sıkılıyorum. Salonda elçiyle müsteşar her türlü hoplamaları, kovalamacaları sürdürürlerken, ben bu pis heriflerin yüksek görevlerini düşünerek, o iğrenç onurlandırmalarından kurtulmak için ne yapacağımı bilemiyorum. Kısacası, tereyağının içine düşmüş tahtakurusu gibi, ben de kendimi onların tuzağına düşmüş sayıyorum.

Sonunda elçi yeniden soluk alıp, bu kez iyilikseverlikle beni haşlıyor: "Pis herif, unutma ki elçilik sana gereken her türlü inceliği göstermiştir, bizi herkesin önünde utandırmaya kalkışma, çünkü bu ülkenin insanlarına ulusumuzun boktan bir ulus olmadığını göstermek için seni onlara büyük deha Gombrowicz olarak tanıtacağız. Onu ortaya çıkaracağız, değil mi ha Podsrocki?" "Onu ortaya çıkaracağız," dedi müsteşar. "Onu çıkarıp göstereceğiz, o pis herifler de şaşırıp kalacaklar!"

Kendimi sokağa atar atmaz öfkemin dizginlerini salıveriyorum: "A! Nasıl ha? Ne, ne bu? Neden? Peki nasıl oluyor bu? Hangi hakla? Tanrım, neler geliyor başıma? Ay, ay, ay, beni aldattılar; böyle olmalı! Beni bir kez daha aldattılar! Ey Tanrım, ey Tanrım, tuzağa düşürüldüm, kösteklendim, ökseye bastırıldım. Hep yazgının tuzaklarına mı takılacağım? Durmadan yaşamımın mapushanelerine mi düşeceğim? Bir yandan geçmişin akışı beni bir saman çöpü gibi sürüklüyor, öte yandan yazgının çılgın dalgaları ardımdan vuruyor; oysa ben bir at gibi şaha kalkıp titriyorum, bir arslan gibi kükreyip bu yeni mapushanenin demir parmaklıklarına atılıyorum. Ah, neden gittim bu elçiliğe? Büyüklük kudurganlığına, şişinme çılgınlığına tutulup herkese dehalarını göstermeye kalkışan lanet olası pis herifler: Bakınız, baylar bayanlar, şu eşi bulunmaz adamımıza, ulusal Gombrowicz'imize bakınız! Gördünüz mü ha? Hayran kalın erdemlerimize! Görkemimize! Değerlerimize! O masalsı saraylarımızı, biblolarımızı, antikalarımızı falan görünüz! Hem de, lütfen, acıyıp kıçımıza tekme atmayın; biz ki bir dehaya, Gombrowicz'e sahibiz!" Ekselansları pis herifin pis manevrası şuydu: Amerikalıları kandırmak -bu güç değil- ve beni, övgüler yağdırarak, bu onur verici pohpohlamaların mayasıyla kabarmaya başlatmak.

Ama hayır, hiçbir zaman! Asla! Öfkeden kudurup bu elçiyi kovuyorum, dışarıya itiyorum, bin kez kovuyorum, kapının önüne koyuyorum; bu elçiyi görevden alıyorum, tahttan indiriyorum, düşürüyorum, sopayla dövüyorum, copla pataklıyorum! Oğullarına saygı göstermeyen kahrolası ulus, birbirlerine saygı göstermeyen kahrolası oğullar! Büyük bir öfkeyle bu elçiye bir güzel kötek atıyorum, bohçasını koltuğuna veriyorum, elçiyi de tüm saygın, yüksek görevli kişileri de dışarı atıyorum, sürdüğümüz yaşamı, yaşadığımız zamanları da kapı dışarı ediyorum; durmamacasma elçiyi görevden alıyor, gene kovuyorum, gene kovuyorum. Adamı elli altmış kez kovduktan sonra gene bir kez daha kovuyorum! Ne var ki gelip geçenlerin benimle alay ettiklerinin ayırdına varıp öfkeme son veriyorum.

III

Para durumum çok kötü olduğundan bir an önce harekete geçmem gerekiyordu. İlk yapılması gereken de gidip Cieciszowski'yi görmekti. Kendisiyle Florida Caddesi'nde randevum vardı. Burası daha önce söylediğim gibi, her tür mağazaları, çok zevkli dükkânları ve butikleri, kahveleri, pastaneleri ile kentin en lüks caddesiydi. Taşıtların giremediği, yayaların büyük kalabalık oluşturduğu bu cadde, güneş içinde, fıyaka satıyor. Doğuştan gelen sıkılganlığım nedeniyle ya da bilmiyorum hangi kaygıdan ötürü, Cieciszowski'ye elçiyle aramızda geçen tatsız şeyleri ayrıntılarıyla anlatmayarak, dargın ayrıldığımızı söylemekle yetindim. "Ay!" diye bağırdı parmaklarını döndürerek. "Oraya gitmene ne gerek vardı? Oysa sana gitmemeni salık vermiştim; ama belki gitmen daha iyi olmuş. Elçinin burnundan getirmekle iyi bir şey yapmış-

sın! Umarım kötü bir şey yapmamışsındır, çünkü o da sen zavallının burnundan getirecektir, getirecektir, gene getirecektir! Saklan, bir fare deliğine gir, çünkü saklanmazsan seni bulurlar!" Böyle konuşa konuşa Florida Caddesi'ni arşınlıyoruz. Vitrinlerin gerisinde sergilenen zenginlik ışıl ışıl, göz kamaştırıyor; kalabalık hiç eksilmiyor; gülümsemeler, yerlere kadar eğilmeler, selamlar; selamlaşıyor insanlar. Bizim Cieciszowski yakınlarına, dostlarına, tanıdıklarına kimi zaman gülümsüyor, kimi zaman şapkasını çıkarıyor ya da derinden selamlayıp kulağıma fısıldıyor; "Hey bak, Bayan Rotfeder. İşte müdür Pindzel! Müdür Katarzycki, hey! Baksana! Hey, hey, müdür! Bak bu Mazik şu da Bumcik, oradaki Kulaski, şuradaki Polaski!" Ben de yanında, yılankavi Florida Caddesi alacalanıp Senoritas'lar kırıtarak geçerken sağa sola selam verip gülücükler dağıtıyorum! "Bak, Bayan Klein, görüyor musun? Şuna da bak, Lubek, bir devlet memuru." Kalabalık gitgide yoğunlaşıyor; insanlar vitrinlerin önünde durup bir şeye gözlerini dikiyor, sonra hemen yanındaki bir başka şeye atılıyorlar. Boşgezenin biri 5.75 dolarlık günün modası gri-sarı bir kravatın önünde duruyor, bir adam, yanında karısı, 350 dolarlık çilek rengi çiçekli bir halıya gözünü ayırmadan bakıyor, bir üçüncüsü 99 centavosluk İngiliz küpelerine, bir başkası da ev eşyalarına, bir vantilatöre göz dikmiş; bir kadın gipür volanlı ipek bir giysiye bakıp duruyor; bir başka kadın Nelsonvari sivri pabuçlara takılmış; kimi İran Astrakan pipo tütününe bakıyor göz ucuyla, kimi bir sofra takımına, tarçına. 350 dolara güderi taklidi bir sarı valizin önünde, geçenlerden biri: "Ah! Ne güzel valiz!" diye haykırıyor. "Şu kovaya bak, 85 cenvantosa; robdöşambra, küreğe bak!" "Şu 7.20 dolarlık şapkayı almak isterdim doğrusu!" "Ben de bu kazağı!" "Bak şu termometreye ya da barometreye, çok işime yarar!" "Tanrım! Kıvrık saplı şu şemsiye 42 dolara! Daha dün aynı şemsiyeyi 38 dolara gördüm; hem de daha güzeldi, İngiliz malı." Böyle dükkân dükkân eşyalara göz atarak, yorum yaparak, hep bir dükkandan yanındakine geçip, göz atmayı, yorum yapmayı da sürdürerek yürüyoruz.

Cieciszowski ansızın elimi yakalayıp: "Şanslısın!" diyor. "Baronu görüyor musun? Adamı kıstırdık. Şu vitrinin önünde, yalnız; ortakları yok yanında. Ona doğru gidelim ya da gitmeyelim. Senin işinden söz ederiz ya da etmeyiz!... İyi günler, sevgili barona iyi günler diliyorum;

sağlığınız iyi mi? Her zaman iyidir ya da kötüdür. Bakın size Bay Gombrowicz'i tanıştırayım. Ülkeden ayrılmış; kaygımızı, korkularımızı paylaşarak burada bulunuyor, bir yandan da iş arıyor." Baron bakıyor, içtenlikle sarılıyor bana. Sevinç içinde hafifçe arkaya sıçrıyor, sonra göğsüne bastırıyor beni; evine yiyip içmeye çağırıyor; tanıştırmak için, bir yerde takılıp kalmış olması gereken karısını arıyor.

— Salıya bize gelin? Çok seviniriz!

Cieciszowski atılıyor:

— Bir iş bulunsa iyi olur onun için, çünkü sıkıntıda. Ama ben kendisini sevgili barona bıraktım: Bal tutan parmak yalar.

— Ne diyorsun! diye haykırıyor baron. O sıkıntıda ha? Haydi, bu iş oldu bile! Artık kaygılanmaya gerek yok! Bugünden başlayarak, sevgili bayım, sizi şirketime 1000 ya da 1500 peso ücretle sekreterim olarak almaları için emir vereceğim. Ama canım, bu bir şey mi ki! Söz bir Allah bir. İş programınızı kendiniz yaparsınız! Pekâlâ, artık bundan söz etmeyelim; hemen gidelim de bir şeyler yiyip içelim!

Baronla birlikte içmeye gidiyoruz. Ortalık günlük güneşlik; her şey yoluna girmiş gibi görünüyor; bir koruyucu, bir baba, eli açık bir kral buldum. Tanrıya şükür! Yaşam benim için tatlı olacak şimdi; sıkıntılar, acılar bitti artık; ama... ama... Tanrım, ne oluyor? Neden benim kralım, benim baronum donuklaşıyor, susuyor, içi sıkılıyor, sararıyor? Ah, neden benim güneşim bir bulutun ardında gözden kayboluyor? Ah, Pyckal, baronun ortağı Pyckal yanımıza geliyor çünkü!

Pyckal barondan daha kısa, daha tıknaz. Baron çok güzel adam, gösterişli, gürbüz, başı göklerde. Öteki ise hırpani, yüzü gözü kırışık içinde, çöp sepetinden çıkarılmış gibi.

Baron boşuna gürleyip buyruklar veriyor, benim, dostunun, kendi memuru olarak atandığını boşuna söylüyor. Pyckal, yanıt vermek yerine sadece kabarıp üstüme geliyor, sonra gene aynı biçimde adamakıllı kabararak barona doğru gidiyor, tükürükler saçarak diyor ki:

— Vallahi siz aklınızı kaçırmışsınız! Bana danışmadan yeni memur almak ha! Vallahi sizin herhalde bir tahtanız eksik! Sizin memurunuz ha! Kovuyorum memurunuzu!

Baronun bu hakaret karşısında soluğu kesiliyor, öfkesinden dilini yutuyor ama, toparlanıp haykırıyor:

— Yasaklıyorum! Yapamazsınız!

O zaman Pyckal ağzını açıp bağırmaya başlıyor:

— Ya öyle mi? Kime yasaklıyor muşsun? Bana mı? Canın istiyorsa kendi kendine yasakla, ama bana değil!

— Burada rezalet çıkarma, diye haykırıyor baron.

— Şu şişko dayıya bakın hele! diye ciyak ciyak bağırıyor Pyckal. Şimdi senin o şişko dayına ağzıma geleni söyler, yüzünü gözünü dağıtırım!

Bana doğru dönüyor yumruklarını kaldırarak; kemiklerimi kırmaya hazır, hayvan herif! Beni öldürecek, zorba! Tamam, sonum geldi, ölüyorum, amin... Ama ne oluyor? Cellat duralıyor, yumrukları havada... Ah, Ciumkala, Ciumkala geliyor, üçüncü ortak; nereden çıkıyor ortaya, belli değil.

Ciumkala bir deri bir kemik, kumral bir adam, patlak gözlü; kasketini çıkarıp bana elini uzatıyor: Büyük, kırmızı bir nesne.

— Ciumkala, hizmetinizdeyim.

Bu hareket karşısında şaşıran Pyckal bağırmaya başlıyor:

— Vallahi anlamıyorum! Ben adamın üstüne çıllanmaya hazırlanıyorum, bu da gelmiş ona elini uzatıyor! Böyle budala da hiç görülmemiştir! Kaz kafalı, salak, geri zekâlı, sen ne karışıyorsun, sana ne oluyor?

— Yasaklıyorum! diye bağırıyor baron. Yapamazsınız!

Bu bağırmalardan şaşkına dönen, gururu kırıldığı için de kıpkırmızı kesilen Ciumkala o kocaman elini cebine sokup dibini karıştırıyor, ama bu karıştırmadan hemen utanıp, acınacak durumda, içinde bir şey arıyormuş gibi yapıyor. Bu da baronu öfkelendiriyor, Pyckal'ı çileden çıkarıyor.

— Ne arıyorsun orada, öküz? diye bağırıyorlar Ciumkala'ya. Ne arıyorsun ha, kafasız? Bir şey mi bulacağını umuyorsun?

Öyle ki Ciumkala diriden çok ölüye benziyor; yüzü kıpkırmızı; sadece cebinden o koca elini çekmekle kalmıyor, içinden bir şişe mantarı, buruşmuş kâğıt parçaları, bir çay kaşığı, ayakkabı bağcıkları ve iki ya da üç küçük füme balık çıkarıyor. Bunları gören baronla Pyckal afallayıp kalıyorlar. Sanki bu balıklar iki adam arasında bir öfke bulutu kaldırıyor.

O zaman üçü arasındaki eski kinler, öfkeler, küskünlüklerle ilgili olarak -ortaklar arasında rastlanır böyle şeylere- Ciecisz'in söyledikleri aklıma geliyor. Galiba bütün bunlar bir değirmen, bir havuz yüzünden ortaya çıkmış. Onun için, bu balıkları görünce önce şaşıran Pyckal

birden bağırmaya başlıyor:

— Balıklarım! Balıklarım! Göstereceğim sana! Canına okuyacağım!

Baron ise gırtlağım bir aşağı bir yukarı oynatıyor, yutkunuyor, gömleğinin yakasını gevşetiyor, sonunda:

— Kayıtlar var, diyor.

— Ambar bu zebani yüzünden yandı, diye karşılık veriyor Ciumkala.

Pyckal ona ters ters bakıp homurdanıyor:

— Su vardı ama.

Üçü de ayakta, kıpırtısız; Ciumkala kulağını, baron topuğunu, Pyckal da sağ budunu kaşımaya başlayıncaya dek.

— Kaşınma, diyor baron.

— Kaşınmıyorum, diye karşılık veriyor Pyckal.

— Kaşınan benim, diye belirtiyor Ciumkala.

Pyckal:

— Ben sana nasıl kaşınıldığını gösteririm! diyor.

— Kaşın, kaşınsana, diyor baron, kaşınmak için buradasın.

— Seni ben kaşımayacağım, diye karşılık veriyor Pyckal, sekreterine kaşındır sen kendini.

— Ne zaman buyurursam sekreterim kaşır beni.

— Senin sekreterini ben alıyorum, diyor Pyckal. Onu elinden alacağım, canım istediğinde beni kaşıyacak. Sen ne denli efendi ben ne denli hödük olsak da keyfim istediğinde beni kaşıyacaktır.

— Kaşıyacaktır, dedim.

— Gerçek efendi kimmiş, gerçek hödük kimmiş, sorun burada değil; asıl sorun bu sekreterde; onu alamayacaksın, ben alacağım. O seni değil, beni kaşıyacak.

O zaman Ciumkala birden ahlı oflu, gürültülü hıçkırıklarla sarsılıyor ve:

— Yetişin! diye bağırıyor. Kurtarın beni! Kendi yararınız, çıkarınız, kârınız için her şeyi silip süpürmek istiyorsunuz; beni cehennem azabına sokmak, yok etmek, canıma okumak için. Öyleyse bu koşullarda onu siz değil, ben işe alacağım; evet onu alacağım!

Ansızın beni yakalayıp çekiyorlar, çekiştiriyorlar; öyle ki halat gibi çekile çekile kendimi bir evde buluyorum. Burada bir merdivan var; merdivende de beni çekmeyi, hırpalamayı, itip kakmayı, kapışmayı

sürdürüyorlar. Sonunda yan tarafta üstünde "Baron, Ciumkala, Pyckal. At ve Köpek Şirketi" yazılı kapının önüne geliyoruz. Bu kapıdan geçince geniş, loş, küçük iskemlelerle dolu bir giriş odasındayız. Baron Ciumkala ile, Ciumkala baron ve Pyckal ile, Pyckal da Ciumkala ve baronla kavga çıkarmaya bahane arayarak, her üçü beni oturtuyorlar. Çok ince davranıp biraz beklememi rica ettikten sonra kapısında "Mallar ve İşlemler Yönetimi. Girmek Yasaktır" yazılı bir başka odaya gidiyorlar.

Yalnız kalınca (Ciecisz çoktan çekip gitmişti) bu gürültülü girişimizi izleyen sessizlik içinde, merakla çevreyi inceliyorum. Üç ortağın tuhaflıkları (yaşamımda bunlardan daha tuhaf insanlara rastlamayacağım), bitmeyen çekişmeleri beni içlerine girmeye hiç özendirmiyor. Öte yandan, sürekli, hatta rahat bir kazanç umudu beni orada kalmaya zorluyor. Evet, o loş, geniş odayı inceliyorum: Duvarlar koyu renkli kâğıtlarla kaplı; bunlar da yırtık pırtık; şurada bir delik, yeniden yapıştırılmış yırtıkların izleri; bir şamdan, bir mum, her yanda stearin damlaları. Çürümüş, ayakkabı tabanlarının sürtünmesiyle aşınmış bir döşeme. Köşede eski bir gazete. Gizemli sesler çıkaran bir kamçı. Gazete hışırdayarak oynamaya başlıyor; kuşkusuz altında fareler var. Bir böcek döşemedeki bir yarıktan çıkıp yavaş yavaş şekere doğru yol alıyor; bir ayakkabı teki orada kımıldıyor.

Bu hışırtıların içinden kurtulup başka bir kapıya giderek aralıyorum. Bu kapı uzun, loş, büyük bir salona açılıyor: Bir dizi masa; masalarda da kayıtlara, kütüklere, dosyalara eğilmiş, harıl harıl çalışan memurlar görülüyor. Ne de çok kâğıt var... Yığın halinde, üst üste, dağ gibi. Kımıldayamaz insan bunların arasında. Yerde de bir sürü kâğıtlar, pelürler, kartonlar; dolaplardan taşan defterler tavana dek tırmanıyor, pencereleri kaplıyor, büroyu hiç soluk alınmayacak duruma getiriyor. Memurun biri bir santimetre kımıldadı mı, bir sürü kâğıdın altında kalmış bir fare gibi, her şeyi hışırdatıyor. Kâğıtların arasında birçok değişik eşya var: İplik makaraları, kıvrık saç parçaları, çentiklenmiş bir fincan tabağı, bir kaşık, yırtık bir atkı, eskimiş bir fırça, bir tuğla parçası, bir şişe açacağı, kenardan kesilmiş kocaman bir ekmek dilimi, bir sürü potin, bir parça peynir, kuş tüyleri, bir çaydanlık, bir şemsiye. İlk masadaki memur gözüme ilişiyor; yaşlı, zayıf biri; arkasını ışığa vererek kaleminin ucunu kontrol ediyor, sonra tırnağının üstünde deniyor... Kulağına tıkadığı pamuğu görünce, insan adamın ku-

lağında akıntı var sanıyor. Arkada bir başkası; genç, pembe tenli; bir yandan çörküsünün boncuklarını çekiyor, bir yandan da sosisinden bir parça ısırıyor. Daha uzakta, bir kadın memur, saçları lüle lüle, küçük bir aynada bunları özene bezene düzeltmekle meşgul; ötede başkaları da var; tümü sekiz on kişi; defterler, dosyalar içine gömülmüşler. İkindi kahvaltısı vakti geliyor; bir tepsinin üzerinde kahve fincanları, küçük ekmekler. Bizim memurlar ansızın işi bırakıp yemek yemeye ve her zamanki gibi, keyif içinde çene çalmaya başlıyorlar. Bu kalem efendilerini saat beş kahvelerini içerken görünce bir gülmedir tutuyor beni! Yüzyıllardan bu yana, kuşkusuz, Tanrının her günü, bu aynı yere kıçlarını yapıştırmış insanlar aynı alışılmış kahvelerini içerek, aynı alışılmış küçük ekmeklerini yiyerek, aynı değişmez şakalarını yaparak, ortak yaşamlarının tüm kırıntılarını kapışarak yaşıyorlar.

Kadın memur lülelerini sallayarak "Bum!" diyor (bunu daha önce bin kez söylemiş), ardında oturan şişko veznedar karşılık veriyor: "Kokli, koklimu, Meryem Ana yağ tulumu." Büyük bir sevinç izliyor bunu; bizim memurlar kasıklarını tuta tuta gülüyorlar. Bu gülmeler kâğıt yığınları içinde soğurulur soğurulmaz yaşlı muhasebeci gözdağı verir biçimde bir parmağını kaldırıyor, herkes iki eliyle kasıklarına bastırıyor; biliyorlar ki adam kesinlikle bir şey söyleyecek, söylemesi gerekli; evet, söylüyor: "Kokli, kokeşko, Meryem Ana ne şişko." Sevinç kat kat artıyor yabanıl kâğıt hışırtıları içinde. O zaman, kadın memur sağ yanağını sol elinin serçe parmağına dayıyor. Evet, sağ yanağını o küçücük parmağına!.. Bunu gören muhasebeci pembe yanaklı genç arşiv memurunun sırtına okkalı bir şaplak indirip mırıldanıyor: "Ağlama Jozef, ağlama Jozef... Çakıyı, fincan tabağını, sineği anımsa!..."

Oysa genç memurun yüzünde hiç gözyaşı izi yok. Bu avutmaların anlamı ne? Ama pembe yanaklı arşiv memuru ansızın boğuk boğuk hıçkırmaya başlıyor, gözlerini kadının serçe parmağına dikerek. Gene beni bir gülme alıyor: Kuşkusuz yıllardır, yüzyıllardır, bu yanağa dayalı serçe parmağı, arşiv memurunun yüreğindeki eski, ama her dem taze yaraları kaşındırıp azdırıyor, arkadaşı da yıllardır, yüzyıllardır onu elinden geldiğince avutuyordu. Yalnız, işlerin düzeni, daha doğrusu, önce arşiv memurunun gözyaşlarının, sonra muhasebecinin avutmalarının gelmesi düzeni bozulmuştu; şimdi her şey sondan başlıyordu: Önce avutmalar, sonra gözyaşları geliyordu. Kadın memur

mendilini havaya atıyor. Veznedar hapşırıyor. Birdenbire beni görüyorlar: Hepsi çok utanıp, deliklerine kaçışan fareler gibi kâğıtlarının arasına gizleniyorlar.

O sırada patronlar beni odalarına çağırıyorlar. Küçücük karanlık bir oda; burası da kâğıtlar, dosyalarla dopdolu; ayrıca eski bir demir karyola, bir kova, bir leğen; pencerenin yanında, ördek avlamak için bir tüfek, çizmeler, bir sinek kâğıdı var. Baronun karşısında duran Pyckal'ın elinde bir para çekmecesi; Ciumkala bir defterde kayıtları kontrol ediyor. Üçü birden üstüme atılıyorlar: "Kaşı beni!" "Kaşı beni!" "Kaşı beni!"

Yaşamım boyunca nice tuhaf yerlere gidip nice tuhaf insanlara rastladım, ama rastladıklarımdan hiçbiri bu ortaklarla, bu memurlarla zıpırlıkta yarışamaz. Baron, Pyckal ve Ciumkala'yı karşı karşıya getiren anlaşmazlık aralarında eşit olarak bölüşülmüş bir değirmenden kaynaklanıyormuş. Bu anlaşmazlık kiraya verilen üç han yüzünden kızışmış. Ortak mallarındaki hukuksal haklarının karşılığı olarak açık artırma ile satılıp, anlaşılan bedeli poliçe ile ödenmesi gerekli bir imbikhane yüzünden de tartışmalar, kırgınlıklar büsbütün artmış. Yargıçlar için, paraları paylaştırmak olanaksızlaşmış; üç davacıdan hiçbiri sulh hukuk ve de asliye hukuk mahkemelerinin verdiği kararları tanımayıp bunları temyiz etmişler. Temyiz de dolaylı yoldan alınan ifadeleri altı kez geri çevirmiş; öyle ki sahte ve yetersiz belgelere dayanarak verildiği kanısına varılan ilk karar reddedilince bütün dava yeniden incelenmek üzere bir üst mahkemeye gitmiş, bu mahkeme de birinci ve ikinci artırmayla ilgili dosya kayıtları arasında çok açık bir çelişki bulunduğunu ortaya çıkarmış. Mahkemeye bir sürü gidip gelmeler olmuş; bu üç dalavere ortağı birbirlerini karşılıklı olarak haksız mal edinme ile, tehditle, öldürmeye kalkışmakla, haneye tecavüzle suçlamışlar. Ayrıca altı sedef gömlek düğmesinin ve bir yüzüğün zorla alınması da suçlamalar arasında imiş. Böylece mahkemeye taşınmalar, dövüşler, ağız dalaşları, küsmeler, ölüm, kaçırma ve yakıp yıkma gözdağları sürüp gidiyormuş; birbirlerini sokağa atmaya da kararlıymışlar. Açık artırmalarda teminat akçesi bulmak için, kendi istekleriyle, at ve köpek ticareti işini devralmışlar. Öyle ki her üçü de eşit pay sahibi olmuş; piyasadan bir sürü köpek ve at satın alıp büyük

kârlarla mezbahalara satıyor ya da damızlık için veriyorlarmış. İşin olağanüstü kâr getirmesine karşın, bu eski Allahın belası kızgınlıklar, kudurganlıklar, kinler, hınçlar, bütün bu sonu gelmeyen korkunç anlaşmazlıklar yüzünden şirket iflasın eşiğine gelmiş.

Kavgalar sadece parasal güçlüklerde değil, üç ilgilinin doğal yapılarındaki aykırılıkta düğümleniyordu. Baron sıçrıyor, vınlıyor, bir yaban arısı gibi fırıl fırıl dönerek oradan oraya uçuyor, bir tavuskuşu gibi kabararak hırıltılı sesler çıkarıyor, bir atmaca gibi avının üstüne hızla çullanıyor. Pyckal bir boğa gibi saldırıyor, bar bar bağırarak insanın üstüne atlıyor, yakası açılmadık arabacı küfürleriyle. Ciumkala ise ne var ne yok diye bakıp araştırıyor, karıştırıyor, eşeliyor. Baron dört atlı bir saltanat arabasının üstüne oturmuş gibi, emirler veriyor, boru öttürüyor. Pyckal hödüğün biri; bas bas bağırıyor. Ciumkala kasketini parmakları arasında buruştururken tükürükler saçıyor. Kısacası, kendini beğenmişlik, huysuzluk, kapris, palavracılık baronda; kısacası, ağız burun kırmak ya da kıçını göstermek Pyckal'da; kısacası, tükürük saçmak, her şeyi altüst edip aramak, karıştırmak Ciumkala'da. Her birinin aklı öteki ikisini ortadan kaldırmakta. Aman Tanrım, bakıyorsunuz, bu birbirini izleyen korkunç davalar, mahkemelere gidip gelmeler, kavgalar arasında, bu hep dalavereli, sert ortaklığa karşın, adamlar lahana turşusu içindeki lahana yaprakları gibi, yahninin içinde karışmış, birbirine katışmış, aynı tencerede pişmiş kurufasulye ve patatesler gibi, sarmaş dolaş oluyorlar; bu acı, berbat yemeğin içinde birbirlerine öylesine yapışmışlar, üçü de aynı eski çizmenin içinde en kötü biçimde yan yana gelip bükülmüş ayak parmakları gibi öylesine sıkışıp kalmışlar ki biri öteki olmadan yaşayamıyor. Kendilerini birbirlerine adamışlar; her üçü de iç içe girmişler; dünyayı unutmuşlar, birbirlerine kenetlenmiş bu üç adamın gözleri başka bir şey görmüyor; her şey onların arasında, onların içindeymiş gibi olup bitiyor; yıllardır bir sürü anılar, hakaretler, her çeşit sözler, şişe mantarları, şişeler, tüfekler, kutular, tokalarla oluşan birikim öyle yoğun ki bu adamlara yaklaşan bir yabancı onlardan nasıl bir yanıt, nasıl bir jest geleceğini kesinlikle kestiremez; çünkü mantar, şişe ya da kötülük düşünmeden söylenmiş bir söz akıllarına küçük düşürücü eski bir olayı, büyük bir hakareti getirebilir ve adamları bir çan kulesinin tepesindeki rüzgâr gülü gibi fır fır döndürür, ne yapacakları belli olmaz.

Doğrusu, Ciumkala'nın cebinden düşen o bayat balıklar, o defter

kayıtları işi, o kaşınması gereken bacak olayı olmasaydı beni kesinlikle işe almazlardı. Buna karşılık, o leğen, o para çekmecesi de olmasaydı, bana baronun söz verdiği 1000 ya da 1500 peso yerine cimrice aylık 185 peso ücret vermezlerdi. En eskilerden bir memur bile patronların yanına bir işle ilgili dosyalarla gelse, işin nereye varacağını, Pyckal'dan barona, barondan Ciumkala'ya, Ciumkala'dan Pyckal'a giderek, ne gibi bir sonuca bağlanacağını bilemezdi, çünkü alınacak bir sürü karar, önlem, yapılacak bir sürü işlem vardı: Atların trampası, ipotekler, garanti sözleşmeleri, kâr paylarının dağıtımı, köpeklerin rehine konulması -bu köpeklerin tümü buldoktu-, açık artırma ile satışlar, iflas işleri gibi... Bu yüzden durmadan sözleşmeler yazıyorlar, hesaplar yapıyorlar, davalar açıyorlar, rehin ediyorlar, elden çıkarıyorlar, ipotek veriyorlar, ama baronun Pyckal'dan kapıp on yedi yıl önce bir lokma ısırdığı o çok eski balık ya da ayçöreği olayı kıyıdan köşeden hep yeniden ortaya çıkmasa olmaz mıydı ki...

Ertesi sabah büroya gelip memurların, şimdiki iş arkadaşlarımın arasında yerimi alınca, yeni yükümlülüklerimi yerine getirmekte çekeceğim güçlükleri hemen gördüm. Kendilerini hesaplara vermiş, görevlerinin bilince içinde, işlerine dalmış durumda olan bu kalem efendileri beni bir bakışla bile onurlandırmak alçakgönüllülüğünü göstermediler. Bunların o anlamsız birbirlerine takılmaları, yılışıklıkları, budalaca tavırları karşısında şaşırıp kalmıştım.

Yaşlı muhasebeci Popacki yazılmak üzere bana birtakım işler verdi, ama Allah bilir, bu yazıların bir nebze yararı var mıydı. Adamcağız çok narin; çerçevesi boynuzdan siyah gözlük takıyor; bir deri bir kemik; seyrek saçları sivri ve dazlak başını ince bir taç gibi sarıyor. Uzun, zayıf parmakları var. Çalışmamı denetlerken bir mektubun orasını, burasını düzeltiyor, kulağının arkasını kaşıyor, burnunu siliyor ya da bir fiske vurup yakasındaki ufak bir tozu alıyordu. Ancak en çok sevdiği şey pencere kenarındaki serçelere ekmek kırıntıları vermekti. Açıkçası, dünyanın en iyi insanıydı bu muhasebeci; melek gibiydi. Uyuşukluğu da, her konuda olağanüstü şaşırtıcı titizliği de kuşkusuz komikti, ama kendisini incitmek istemediğim için bu haline gülmekten kaçınıyor, bana ikram ettiği enfiyeyi bile burnuma çekiyordum. Bu enfiye on ya da yirmi yıl önce fareler arasında hazırlanmış, içine gizemli bir mantar karıştırılmış, kokusu adamın kaşmir yeleğinden hâlâ çıkmamıştı.

Gerçekten de canım hiç gülmek istemiyordu. Elbette yaşamım güvence altına alınmıştı; ne ki içinde bulunduğum koşulların tümü -tanımadığım bir ülke, yabancı bir kent, güvenli dostların, arkadaşların bulunmayışı, işimin tuhaflığı gibi- bana kaygı veriyordu. Üstelik oradaki o büyük savaş, suların öte yanındaki o kanlı savaş... Bir sürü yakınımın, akrabamın nerede olduklarını, ne yaptıklarını Tanrı biliyordu; belki de ruhlarını Tanrıya teslim etmek üzereydiler... Yıkımın uzakta, denizlerin ötesinde sürüp gitmesinin, insanın daha alçak sesle konuşmasının, daha sakıngan olmasının, başına kötülük gelmemesi için bin türlü önlem alarak davranmasının ve bir çitin altına gizlenen bir tavşan gibi seve seve saklanmasının ne önemi vardı. Bu düşünceler içinde, mürekkep hokkasının üstünde gördüğüm bir ekmek kırıntısına durmadan dikkatle bakıyor, hatta ona bazen kalemimin ucuyla dokunuyordum.

En büyük sıkıntım elçilikle olan ilişkimden ileri geliyordu. Ekselansları elçinin yüzüme karşı övgüler yağdırıp sonra kancıklık etmesi pek olası görünmüyordu. Ben burada masamın başında bir sürü yazıyla uğraşırken, onlar hızlı başladıkları işlerini her halde daha hızlı biçimde sürdürüyorlardı; haberim olmadan beni işe katıp dolap çevirmediklerini de kim bilebilirdi ki! İşte böyle, masamda yazıp çizerken bu adamların olası entrikalarını, beni yönetme biçimlerini, beni vardırmak istedikleri noktayı kafamda evirip çeviriyordum. Usa yakın önsezilerdi bunlar.

IV

Bir akşam pansiyona döndüğüm sırada beyaz ve kırmızı küpeçiçeklerinden oluşan büyük bir demet verdiler bana. Elçi tarafından gönderiliyordu; müsteşarın da bir mektubu iliştirilmişti. Müsteşar çok nazik tümcelerle beni ertesi gün ressam Ficinati'nin evine götürmek üzere almaya geleceğini bildiriyordu. Ficinati küçük bir yerli yazar ve sanatçı grubunun onurlandıracağı bir suare veriyordu. Bu mektup ve çiçeklerden ayrı olarak, kentteki Polonya kolonisi başkanlarından ikisinin gönderdiği iki çiçek demeti de vardı; bunlar kurdelalar, fiyonklarla süslenmiş, içlerine uygun yazılar konulmuştu. Üstelik penceremin önünde toplanan bir çocuk korosu bir ilâhi söylemişti.

Allah kahretsin bu adamları! Ben ki saklanmaya can atıyorum, bunlar beni göklere çıkarıyorlar! Bu sunguların çokluğu karşısında

gözleri kamaşan pansiyon sahibi kadın kaldığım odayı bırakıp en gösterişli odalarından birine taşınmam için zorladı beni; öyle ki bu güç ve tehlikeli zamanda bir deliğe gizlenip kalmak yerine, kendimi iki pencereli geniş bir salonda bulmuştum. Bu lanet olası yükselme haberim yıldırım hızıyla yurttaşlarım arasında yayıldı; ertesi gün de büroda büyük reveranslarla karşılandım -hatta herkes benim yanımda konuşmaktan ya da şakalaşmaktan çekiniyordu.

Cehenneme, canları cehenneme! Kutlama işi gelişme gösteriyordu: Görünüşe bakılırsa, Ekselansları açıkça belirttiğim isteğimi ve şiddetli karşı koymamı göz önüne almayarak düşüncesinde diretiyor, benim için bir kutlama töreni yapılmasına ilişkin kesin kararını her yerde bildiriyordu. Allah kahretsin bu adamı! Ne diye delilik edip de ziyaretine gittim! Benim için ne tehlike bu! İnsan normal zamanda yapsa böyle zırvalıklar, hadi neyse; ama orada insanlar öldürülürken, boğazlanırken, fırtınanın geçmesini bekleyerek ve bir talihsizliğe uğramamaya çalışarak boynunu büküp rahat durmak yaraşır.

Bu resepsiyona gitmemeye ve benim için kutsal bir kutlama, kutsal, ama kesinlikle de budalaca, Allahın cezası bir kutlama yapılmasına izin vermemeye ant içtim. Kimseye böyle bir izin vermeyecektim. Ne var ki kapana kısılmış bir fare gibiydim, çünkü Ekselanslarının açık isteğine karşı gelirsem, herkes beni bir hain olarak niteleyecekti; o koşullar içinde bu da benim için çok tehlikeliydi. Ayrıca yurttaşlarımın gösterdiği bu saygı çocukluğundan bu yana hep hor görülmüş biri için hoş bir şeydi. Oysa bugün, sanki bir büyünün etkisiyle, hepsi yerlere kadar eğilip beni selamlıyorlar. Lanet olası, sahte, acınacak saygı! Hayır, kutsal ve kutlu ve gerçek saygı bu, çünkü baylar; işte alnım, bakışlarım, düşüncem, gerçeğim, dürüst yüreğim, ezgim, onurum! Övülme bana hak olarak verilmiş, o benim saltanat kürküm, tacım! Sana bir at ikram edilirse, onu dişlerini saymadan al. Öyleyse bu toplantıya gidip bütün oyunlarına katlanacağım, çünkü Tanrının ve anamın başı üzerine ant içiyorum, İsa'nın adına, onun kutsal kilisesi adına ant içiyorum ki önümde eğilenler kesinlikle ayıplanacak biçimde davranmıyorlar, aksine bu davranışları çok saygıya değer ve yerinde!

Siz entrika çevirin bakalım, dümen çevirin ey pek ünlü pis herifler, çıkar tanelerinizi tavuklar gibi gagalayıp yiyin bakalım! O anlayışı kıt, dalaverici doğanızın bana vereceği her şeyi kendi doğama göre alacağım. Bana bok yedirseniz bile, ekmek gibi yiyip şarap gibi içeceğim.

Ben gerçek bir üstat olarak konukların gözünde parladığımda, yabancılar beni bir üstat olarak alkışladıklarında, Ekselanslarının saçmalıklarından ne diye korkacakmışım... O da bana saygı göstermek zorunda kalacaktır!

Haydi, sana verilen şu ata bin bakalım: Sırtında uzaklara gideceksin! Gideceğim oraya, evet, gideceğim bu resepsiyona!

Pansiyona dönünce doğruca gardrobuma gittim, içinden temiz bir kostüm çıkarıp giydim. Böylece süslenerek, sinekkaydı tıraş da olarak, o çok etkili üstünlüğümün olağanüstü inancı ile dolup taştım. Kendimi bir üstat gibi kabul ettirmeli, hepsine egemen olmalıydım. Ah, ne üstat! Bir üstat! Üstat ya! Ne var ki, ey sürpriz, ey şaşkınlık, bu sırada tam arkamda bir ses duyuyorum: "Büyük yazarımıza saygılar, üstada bin saygı!" Şaşkınlıktan sıçrayıp bir çığlık atıyorum. Kim benimle böyle alay ediyor? Bu sakın benim kendi sesim olmasın? Hayır, bu müsteşar Podsrocki, sırtında bir jaketatay, altında çizgili bir pantalon, önümde yerlere kadar eğiliyor: "Efendimiz! Sizi Ekselanslarının emri üzerine araba ile götürmeye geldim. Haydi gidelim!"

Ansızın önümde cisimleşen bu yüzsüzce yalan karşısında ağzım açık kalıyor. Beni bir pis herif yerine koyan bu pis herif neden bana Üstat diyor? Kısacası, arabaya biniyoruz. Kısacası, arabadayız. Birbirimizi övgülere boğuyoruz, birbirimizin bildiklerini bile bile ve Allah kahretsin, Allah kahretsin, birbirimizi en korkunç biçimde hor göre göre. Böylece övgülere ve boka bulanmuş durumda evin önüne geliyoruz. Arabadan iner inmez değersiz kişilerden oluşan bir yurttaş topluluğunun bağırarak bana doğru ilerlediğini görüyorum: "Yaşa, yaşa!" "Selam sana, selam sana!" "Var ol, var ol!" Çiçekler veriliyor, sanki Noel'miş gibi bayram ediliyor benim için. Konuklar arasında baron da var. Pyckal da, sonra Ciumkala da, Ciecizs de. Ciumkala ile birlikte veznedar, muhasebeci ve sırf güpür sarı tuvaleti içinde matmazel Sophie de orada. Hepsi bana saygı gösteriyorlar. Yanımda müsteşar sağı solu selamlıyordu, ben de selamlıyordum. Böyle selam vere vere, saygı gösterileri ortasında eve giriyoruz. İçerde ansızın bir sessizlik oluyor.

Büyük bir salona varıyorum. Bir sürü insan; kimileri oturmuş, kimileri ayakta, ağızlarında kuru pastalar, ellerinde sımsıkı tuttukları büyük küçük şarap bardaklarını dudaklarına götürüyorlar. Bir kadın kolunu bir kupaya doğru uzatmış. Üç ya da dört çağrılı, bir kitabı, başkaları

bir şişeyi inceliyorlar. Daha uzakta halka olup oturmuş insanlar sohbet ediyorlar. Hafif bir uğultu ancak duyuluyor, her gürültünün etkisi çok tuhaf bir biçimde azalmış. Konuşmalar, hatta gülüşmeler yok değil, ama söylenen sözler, gülmeler, haykırışlar alışılmıştan bir ton daha düşük, bir ton daha alçak, boğuk duruma gelmiş; devinimler göl balıklarınınki gibi çok ağırlaşmış.

Müsteşar, iki büklüm, yerlere kadar eğiliyor, bir yandan da mendiliyle yelpazelenerek beni ev sahibine götürüp büyük övgülerle "Polonyalı büyük üstat, ünlü dâhi Gombrowicz" diye tanıştırıyor. Ablak yüzlü, tombul bir adamı olan ev sahibi bu abartmalı övgülere yerlere kadar eğilerek karşılık veriyor, bana nasıl saygı göstereceğini bilemiyor; şaşkın durumda, nazik devinimler yapıyor, sekip duruyor. Ne var ki bu sırada zayıfça, sarışın bir kadın ev sahibini çağırıyor, o da bu kadınla lafa dalarak bizi unutuyor. Orada kazık gibi dikilip kalıyoruz. Bunun üzerine müsteşar beni soluk benizli, iğne ipliğe dönmüş bir yaşlı adama doğru götürüyor -kuşkusuz önemli bir çağrılı-; tanıştırırken yeniden övgüler yağdırıyor. Yaşlı, selam verip elinden geldiğince saygı gösteriyor bana... Ancak ayakkabısının bağcığının çözüldüğünü görünce bizi hemen unutuyor. Biz de üçüncü bir çağrılıya doğru koşuyoruz; kelle kulak yerinde, saçları kırlaşmış biri bu; hemen hayran kalıp kendinden geçerek haykırıyor: "Ne onur, aman ne onur..." Ancak, ansızın bir kuru pasta kaparak ısırınca bizi ekiyor. Orada, salonun ortasında, öylece kalıyoruz. Biraz geride, yurttaşlarımız da ayakta duruyorlar, neredeyse dilleri tutulmuş. Neredeyse dilleri tutulmuş.

"Bekle," dedi müsteşar, "onlara şimdi göstereceğim..." Ancak hâlâ olduğumuz yere kazık kakmış gibiyiz. Yanımızda da bizim gibi, oldukları yerlere çivilenmiş yüz kadar başka çağrılı vardı; tümü iki dirhem bir çekirdekti: Tanesi 13 ya da 14 hatta 15 pesodan ipek ya da patiska gömlekler, nominal ya da papyon kravatlar, kelebek ya da nominal moda gözlükler, sivri topuklu, atkılı, tokalı ayakkabılar, fantezi mendiller, dudak boyaları, çifti 20 ya da 30 pesodan İngiliz potinleri kol geziyordu. Çok özel olarak dikkati çeken şey de beylerin pantalonlarının paçalarını yukarı çekerek seve seve gösterip caka sattıkları ayakkabılarıydı. Hanımlara gelince, onlar da göz ucuyla birbirlerinin şapkalarına bakıyorlardı.

"Amigo, amigo, qué tal, qué es de te vida, qué me cuentas" diyerek çağrılıların dostça birbirlerini dürtmeleri, kucaklaşmaları, sevgi

gösterileri gırla gidiyordu ama, bu sarılmaların, dostça gösterilerin tam kızıştığı sırada ikide bir konuşmalar kesiliyor, bölünüyor, biri konuşmasını sürdürürken öteki, ansızın dalgınlaşıp, derin bir aldırmazlık içinde, dinlemeyi bırakarak çoktan çorabına bakıyordu. "Biliyor musun," diyorlardı, "dergi çıktı," "Bu yazı için 50 peso aldım," "Eh öyleyse iyi! Nasılsın bakalım? Ne var ne yok?" "Bu arazi sana kaça mal oldu?" "Kendime bir çift çorap aldım." Sonra birden hepsi ellerini havaya kaldırıp yakınıyorlardı: "Nedir bu palavralar? Neden artık konuşmasını bilmiyoruz? Neden birbirimize saygı göstermez, değer vermez olduk? Nedir bu denli saçma sapan sözler, tüm bu saçma sapan sözler?" Sonra da birbirlerinin üstüne atılıp karşılıklı övgüler yağdırıyorlardı: *"Maestro, grand escritor, qué obra, qué gloria"*. Her şey ansızın bozulup, adamların her biri, derin bir dalgınlık içinde, çoraplarını incelemeye başlayıncaya dek sürüyordu bu övgüler.

"Bekle biraz," dedi müsteşar, "bekle bakalım... Onlara neler olup biteceğini göstereceğiz..." Ne var ki hiçbir şey olmuyor. Eskisi gibi orada dikilip duruyoruz. Bu sırada, rengi atınış, kan ter içinde kalmış olan müsteşar: "Haydi pis herif," diyor, "şu pis heriflere biraz göster bakalım, yoksa mahcup olacağız." Ben de soruyorum: "Onlara ne göstereceğiz a pis herif?" Oysa bizimkilerin arkamda dikildiklerini duyumsuyorum; kimsenin bana aldırış etmediğini düşünüp pis herifin biri olduğumu söylüyorlardır; kızgınlıklarından beri bir kaşık suda boğmaya hazırdırlar herhalde! Allah kahretsin, Allah kahretsin, Allah kahretsin! Lanet olsun, gene kötü duruma düştüm!

Bu sırada yeni çağrılılar geliyor; bunlara hemen gösterilen büyük saygı ve hayranlığa bakılırsa pek önemsiz kişi değiller.

En başta, sırtında bir ermin kap, boynunda devekuşu ve tavuskuşu tüylerinden bir atkı, elinde çantası, bir hanım ilerliyor; ardında bir sürü dalkavuk; dalkavukların ardında da bir alay sekreter; sekreterleri birkaç önemsiz sekreter ve soytarı izliyor; bunlar trampet çalıyorlar. Kafilenin arasından kapkara giysiler içinde bir adam ortaya çıktı; hiç kuşkusuz önemli bir kişiydi, çünkü görünür görünmez *"Gran escritor, maestro... Maestro, maestro..."* diye bir uğultu duyuldu sadece... Herkes neredeyse diz çökecekti, kuru pastalara düşkün olmasalar... Çevresinde hemen bir dinleyici halkası oluşan adama çok büyük bir kutlama yapılıyordu.

Bu adam (ki şimdiye dek gördüğüm en garip insanlardan biriydi)

son derece kibardı; zaman zaman daha da kibarlaşıyordu. Uzun bir ceket giymişti; gözlerinde kendisini bir duvar gibi çevresindekilerden ayıran kocaman siyah gözlükler, boynunda küçük oval puanlı ipek bir eşarp, ellerinde siyah organdiden yarım eldiven, başında genişçe kenarlı siyah bir şapka vardı. Böyle zevksizce giyinmiş, tek başına ortada duran bu kişi zaman zaman dar bir şişeyi ağzına götürüp bir yudum bir şey içiyor, siyah organdiden bir mendille yüzünü siliyor, yelpazeleniyordu. Ceplerinden yazılı yazısız bir sürü kâğıt sarkıyordu; koltuklarının altında bir sürü kitap taşıyordu. İnanılmayacak ölçüde keskin zekâlıydı; zekâsını durmadan daha da keskinleştirip öyle incelikle, öyle akıllıca sözler halinde çevreye saçıyordu ki kadın erkek herkes hayranlıktan dilini şaklatıyor – kendi çoraplarını ve kravatlarını incelemekten de vazgeçmiyorlardı. Adamın gitgide daha alçak sesle konuşması boşunaydı; sesi gitgide gürleşiyordu, çünkü çağrılılar maestronun konuşması duyulsun diye seslerini kısıyorlardı – ama onu dinlemiyorlardı. Böylece adamcağız sanki, başında siyah şapkası, çevresindekileri sonsuz sessizliğe doğru götürüyordu. Kitaplarını karıştırarak, kimi zaman notlarına başvurarak, kimi zaman da bunların yerlerini yitirerek, içlerine dalıp boğazına dek batarak, düşüncesine az duyulmuş alıntılarla renk katıyor, salt kendi zevki için, dünyadan elini ayağını çekmiş bir keşiş gibi kendi düşüncesiyle oynayıp duruyordu. Böylece sevimli sevimli, önündeki kâğıtlar ve düşüncesi arasında eğlene eğlene, her dakika daha akıllıca akıllı görünüyor, kendi üstünde üreyip, kendi üstüne ata biner gibi binip alıp başını giden zekâsı öylesine daha güçlü oluyordu ki... Ah Tanrım!

Pyckal ile baron ansızın kulağıma eğilip "Haydi, ısır onu!" diyorlar. Müsteşar da öteki kulağıma eğilip "Hır, hır, haydi ısır onu!" diyor. Ben de "Ben köpek değilim," diyorum. Ne ki müsteşar kulağıma fısıldıyor: "Isır onu! Rezil oluyoruz, çünkü adam en ünlü yazarları; üstelik kendisine büyük Polonyalı dehamızın yanında büyük saygı gösteriliyor; olacak şey değil bu. Isır onu, pis herif. Haydi, dâhi, ısır onu, yoksa biz seni ısıracağız!" Gerçekten de tümünü arkamda görüyorum bizimkilerin; tüm sürü orada dikilmiş duruyor... Çaresizdim, adamı ısırmam gerekiyordu, çünkü bizimkiler beni bırakmayacaklardı. Bu öküzü ısırdıktan sonra da meydan sadece bana kalacaktı. İyi ama, nasıl ısıracaktım? Hayvan herif kitap gibi konuşuyor, şurubunu durmadan süzüp midenizi kaldırıncaya dek ağdalaştırıyor ve hep daha zekice

zeki, daha incelikli ince oluyor...

Bunun üzerine yarımdakine, öteki duyabilsin diye oldukça yüksek tonla seslenerek dedim ki: "Tereyağının fazla tereyağı, bulgurun fazla bulgur, makarnanın fazla makarna, lapanın fazla lapa olmasından hoşlanmam."

Herkes susunca çöken sessizlik içinde bu sözlerim boru gibi çınladı ve bütün gözler hemen bana dikildi. O sırada bizim Arjantinli yazar kutlanmasını durdurup gözlüğünü bana doğru çevirerek, en derin bakışıyla yüzüne uzun uzun baktı. Yanındakine alçak sesle kim olduğumu sordu... Yanındaki "Bir yabancı yazar;" diye yanıtladı. Bunu duyunca şaşaladı. "İngiliz mi acaba?" diye sordu. "Fransız mı yoksa Hollandalı mı?" Yanındaki adam "Polonyalı" dedi. "Polonyalı ha!" diye bağırdı bizimki. "Polonyalı, Polonyah, Polonyalı..." Bu sırada başındaki şapkasını düzelterek incelikle yerlere kadar birkaç kez eğilip selam verdi; ne idiği belirsiz yazılı kâğıtlarını karıştırdı; sonra bana değil de kendi adamlarına seslenerek: "Burada biraz önce tereyağının fazla tereyağı olduğu bağıra bağıra söylendi... Elbette ilginç bir düşünce; ilginç, evet, bu düşünce... Ne yazık ki yeni değil; Sartorius bunu daha önce *Bucoliques* adlı kitabında söylemişti."

Adamları bu yanıtı tadı çok güzel bir yemek gibi bayıla bayıla, dudaklarını yalaya yalaya yediler. Ancak dudaklarını yalarken bu işi küçümsüyormuş gibiydiler; gerçekten de yalanmalar durdu. Yazarları nasıl kendi adamlarına seslenmişse, ben de bizimkilere seslendim: "Sartorius'un söylediklerinden bana ne, şimdi konuşan ben olduktan sonra!"

Bizimkiler beni hemen alkışladılar: "Bravo! Yaşasın üstadımız! Ne karşılık ya! Yaşasın dâhimiz Gombrowicz!" Ancak alkışlarken bu işi küçümsüyormuş gibi görünüyorlardı; gerçekten de alkışlamaları kesildi. O zaman, yazarları kitaplarını, belgelerini karıştırmaya koyulup epey debelendikten sonra kendi adamlarına seslenerek dedi ki: "Burada biraz önce denildi ki Sartorius'un söylediklerinden bana ne, şimdi konuşan ben olduktan sonra! Düşünce fena değil, hiç de fena değil. Hatta üstüne beşamel sosu döküp, yemek olarak sunulabilir; ancak, işin kötü yanı, Matmazel de Lespinasse *Mektuplar*'ının birinde tıpı tıpına buna benzer bir şeyden söz etmişti."

Yeniden dudaklarını yalıyor, yeniden yemeğin tadına bakıyorlardı, ama bir yandan da büyük bir aldırmazlık içinde yalanmayı, tadına

bakmayı küçümsüyorlardı.

Bu kez bizimkilere seslenerek adamı havlamaktan vazgeçirmek için onu kıpırdayamaz duruma getirmem, adamakıllı ısırmam gerekiyordu. Dönüp yurttaşlarıma baktım, kıpkırmızı kesilmişlerdi. Müsteşarın yüzü pancar gibiydi; Pyckal ile baronun yüzleri mosmordu; orada dikilen Cieciszewski bile kulaklarına dek kızarınıştı. Aman Tanrım, neler oluyordu? Biraz önce hep saygılı davrandıkları halde neden birdenbire kızarmışlardı? Böyle bir değişme neden ileri geliyordu? Ama yapacak bir şey yoktu: Alı al, moru mor dikiliyorlardı. Yurttaşlarımın bu biçimde kızarması yüzüme aşk edilen bir tokat gibi geldi bana; dolayısıyla ben de kızardım. Orada bulunanların önünde sanki çırılçıplak duruyormuşçasına, almma ateş bastığını duyumsuyordum. Allah kahretsin! Allah kahretsin! Kulaklarıma dek kızarmıştım.

Ne işkenceydi bu! Ben pis herif, kıpkırmızı kesilmiştim; bir çite dayanıp, yalınayak, kasketini ters çevirerek yumruğunun üstünde döndüren bir köylü gibi orada dikiliyordum. İşin en kötüsü, bu durum benim kendi utancımdan ileri gelmiyordu; sadece başkalarının, doğrusunu söylemek gerekirse başkalarının alışık olduğumuz kızarmasının sonucuydu. Beni pis herif yerine koyan bizim pis herifler yüzünden tüm öteki pis heriflerin gözünde bir pis herif gibi görünmekten korkarak ve bu büyük pis herifi bastırmak isteğiyle yanıp tutuşarak, bağırdım: "Allah kahretsin, Allah kahretsin, Allah kahretsin!"

Adam karşılık verdi: "Dikkate değer bir düşünce... Üstüne taze krema döküp, hatta içine mantar da koyarak fırına verilirse çok güzel olabilir. Ancak, ne yazık ki, bu düşünce daha önce Cambronne tarafından ortaya atılmıştır." Bunları söyledikten sonra bacaklarını büküp kırıtarak uzun ceketinin içinde büzüldü.

Şaşırıp kaldım! Dilim tutuldu! Ah, rezil herif, ağzımı öyle tıkamıştı ki tek söz söyleyemiyordum. Hiçbir şey artık benim değildi, benim olan şeyler artık bana ait değildi; çalınmış, çalıntı şeylerdi!

Herkesin önünde dikilmiş, arkamda bizimkileri duyumsuyordum; sırtıma vurarak beni geriye doğru çekip duruyorlardı, yüzleri kırmızıydı, elbette kırmızı... Karşımda da ötekiler eşi bulunmaz adamlarını alkışlıyorlardı -kendi alkışlarını önemsemeyerek, birbirlerinin çıraplarını, gömleklerini, kol düğmelerini, incelemeye dalmış durumda olsalar bile. Artık hiçbir şeye aldırış etmeden, her şeyi koyvererek, küçük düşmeyi, utanmayı bir yana bırakarak kapıya doğru yönelip bir boydan

bir boya salondan geçerek çekip gittim! Kadınıyla, erkeğiyle tümünün canı cehenneme dedim, Allah kahretsin her şeyi dedim ve çekip gittim. Gidiyor, kaçıyordum! İyice kararlı olarak neredeyse kapıya gelmiştim ki birden çok büyük bir öfkeye kapıldım: Ne cehenneme gidiyorsun ki, dedim kendi kendime. Bu bozgun neye? Hangi cehenneme? Ansızın geri dönüp tüm salon boyunca yürüdüm; ben yürürken herkes açılıyordu. Canları cehenneme, hepsini şeytan alsın! İlerliyordum; ilk karşıma çıkacak olanı devirmeye hazırdım. Ancak, duvara gelip yeniden bir yarım tur atarak ters yönde kapıya doğru yönelince hiçbir şeyi devirmemek daha hayırlı olur diye düşündüm. Bununla birlikte, tam kapıya ulaştığımda gene yüz geri ederek (tüm bu gidiş gelişler sırasında salonda devriye gezer gibi bir halim vardı) salonu ortasından yarıp geçtim... Konuklar arasında bir şaşkınlık baş gösteriyor... Ağızları bir karış açık kalmış, bana bakıyorlar, beni her halde budalanın biri sanıyorlar. Ama, anasını satayım, benim umurumda mı! Sanki bomboş bir salonda tek başıma imişim gibi yürüyorum... Adımlarım hep daha sert, daha güçlü, yürüyorum... Evet, Allah kahretsin, yürüyorum, yürüyorum, yürüyorum; gerçekten de yürümekteyim, yürümekteyim, yürümekteyim, boyuna yürümekteyim...

Yürüyorum hâlâ! Korkuyla bakıyorlar bana: Kuşkusuz hiçbir resepsiyonda böyle yürüyen olmamıştır... Duvarlara yapışıp, çömelerek, şaşkınlık içinde, oradalar; kimi bir mobilyanın altına sokuluyor, kimi bir masanın arkasına saklanıyor. Oysa ben habire yürüyor, yürüyorum; ama bu sıradan bir yürüyüş değil: görülmemiş bir yürüyüş, her şeyi devirmeye hazır bir yürüyüş... Hey Tanrım! Bu arada benimkileri görüyorum -artık benimkiler olmaktan çıktılar çoktan-, süklüm püklüm, solukları kesilmiş, yürüyüşümü izliyorlar; ben de ha babam yürüyorum; adımlarım, boşluğun üstüne kurulmuş bir köprüde yürüyormuşum gibi çınlıyor. Allah kahretsin, ne yapacağım ben bu yürüyüşle? Saplanıp kalmışım içinde, ama yürüyorum. Bir yokuşu tırmanırcasına yürüyorum, yürüyorum, yoruluyorum, çıkıyorum, çıkıyorum, yoruluyorum; anlamı ne bu yürüyüşün? Ah, ne yapıyorum ben böyle? Ah, artık aklı başında olmayan biri gibi yürüyor, yürüyor, yürüyorum. Beni kaçık sanacaklar, bu kesin, ama yürüyor, yürüyorum... Ah, Allah kahretsin, Allah kahretsin, yürüyorum, yürüyorum çünkü...

Peki ama şurada, sobanın yanında gördüğüm de kim? O da yürüyüşe kalkmış, yürüyor da yürüyor, evet o da yürüyor; bir adım ben atı-

yorum, bir adım o; ben bir adım atıyorum, o da bir adım atıyor. Ben duvardan kapıya dek gidiyorum; o, yanda, sobadan pencereye dek... Ben bir adım atıyorum, o da bir adım... Kuduruyorum. Ne istiyor bu adam. Dalga mı geçiyor benimle? Neden birlikte yürüyor? Ben duramıyorum artık.

Konuklar öyle korkuyorlar ki ikimizi de tekmeleyip bir güzel kovabilirler! Ancak, ne denli şaşkın ve kızgın olsalar da, kendi öfkelerini alaya alıyorlar, kendi korkularıyla alay ediyorlar, her şeyi kokuşturuyorlar... Kiminin benzi atıyor, kimi kaşlarını çatıyor, bir başkası yumruk sallıyor... Ama bir yandan da epey kuru pasta ve jambonlu çöreği atıştırmayı sürdürüyorlardı. Aralarında da hep şu konuşmalar: "Bu dergi çıktı mı?" "Yeni bir döşemelik aldım," "Yeni bir şiir kitabı yayınlıyorum," Evet, konuşuyor, konuşuyorlar, kızgın, hatta korkmuş olsalar da, alaycı olsalar da, konuşuyorlar, burada bir küçük ekmek, şurada bir bardak viski, iskemlelerin ardında, altında, güvenceli yerlerde, korkmuş, çene çalarak, öfkeli, kesinlikle de alaycı, konuşuyorlar... Bana gelince, yürüyorum, yürüyorum, yanımda öteki adam; o da yürüyor, yürüyor, ah, Allah kahretsin, Allah kahretsin!

Nasıl oluyor bu? diyorum kendi kendime. Peki neden? diye düşünüyorum. Ne istiyor benden bu baş belâsı? Adama daha yakından bakıyorum. Ona bakıyorum, ayrıntılarıyla inceliyorum: Görkemli biri; esmer, yüzü hiç de kaba değil, hatta neredeyse soylu bir görünüşü var. Ama dudakları yok mu!... Kırmızı! Kırmızı, kıpkırmızı, parlak kırmızı dudaklar! Bu gülünç kırmızı dudaklarıyla yürüyor, yürüyor, yürüyor! Bu bende sanki ağzımın ortasına bir yumruk yemişim gibi bir etki yapıyor. Kıpkırmızı kesiliyorum. Haşlanmış bir istakoz gibi kızarıp kapıya doğru yöneliyorum; aman Allah; yürüyerek değil, koşar adımlarla... Çekip gidiyorum, hızla gidiyorum, sanki tüm şeytanlar, tüm cehennem peşimdeymişçesine!

V

İnsanlardaki kahrolası ahlâk bozukluğu! İçimizdeki kahrolası pis domuz! İçine saplandığımız kahrolası batak! Bana koşut olarak durmadan yürüyen, birlikte yürüdüğüm bu yürüyücü bir boğa değil, bir inekti!

Cinsiyeti erkek olduğu halde erkekliği kabul etmeyip erkeklerin ardında koşan, onları deli gibi kovalayan, onlara karşı aşk ve büyük bir hayranlık duyan, onlar için yanıp tutuşan, aşırı cinsel istekten tir tir titreyen, onları baştan çıkarmak için durmadan göz kırpıp kırıtan, kısacası onları taparcasına seven böyle bir adama bu ülkenin halkı aşağılayıcı bir ad takmış, "puto" diyor. Bir erkeğe ait olan, ancak kadınlara özgü kırmızılıktaki bu dudakları görünce artık hiç kuşku kalmıyor içimde: Yazgı yoluma bir Puto çıkarmıştı. Herkesin gözleri önünde bir

Puto ile dolaştım; onunla ben hiçbir zaman uyuşmayacak garip bir çift oluşturmuştuk.

Utancımdan merdivenleri deli gibi indiysem, bunda şaşılacak bir şey yok; hâlâ sokaklarda koşuyorsam, gene öyle. Oysa, koşarken, ardımdan bir başkasının da koştuğunu duyuyorum; bu, benim Puto'mdan başkası değil; beni kolumdan yakalıyor: "Oh, beni küçümsemeni anlıyorum," diye haykırıyor. "Gizimi keşfettiğini de bilmiyor değilim (dudakları daha kırmızılaşıyor), ancak unutma ki seni bir dost ve bir hayranın gibi görüyorum, çünkü salonda yürüyüşün onların tümünü yenilgiye uğrattı. Senin yanında yürüdüysem, bunu sana yardım etmek düşüncesiyle yaptım, hepsine karşı tek başına kalmaman için yaptım... Haydi yürüyelim, yürüyelim!" (Bunları söyleyip koluma giriyor, soluğunu duyumsuyorum; erkeksi, ama kadınsı da olan bu soluk yüzümü yakıyor). Kendisinden kurtuluyorum; utanç içinde, şaşkınlık içindeyim; ne istediğini ya da benden ne istediğini, ne gibi bir isteği olduğunu bilemiyorum; acaba beni istiyor mu istemiyor mu, bilemiyorum; bu yüzden, sokak ortasında utancımdan yerin dibine geçiyorum (doğrusunu söylemek gerekirse sokakta kimseler yok). Ancak o, kahkahayı basıp tiz, keskin kadın sesiyle haykırıyor: "Korkma, sen bana göre çok yaşlısın; ben delikanlılarla düşüp kalkarım!" Böylece, beni hor görüyor! Öfkeyle itiyorum onu, ama sevecenlikle sokuluyor bana. "Yürüyelim, yürüyelim, benimle yürü, biraz, birlikte yürüyelim!" Sokakta birlikte yürümeye başlıyoruz.

Bu arada alçak sesle bana tüm öyküsünü anlatıyor, ben de dinliyorum. Libyada doğmuş bir melezmiş; babası Portekizli, annesi İranlı Türkmüş; asıl adı da Gonzalo imiş. Öyle zenginmiş ki! Sabahları saat on bir ile on iki arasında kalkar, kahvesini içer, sonra sokağa çıkar, gençlerin, çapkınların peşine düşermiş: Bunlardan birini görünce hemen yaklaşır, falan ya da filan sokağı sorarmış. Bu sırada dereden tepeden konuşup nabız yoklarmış: Genç beş, on, hatta on beş peso karşılığında işi yapmaya razı olur muymuş acaba? Öyle korkarmış, çoğunlukla öyle paniğe kapılırmış ki doğrudan konuya giremez, karşısındaki de çekip gidermiş; o da düş kırıklığına uğrayıp, tek başına kalırmış.

Ama hemen, geçerken gözüne kestirdiği tıfıl ya da bıçkın bir başka gencin izini sürermiş. Bu kez de aynı soruları sorarmış. Acaba delikanlı ona falan sokağı tarif edebilir miymiş... Dereden tepeden konuşma-

lar, oyunlardan, danslardan söz etmeler; ama Puto'nun aklı bir tek şeyde: Acaba karşısındaki on beş, yirmi pesonun çekiciliğine kapılacak mı? Genç onu hoyratça kovar ya da yere tükürür, bizim Puto'da yüzü alev alev yanarak, tüyermiş. Yeniden bir esmerin ya da bir sarışının peşine takılmalar, yanına yanaşmalar, soru sormalar başlarmış. Yorgun düşüp soluk almak için evine döner, şezlongunda biraz dinlenir, bir süre sonra yeniden sokaklara düşermiş: Yürür, arar, yanaşır, soru sorarmış. Zanaatkâr, işçi, çırak, bulaşıkçı, asker, denizci onun için fark etmezmiş. Gerçekten de çoğu zaman öyle korkar, öyle paniğe kapılırmış ki birine yanaşır yanaşmaz kaçarmış ya da izlediği kişi bir mağazaya girer, bu kişiyi yitirir, eli boş dönermiş.

Yorgunluktan canı çıkmış, bitkin durumda yeniden evine gelirmiş yanıp tutuşarak. Bir parça yemek yer, şezlongunda dinlenir, sonra gene sokağa fırlarmış güzel bir delikanlı bulmak için. Bulunca da yanaşırmış. Pazarlıkta beş, on beş ya da yirmi peso için uyuşursa, delikanlıyı hemen evine getirirmiş. Kapıyı kilitleyip soyunur, ceketini, kravatını, pantalonunu yere atar, üstünde sadece gömleğini, bırakır, ışıkları kısar, odaya parfüm püskürtürmüş. Tam da bu sırada delikanlı bizimkinin ağzına yumruğu indirir, sonra dolaba koşup birkaç gömlek alır ya da para koparırmış! Korkudan ölecek gibi olan Puto bağırmaya cesaret edemez, adamın her şeyi alıp götürmesine izin verir, sessizce dayağa katlanırmış. Ne var ki bu vurmalar, bu yara bereler, içindeki ateşi körüklermiş. Adam gider gitmez, eskisinden daha büyük cinsel istek duyarak, yanıp tutuşarak, kendinden geçmiş, aynı zamanda da çok korkmuş, işkence edilmiş durumda, Puto gene sokağa çıkar ve zanaatkârların, çırakların, askerlerin, denizcilerin ardında koşarmış. Ama, her zamanki gibi, birine yaklaşır yaklaşmaz uzaklaşırmış, çünkü korkusu isteğinden daha büyük olurmuş.

Bu sırada gece ilerler, sokaklar gitgide daha ıssızlaşır, Puto da evine döner, soyunur, ertesi gün saat on bir ile on iki arasında kalkıp kahvesini içtikten sonra genç erkekler aramaya çıkabilmek için yorgun kemiklerini dinlendirirmiş. Daha ertesi gün aynı şeyleri yaparmış: Kalkıp giyinir, çapkın delikanlıların ardına düşermiş. Sonraki günler de aynı şeyleri yapar, uyanır uyanmaz sokağa fırlayıp gençleri izlermiş.

— Bre zavallı, dedim, bir zanaatkârın, bir çırağın ya da bir askerin yolunu şaşırması olacak şey mi? Senin cilvelerin onlarda olsa olsa tik-

sinti ya da antipati uyandırır...

Sözlerimi daha yeni bitirmiştim ki gücenip haykırdı:

— Ne demek yani! Sen şu iri, ateş gibi gözlerime, şu pamuk gibi beyaz ellerime, şu ince ayaklarıma bir baksana! -Ve birkaç metre ileriye doğru koşup, vücut çizgilerini, siluetinin kırıtkanlığını, inceliğini göstermek için, kararlı, küçük adımlar atarak hindi gibi kabarıyordu. "Zaten yoksul insanların paraya gereksinimleri var," diye ekledi.

— Peki öyleyse, dedim, sen ki bu denli zenginsin, bunlardan birini ayartmak için bu denli güçlük çekiyorsun, neden 10, 15 ya da 20 peso gibi böyle az para öneriyorsun?

— Nasıl giyindiğime dikkat etmişsindir, değil mi? diye karşılık verdi. Basit bir işçi ya da bir berber gibi giyiniyorum; sırtımda 3 pesoluk gömlek var; bunu özellikle zenginliğimi göstermemek için yapıyorum; yoksa çoktan boğazlanarak, bıçakla delik deşik edilerek ya da kafam kesilerek öldürülmüş olurdum. Diyelim ki gencin birine çokça bir miktar para önerdim; hemen fazlasını isteyecektir; ardından da baskılar, gözdağları, işkenceler gelecektir; benden daha fazlasını sızdırmak, bir servet koparmak için. Evet, ben ki bir saray sahibiyim, kendi uşağımın rolünü oynuyorum. Böylece, sarayımda kendi kendimin uşağıyım.

Birden, umutsuz, tiz bir sesle haykırmaya başlıyor: "Kahrolası, ah, kahrolası yazgım benim!" Ve hemen ellerini -yani o minicik ellerini- havaya kaldırıp keskin, dayanılmaz bir çığlık atıyor: "Bin şükran, ah bin şükran benim tatlı, güzelim yazgıma, beni kabul eden tek şeye!"

Fırlayıp küçük adımlarla yürüyor; ben de sanki onunla birlikte aynı arabayı çekiyormuşum gibi, yanında pıtı pıtı yürüyorum. Gözleri nemli, fıldır fıldır, sağa sola bakıyor; ben de yanında, bir kısrakla birlikte koşulmuş bir at gibi gidiyorum. Kimi zaman üst üste gülüyor, kimi zaman sel gibi, gevşek, kadınsı gözyaşı döküyor, ben de tüm bunların içinde, sanki bir acem düğününde yitmiş gibiyim.

Ansızın koşar adımlarla kendini bir yan sokağa atıyor. Bir asker görmüş... Sonra birden durup bir araba kapısının altına sığınıyor: Oradan da bir çırak geçiyor. Yeniden yola koyulup bir işçinin ardına takılıyor, yeniden duruyor; yan yan bakıp ustalıkla oraya buraya sapıyor: Atletik yapılı genç bir bulaşıkçıya göz dikiyor...

Böylece, bir köpek sürüsü tarafından kovalanıyormuş gibi, gençler tarafından kovalanıp tedirgin ediliyor, oraya buraya çekilip, parçalanı-

yor, sağa sola koşuyor, ben de peşinden koşuyorum, çünkü artık o çılgın dört nala gidişiyle beni de sürüklüyor. Ve Puto'nun günahı, kara, uğursuz günahı sayesinde resepsiyon sırasında bana reva görülen o korkunç aşağılanmadan tuhaf bir biçimde kurtuluyorum.

Bu sırada, gecenin tam ortasında, günahın tam içinde, İngilizlerin yaptığı kuleye bakan alana varıyoruz ikimiz. Tepe yumuşak kabarıklıklarla ırmağa doğru alçalıyor, kent limana doğru uzanıp orada bitiyor; suların sesi hafif hafif duyuluyor, karaağaç ormanlarından esen yelin sesi gibi... Limanda bir sürü genç denizci var.

Bunlardan birinin peşine düşen Puto birden durdu; yıldırımla vurulmuşa dönmüştü: "Şu çocuğu görüyor musun? Şu önümüzdeki sarışını? Ne inanılmayacak şey! Belki de hayra alamet... Bu çocuğu hepsinden çok sevdim; daha önce çok izledim, kovaladım, ama her kez yitirdim. Onu yeniden görmek ne mutluluk! Onu izlemek, onun ardına düşmek ne sevinç!"

Ve artık hiçbir şeye aldırış etmeden delikanlıyı bulmaya gidiyor; ben de ardından! Bu sarışın çocuğu uzaktan pek göremiyorum... Biraz ceketi, zaman zaman ortaya çıkan başı gözüme ilişiyor. Bir lunaparkın kapısına, "Japon Parkı"na doğru yöneliyor delikanlı. Buranın çiğ ışıkları alanın bir yanını adamakıllı aydınlatıyor. Direklere, barakalara asılmış fenerlerin kırpışan ışıkları altında duruyor bu genç; sanki birini bekliyor. O sırada bizim Puto bir sansar gibi alandaki ağaçların arasına sokulup, bunların gölgesinde gizlenerek gence doğru içini çekmeye, ah vah etmeye başlıyor.

Kendi kendime diyorum ki: Yahu, bütün bunların anlamı ne? Neredeyim ben? Ne yapıyorum burada? Puto'yu ekmek istiyorum, ama bu tek arkadaşımdan ayrılamaya da karar veremiyorum, çünkü o tam bir arkadaş. Ne var ki, kararsız durumda, orada, bir ağacın altında, yanımda dururken ona baktıkça kendimi bir tuhaf hissediyorum. Elini gölgeleyen erkeksi kara kılları görüyorum - ancak bu minicik bir el, beyaz ve tombul; ayacıkları da öyle olmalı. Sinekkaydı tıraş edilmiş bir sakalın morarttığı yanağını da görüyorum, ancak bu hiç ustura yememiş, sedef parlaklığında bir yanak gibi, güleç gamzelerle çukurlaşmış bir yanak. Bacağını da görüyorum, erkeksi ama, diri bir baldır bacak gibi; baştan çıkarıcı, garip titremeler dolaşıyor üstünde. Şakakları açılmış,

yüzü kırışık olgun adam başından bir başka baş ortaya çıkıyor, küçük ve güzel... Sanki kendi kendini reddedip gecenin sessizliği içinde başka biri oluyor, değişiyor, öyle ki orada duran o mu yoksa bir kadın mı... Ne erkek ne kadın, insana benzemeyen karma bir yaratık.

Hayvan herif, ağacın altında pusuda bekleyerek, hiç ses çıkarmadan, delikanlısına yiyecekmiş gibi bakıyor. Gerçek bir gulyabani bu. Utancımdan yere geçip: "Yanında ne arıyorum ben?" dedim kendi kendime. "Resepsiyonda aşağılanmama neden olan o değil mi? Allah kahretsin, cehennemin dibinde yitsin; ama cehennem vız gelir, ben de onunla birlikte yiterim, artık onu bırakmayacağım; çünkü o daha önce benimle birlikte yürüdü; şimdi de o ve ben ikimiz yan yana, birlikte yürüyoruz."

Bu sırada orta yaşlı, kıranta bir adam o delikanlıya yanaşıyor. Bunu gören Puto kendinden geçip birtakım el, kol ve baş hareketleri yapıyor. "Hay Allah kahretsin!" diyor. "Vay benim halime! Bu ihtiyar da ne halt etmeye geldi? Ne istiyor ondan? Burada randevulaşacaklar; ihtiyar ona olmayacak vaatlerde bulunuyordur! Git, dinle biraz ne konuşuyorlar. Git, git, dinle onları; kıskançlıktan ölüyorum; haydi git!"

Puto'nun bu ateşli mırıltısı neredeyse kulağımı yakacaktı. Ağaçların altında sığındığım yerden çıkarak gence yaklaştım: Orta boylu, açık tenli, eli ayağı düzgün bir oğlandı. Ama gözlerine, dişlerine, saçlarına diyecek yoktu... Ah, ne haydut, ne alçak herif şu Gonzalo! Eyvah! Vallahi kulaklarıma inanamıyorum! Bu iki kişi bizim ülkenin dilini konuşuyorlar, inanın!

Haşlanmış gibi koşarak Gonzalo'nun yanına dönüyorum: "Ne istersen yap," diyorum, "ben karışmıyorum. Bunlar benim ülkemden, kesinlikle de baba oğul. Artık bu iş hakkında hiçbir şey bilmek istemiyorum; yeter, ben eve dönüyorum." Elimi tuttu. "İnan ki seni buraya Tanrı göndermiş," diye haykırdı. "Ah dostum, yardımını esirgeme benden! Bunlar senin yurttaşlarınsa, senin için yanlarına gitmekten daha kolay ne var ki... Onlarla tanışır, sonra da beni tanıştırırsın. O zaman ömrüm boyunca senin dostun kalırım; sana 10, 20 ya da 30 bin pesoya kadar ya da daha çok para veririm! Haydi, izleyelim şunları; haydi gel, bak lunaparka giriyorlar."

Bu adamı bir güzel dövebilirdim! Ama o, kedi gibi okşanmayı seven haliyle bana iyice sokulup: "Haydi, haydi," diyor. "Sen ve ben artık birlikte yürüyoruz. Gelsene, gel, gidelim!" Bunları söyler söyle-

mez yürümeye başlıyor; ben de onun ardından yürüyorum; yeniden yürüyorum, birlikte yürüyor, yürüyor, yürüyoruz! Koşar adımlarla lunaparka giriyoruz.

Bir kayanın gerisinden çıkıp homurdanarak gelen küçük trenler, kuklalar, boş şişeler, atlı karıncalar, salıncaklar, bir tramplen, tahta atlar, bir atış yeri, bir yapay mağara, çarpıtan aynalar görüyoruz. Venedik fenerleriyle, çatapatlarla, havai fişeklerle bir şenlik hayhuyu içinde tüm bunlar ışıldıyor, fırıl fırıl dönüyor.

İnsanlar salıncaklardan kuklalara, aynalardan şişelere gidip, gözleri dört bir yanda, geziniyorlar. Her yerde bir kıpırdanma, bir curcuna var. Bakın işte burada bir canavar, şurada bir hokkabaz! Şenlik en civcivli zamanında şimdi: Salıncaklar sallanıyor, atlı karıncalar durmadan dönüyor; gelenler salıncaklardan atlı karıncalara, atlı karıncalardan salıncaklara yürüyor, yürüyor, yürüyor ha babam yürüyorlar. Atlı karıncalar dönüyor, salıncaklar sallanıyor, yürüyenler var. Aynalar Venedik fenerlerinin altına çağırıyor, şişelerin başındaki çığırtkanların gırtlakları patlıyor, küçük tren kayalıklardan çıkıp homurdanıyor, yapay mağaradaki göl ışıldıyor, kuklalar pırıl pırıl parlıyor; her yanda ışık, gürültü patırdı; oyun, eğlence makineleri dönüyor, uçuyor, fır dönüyor. Böylece eğlenceler alabildiğine sürüp giderken, insanlar da yürüyor, habire yürüyor.

Gonzalo her ikisini, baba oğulu, kalabalığın içinde yitirmekten korkarak koşar adımlarla ilerliyor; onları yitirdiğini sanıyor, yeniden buluyor, bana acele etmem için işaret ediyor.

— Dans salonundalar, diyor.

Ben de:

— Atlıkarıncaya binsek daha iyi olmaz mı ha? diyorum.

— Hayır! Hayır! Dans salonuna!

VI

Bunun üzerine dans salonuna giriyoruz. Burada sıra ile iki orkestra çalıyor. Kocaman bir yer. Yanlarda yüzlerce, binlerce masa; çevrelerinde insanlar oturmuş. Ortada çok geniş, düz ve parlak parke bir alan; göl gibi ışıldıyor. Müzik başlar başlamaz çiftler piste fırlayıp bir dans süresince dönüyor, müzik bitince de duruyorlar. Ne geniş bir dans salonu... Sanki, ölgün bir müziğin zayıf uğultusu duyulurken, dağların tepesinden bakınca karıncalardan daha büyük görünmeyen insanlarıyla, uzakta, göz alabildiğine yayılmış bir ova vardı önümüzde...

İşçiler, hizmetçiler, satıcılar ya da çıraklar, denizciler ve bir sürü asker, küçük memurlar, kadın terziler, tezgâhtar kızlar... Kimi zaman masalarda oturuyor, kimi zaman müziğe uyarak pistte vals yapıyorlar, müzik durunca onlar da duruyorlar. Bembeyaz bir salon.

Delikanlı ile babası (çünkü kesinlikle babası) bir masada oturmuş, bira içiyorlar. Gonzalo ile yanlarındaki masaya yerleşiyoruz. Gonzalo onlarla tanışınam için beni hırpalayıp duruyor: "Haydi, sağlıklarına kadeh kaldıralım! Yurttaşlar arasında normal bir şey bu... Ben de içeceğim; böylece hepimiz birlikte içeceğiz!"

Geniş salon ışıklara boğulmuş; her yandan üzerimize dikilmiş gözler... Rahatsız hissediyorum kendimi: "Doğru değil," diyorum, "yüzsüzlük olur bu." Buradan kaçmak için umutsuzca bir özür arıyorum. Ben bile Gonzalo gibi birinin yanında oturmaktan utanç duyuyorum. Üsteliyor. Kabul etmemekte diretiyorum. Şarap içiyoruz, orkestra çalıyor, çiftler pistte dönüyorlar.

Gonzalo isteğini yineliyor: "Haydi, konuş onlarla." Bu sırada âşıkane bir tavırla sevgilisini izliyor. Dikkatini çekmek, baştan çıkarmak için ona göz etmeye, elini (o minik elini) sallamaya, kikirdemeye, kıçının üstünde kalkıp oturmaya başlıyor. Garson çağırıp, adamı dostça dürterek yeniden şarap ısmarlıyor. Ekmeğin içini yoğurup küçük toplar yapıyor, bunları bir fiske vurarak fırlatıyor, kendi maskaralıklarına kaba kaba kahkahalar atarak gülüyor. Ben, insanların bize nasıl baktıklarını görünce, utancımdan yerin dibine girmiş durumda, çok sıkıştığımı bahane ederek tuvalete gidiyorum; niyetim kesinlikle onu yalnız bırakıp gözden kaybolmak. Ne var ki yolumun üstünde kalabalığın arasından biri elime yapışıyor. Kim olabilir ki bu? Pyckal! Peki ya Pyckal'ın ardındaki? Baron! Ya onların yanındaki? Ciumkala! Gözlerim faltaşı gibi açılıyor. Buraya ne halt etmeye gelmişler ki? Sakın benimle kavga çıkarmaya bahane aramasınlar? Resepsiyondaki davranışımı, onlara verdiğim utancı ödetmek için buraya dek beni izlemiş olabilirler mi acaba?... Oysa hiç de öyle değil.

— Ah, sevgili Bay Witold. Soylu dost. Yeniden hep birlikte olmak ne zevk. Bu buluşmanın şerefine içelim. Bir kadeh, bir kadehcik içelim. Haydi, ben ısmarlıyorum, ısmarlama sırası bende!

— Hayır, hayır, bende!

— Hayır, bende!

Pyckal birden haykırıyor:

— Sıra sende ha! Ne ısmarlayacakmışsın sen, geri zekâlı! Sana sıra bende diyorum!

Bunun üzerine baron koluma girip beni bir kenara çekiyor, arı gibi kulağıma vızıldıyor:

— Dinlemeyin onları; bu hödükler kulaklarımızın zarlarını patlatıyorlar; ikimiz birer kadeh içelim, rica ederim sevgili bayım.

Bu sırada Pyckal koluma yapışıp beni kendi yanına çekiyor:

— Şu Fransız kanişinin şakasına kulak asma, diye fısıldıyor o yaşlı budala tavırlarıyla. Gel benimle, rica ederim, ikimiz şöyle dostça içelim!

O zaman onlara diyorum ki:

— Bütün yüreğimle teşekkür ederim, bin kere teşekkür ederim, çok mutlu oldum. Sizinle seve seve içerim baylar, sevgili dostlar; ancak şu var ki yalnız değilim, biriyle birlikteyim...

Ben bunları söyler söylemez, adamlar şiddetle birbirlerinin dirseklerini dürtüyor, göz kırpıyor, kafalarını sallıyorlar:

— Biriyle birliktesin, biriyle birliktesin ha! Öyle ya, doğru, birliktesin! Allah kahretsin, senin Gonzalo ile birlikte olduğun, onunla dostluk kurduğun, onunla dolaştığın söyleniyor... Pis namussuz! Biliyor musun ki bu herif milyonların üstüne oturmuş? Senin kadar budala değil, anladın mı? Haydi gel, bir kadeh iç; bir kadeh içelim! İçelim. Ben ısmarlıyorum! Hayır, ben ısmarlıyorum!..

Gitgide daha içten, daha senli benli oluyorlar. Beni dirseklemeye cesaret edemiyorlar, ama birbirlerini itiyorlar, sevinç içinde birbirlerini dürtüyorlar, coşuyorlar: "Haydi, gel, bir kadeh atalım!" Her şey aralarında olup bitiyor, ama gerçekte onları ilgilendiren benim. Boyuna sarılmalar, kucaklaşmalar gırla; ama benim boynuma sarılmaya cesaret edemiyorlar. Aynı çağrılar sürüyor: "Haydi, sana ben ısmarlayacağım... Hayır, ben... Hayır, ben.."

Pyckal baronun gözü önünde cüzdanını sallıyor; baron da kendi cüzdanını çıkarıyor. Ciumkala da bir zarfın içinden para çıkarmakta. Her biri paralarını gösteriyor.

— Hey, baksana! diye bağırıyor Pyckal. Senin içkin mi? Onu ben ısmarlayacağım; hatta istersen sana ayrıca 100 peso da veririm!

— 100 peso ha, diye haykırıyor baron. Pekâlâ, ben sana 200 veriyorum!

Ciumkala:

— Bakın, kâğıt para olarak yanımda 300 peso var; işte 300 peso; ufaklık olarak da ayrıca on beş peso!

Evet, çok iyi anlıyorum, aralarındaki tüm bu para gösterişi, tüm bu içki içmeye çağırmalar bana yönelikti, tüm paralarını bana öneriyorlar-

dı, kendilerini izlemeye beni çağırıyorlardı, ama cesaret edemiyorlardı söylemeye. Çok zengin Puto ile benim aramda bir ilişki olduğunu sezinleyince, reddedemeyeceğim parlak önerilerde bulunmaya hazırlar; beni tatlı sözlerle kandırmak, gözümü boyamak için ne yapacaklarını bilemiyorlar.

Puto'nun sevgilisi yerine konulmaktan adamakıllı onurum kırılmıştı, utanmıştım, pekâlâ birinin ağzını burnunu dağıtabilirdim. Onlara beni rahat bırakmalarını, yitirecek zamanımın olmadığını bağıra bağıra söylemekle yetinip tüm hızımla tuvalete doğru kaçıyorum; herifler de peşimden koşuyorlar. Tuvalette adamın biri pisuara çişini yapıyor. Ben de bir başka pisuara yöneliyorum, bizimkiler de başka pisuarlara. Ama o adam işini bitirip dışarı çıkar çıkmaz üçü de yeniden çevremde toplanıyorlar; baron Pyckal'a bağırıyor:

— Al işte, 500 peso!

— Al, 600 peso, senin! diye haykırıyor Ciumkala barona.

— 700, işte 700 peso, diye bağırıyor Pyckal Ciumkala'ya. Alsana şunları, veriyorum ya!

Birbirlerinin burnunun dibine girerek, benim de burnumun dibinde, içimi bir hoş ederek, banknotları sallıyor, birbirlerinin ellerine sıkıştırıyorlar. Kaçık, kaçık bunlar!

Aslında sevgimi, yakınlığımı satın almak için, bu paraları birbirlerine vermekle bana vermiş oluyorlardı; bana vermek istiyorlardı ama, benimle ne halt edeceklerini tam olarak bilmiyorlar, bu yüzden çok çekingen davranıp, vermeye cesaret edemiyorlardı. Ben de onları yatıştırmak için: "Haydi, baylar," dedim, "bu denli öfkelenmeyin! Sakin olun, sakin olun!" Ama onların aklı, paralarını benim için ceplerinden çıkarmanın dolambaçlı bir yolunu bulmakta. Sonunda baron iki eliyle başım tutarak sızlanmaya başlıyor:

— Ah, ne zavallıyım ben! Ne görüyorum? Cebim delinmiş. Tüm param bu delikten gidecek. Al, sana veriyorum bunu!

Ceplerimi parayla doldurmaya başlıyor. Bunu gören ötekiler sabırsızlanıyorlar:

— İşte, benimkini al! A, benim cebimde de bir delik varmış!

— Tanrı aşkına, baylar, diyorum, neden bana veriyorsunuz tüm bu...

Bu sırada sıkışan bir adam tuvalete giriyor, bizimkiler, üçü de, her biri bir pisuara koşuyor, pantalonlarının düğmelerini çözüp, hiçbir şey

olmamış gibi, su dökmekten başka bir şey düşünmeyen insanlar gibi, hafif hafif ıslık çalmaya başlıyorlar. O adam dışarı çıkar çıkmaz da yeniden yüreklenip üstüme saldırıyorlar, "Al! Al!" diye bağırarak ceplerimi parayla dolduruyorlar.

— Baylar, diyorum, Tanrı aşkına, neden bütün bunları bana veriyorsunuz? Sizin paranızı ne yapacağım ben?

Bu sırada, yine sıkışmış bir başkası tuvalete geliyor; bizimkilerin de oraya gidişleri, hafif ıslık çalmaları yineleniyor. Adam çıkar çıkmaz yeniden üstüme üşüşüyorlar. Pyckal bağırıyor:

— Al, alsana canım, madem ki veriyoruz! Haydi, al! Şu Puto'nun en aşağı 3-4 milyonu olmalı.

Ciumkala da ağlayıp sızlanırken iki arada söyleniyor.

— Lütfen; kuşkusuz bu aşağı yukarı 600 milyona çıkacaktır... Ah, efendimiz şu benim birkaç kuruşumu da kabul buyursunlar.

Kapkırmızı kesilip yüzleri ateş gibi yanarken, paralarını ellerinde sallayarak ceplerime doldururken, tıkıştırırken, birincisi ikincisininkine, ikincisi de üçüncüsününkine, üçüncüsü de ikincisininkine, ikincisi de birincisininkine,. o da üçüncüsününkine tıkıştırırken, böylece her üçü aralarında benim için bu işi yaparken, ceplerimi de böylesine şişirirken artık nazlanmaktan vazgeçmem gerekiyor ve adamların paralarını bana vermelerine izin veriyorum.

Bu sırada biri tuvalete giriyor, bizimkiler de yeniden pisuarlara; ne var ki ben, ceplerim paralarıyla dopdolu, kapıya doğru koşuyor ve o hızla salona dönüyorum. Müzik ve pistte dönen çiftler var. Ceplerim bu paralarla tıkabasa dolu durumda, ansızın durup uzaktan Gonzalo'u izliyorum; masasına oturmuş, yarışırcasına hep şakalar, saçmalıklar yaparak eğleniyor. O minik elini sallıyor, göz ediyor, ekmekten yaptığı küçük topları fırlatıyor, kadehini çınlatıyor, masanın üstüne parmaklarıyla trampet çalar gibi vuruyor; sanki serçeler arasında kabaran bir hindi... Kendi zıpırlıklarına da kah kah gülüyor. Yanındakiler herhalde onu çakırkeyf sanıyorlardır, ama ben onun başını döndüren şeyin ne olduğunu ve bu çılgınlıklarının nedenini biliyorum. Tiksindiğim için, bu işten pekâlâ vazgeçip evime kaçabilirdim ama, bu soytarılıkları bir yandan da yüreğimi sızlatıyor (şimdi topuklarını yere vurup duruyor), çünkü bu soytarı benim arkadaşım (şimdi mendilini sallıyor), benim desteğim ve yakınım (alkışlayıp şap şap dizlerine vuruyor), benimle birlikte yürüyen kişi, kendisiyle birlikte yürüdüğüm kişi (işte, gene

masanın üstünde trampet çalmaya başlıyor), onu nasıl olur da herkesin gözü önünde böyle bırakabilirdim (şimdi kartondan bir trompeti üflüyor)? Bunun üzerine, masasına doğru yöneldim.

Beni görünce uzaktan bir sürü el kol hareketleri yaparak yanına çağırıyor. "Ah, ah," diye haykırıyor yanına gittiğimde, "oh, oh, gel, otur, eğlenelim! Ah, ah, minnoşum! Oh, oh, nonoşum!"

Tanrım şu Horace da ne minnoş!
Ama Ignace çok daha nonoş!

Doğruca burnuma ekmekten bir gülle fırlatıp karton borusunu öttürüyor; sonra kulağıma fısıldıyor: "Neredeydin, hain? Ne yapıyordun? Beni yüzüstü bırakıyor musun?" Kadehini benimkiyle tokuşturarak, peçeteleri sağa sola savuruyor, bardağıma şarap koyuyor: "İçelim! İçelim!"

Annem istemiyor, gidemem ben baloya!
Giy beyaz giysini, ne var bunda, git oraya!

"Haydi, eğlenelim! Felekten bir gün çalalım!"

Bardağımı yeniden dolduruyor. Öyle cömertçe koyuyor ki reddetme olanağı yok; içiyoruz.

Bir de bakıyoruz, baron, Pyckal ve Ciumkala gelip yanımızdaki masaya oturuyorlar. Onlar da şarap ısmarlıyor... Allah kahretsin bu adamları! Paralarını bana verince keyifleri yerine gelmiş. Gonzalo şarabını yudumlarken bizimkiler kadehleri, bardakları ellerine alıp tokuşturuyor, içiyor, kafalarına dikiyorlar bardakları, kadehleri, maşrapaları, bir yandan da "Haydi, hop! İnsan dünyaya bir kez gelir!" diye bağırıyorlar. Her şeye karşın, bizim sağlığımıza içmeye cesaret edemiyor, aralarında kadeh tokuşturuyorlar. Oysa biz, Gonzalo ile ben kadehlerimizi tokuşturuyoruz.

Ey gözüm, oklarını nereye atıyorsun?
Dikkat et, hedefin şu huysuz moruk olsun!

— Git ihtiyarı bul, diye kulağıma fısıldıyor Gonzalo, ikisini de masamıza çağır, tanışmış oluruz.

— Olamaz, diyorum.

Ama masanın altından elimi tutup içine bir şey tutuşturmaya çalıştığını duyumsuyorum: "Bak, al şunu," diyor Gonzalo, "al şunu, senin." Para. "Al, gereksinimin var," diye ekliyor. "Unutma ki sana karşı dostluk, hayranlık besliyorum. Bana dostluğunu verirsen, ben sana bunun yüz katını veririm." Karşı koyuyorum, reddediyorum, ama o zorla elime koyuyor, kısacası veriyor. Ne yapmalı? Yere mi atayım? Öteki üç adamın paraları da cebimde. Bununki de cabası. Hepsi yaklaşık 4 bin peso ediyor.

Baronla arkadaşları aralarında kadeh tokuştururken bana doğru dönüp sağlığıma kadeh kaldırıyorlar. Ceplerim paralarıyla dopdolu olduğuna göre, onların bu jestine nasıl karşılık vermezdim? Yeniden benim için kadeh kaldırıyorlar. Gonzalo da aynı şeyi yapmaya başlayıp kadehini kadehimle tokuşturuyor, ben de onunki ile tokuşturuyorum. Öteki üçü de Gonzalo'nun sağlığına, Gonzalo da onların sağlığına kadeh kaldırıyor. Kadehler tokuşuyor, sağlığa, sağlığa! Yarışırcasına tokuşturuluyor kadehler, şenlik var!

Bir öpücük ver cicim, çabuk bir öpücük, eğil!
Yok, cicim, benim minik yüzüm sana göre değil!

Gonzalo karton borusunu zırlatıyor ellerini bacaklarını oynatarak!

Ve, hoppa, yallah, yallah! Hepsi masadan masaya kadeh tokuşturuyorlar; ama Gonzalo, orada, uzaktaki iki kişinin, yaşlı adamla oğlunun sağlığına içiyor. "Git," diyor bana, "çağır şunları."

O zaman ben de karar verip yaşlı adama yaklaşıyor ve konuşuyorum: "Bağışlayın, rahatsız etmek istemezdim, ama anadilimin konuşulduğunu duydum; yurttaşlarımı selamlamak isterim!" Adam hemen kalkıp, çok nazik bir biçimde kendini tanıtıyor: "Emekli binbaşı Kobrzycki, bu da oğlum Ignace." Beni masasma çağırıyor, kabul ediyorum. Bira sunuyor; ama iyice duyumsuyorum ki yanımdaki arkadaşlarım yüzünden benimle birlikte olmaktan pek hoşlanmıyor: O masada gürültü patırtı, cümbüş, kargaşa gırla. Nasıl bir kişiyle karşı karşıya olduğumu anlayarak -bu bay çok ciddi, saygıdeğer biri- kendisine şöyle söylüyorum:

— Evet, arkadaşlarım böyle işte; içkiyi biraz fazla kaçırdılar; ama siz benden daha iyi bilirsiniz ki, sayın bayım, burada insan arkadaşları-

nı seçemiyor. Tanrıya şükürler olsun, kimi zaman, tanıştığınız kişileri unutur gidersiniz!

Orada, masada, cümbüş gitgide artıyor. Adam da diyor ki:

— Durumu çok iyi anlıyorum. Elinizde olan bir şey değil. Eğer kabul buyurursanız, bizimle birlikte daha dingin bir havada bir süre kalıp dinlenin.

Gerçekten de bu adam çok ince, saygıdeğer biriydi. Yüz çizgileri sert, ama düzgün; saçları kırçıl, gözleri açık renkli, gri, kaşları gürdü. Yüzü, kenar çizgileri sertti ama, yumuşaktı; sesi de yumuşaktı; elleri hem kuru hem de yumuşaktı, tıpkı kulakları gibi; kulaklarından tutam tutam çok eski, kırçıl kıllar çıkıyordu. Yakından bakılırsa, oğlunun canlı ve sevimli bir hali vardı. O ne eller, ne bacaklar, ne dişler, ne saçlar!... Ah, namussuz Gonzalo, ah seni edepsiz, seni haylaz!

Orada, Puto tarafında, bağırtı çağırtı, gürültü patırtı sürüyor. Bu sırada yaşlı adam tek oğlunu cepheye göndereceğini anlatıyor; oğlu Polonya'ya dönmezse, İngiltere ya da Fransa da gönüllü asker yazılıp hiç olmazsa oralardan, bu yabancı ülkelerin kıyılarından düşmana karşı koyabilecekmiş. "Oğlum Ignace'ı gitmeden önce biraz eğlensin, halk eğlencelerini görsün diye lunaparka getirdim," diyor.

Öteki yanda kadehler tokuşturuluyor, bu yanda yaşlı adam konuşuyor, olağanüstü ölçülü bir biçimde düşüncesini açıklıyor. Adamda ilk dikkati çeken şey de bu. Tüm davranışlarında da aynı ölçülülük gözleniyor. Ağırbaşlılık, sakınma, akıllılık var her sözünde, her devinimde: İnsanın, iç mekanizmasını durmadan araştıran, dikkatle gözleyen bir bilgin diyeceği geliyor. Üstelik her zaman çok nazik.

Bu adam inceliğin, keskin görüşün ta kendisi, hayran olunacak bir ağırbaşlılığın, arılığın somut örneği; dürüstlüğü en ufak bir niyetinde olduğu kadar her hareketinde de belli oluyor. Tüm bunların karşısında arkadaşlarımı, o küçük işlerini, o küçük dertlerini düşünüp gitgide artan bir utanç duygusu içinde boğulur gibi oluyorum.

Utancımı açıklayacak mıyım? Hayır, şöyle söylemekle yetiniyorum: "Bütün başarı dileklerim sizinle ve soylu düşüncelerinizle, bayım. Bu denli dürüst ve saygıdeğer düşüncelerin başarılı olması için oğlunuzla da kadeh tokuşturmama izin veriniz." Ve tak! Kadeh tokuşturuyoruz. Ancak kadehimi oğlunun kadehine vurduğum sırada Gonzalo da kadehini benim sağlığıma kaldırıyordu; baron, Pyckal ve Ciumkala da ona uyuyor, hepsi benim için kadeh tokuşturuyorlardı.

Tokuşturalım, tokuşturalım, ah tokuşturalım ve içelim! Ben de onların sağlığına içmek zorunda kalıyorum. Onlar da yeniden benim sağlığıma içiyorlar.

— Gördüğüm kadarıyla iyi içiyorlar, diyor yaşlı adam.

— Vallahi öyle, diyorum. İyi içiyorlar.

— Sizin sağlınıza da kadeh kaldırıyorlar.

— Kaldırıyorlar, evet. Rastlantı sonucu edindiğim sıradan arkadaşlar...

Düşünüyor, yüzünü ekşitiyor, sonunda alçak sesle ağzından kaçırıyor:

— Yazık! Böyle şamata yapmak için zaman iyi seçilmemiş... Gerçekten iyi seçilmemiş!

Ne utanç. Ona doğru eğilip, kulağına fısıldıyorum:

— Tanrı aşkına, oğlunuzla birlikte buradan gitmenizi rica ediyorum. Bu bir dost öğüdü; çünkü orada kadeh tokuşturan adamlar benim sağlığıma içmiyorlar.

— Öyleyse kimin şerefine içiyorlar?

— Şu yabancının şerefine, diyorum. Gonzalo benim arkadaşım; ama o da ne onların sağlığına ne de benim sağlığıma kadeh kaldırıyor; senin soylu oğlunun sağlığına içiyor.

Şaşırıp kıpkırmızı kesilerek:

— Ignace'ımın sağlığına ha! diye haykırıyor. Nasıl oluyor bu?

— Evet, senin Ignace'ının, senin Ignace'ının sağlığına. Buradan çekip git Ignace'ınla, çünkü o adam oğlunun peşinde! Git diyorum sana, çek git buradan!

Öteki yanda hengâme sürüyor: El kol hareketleri yapıyorlar, kadeh tokuşturuyorlar, kadeh kadeh üstüne, bardak bardak üstüne, kupa kupa üstüne ha babam çekerek dünyayı ayağa kaldırıyorlar. Haydi arkadaşlar, ha gayret, ha gayret, keyfimize bakalım, hop, yallah! Gürültü patırtı, hayhuy gırla gidiyor burada!

Yaşlı adam pancar gibi kızarıyor.

— Oğluma uzun uzun baktığını zaten ayrımsamıştım, diyor, ama bunun bir nedeni olduğundan hiç kuşkulanmamıştım.

— Çek git, diye yineliyorum, oğlunu al da çek git buradan. Eğer gitmezsen seni tefe koyacaklar!

— Gitmeyeceğim, diye karşılık veriyor alçak sesle (birbirimizin kulağına fısıldayarak konuşmayı sürdürüyoruz), Ignace'la birlikte

çekip gitmeyeceğim, Ignace bir genç kız mı ki! Tanrı aşkına, Ignace'ı bu işe karıştırma; Ignace'a söz yok! Bu adamı ben kendim görüp gerekeni yapacağım.

Öteki yanda baronla Pyckal gene Gonzalo'nun sağlığına kadeh tokuşturuyorlar. Gonzalo da bardağını başına dikerken "Ah, ah, ihtiyar budala, haydi bakalım, gülelim, felekten bir gün çalalım," diyerek mendilini sallıyor bize doğru.

İhtiyar, Gonzalo'nun şerefine içmek istiyormuş gibi, bardağını kapıp masanın üstüne vurarak ayağa fırlıyor. Gonzalo da yerinden kalkıyor. Öteki üçü de kavga çıkacağını sezerek ayağa kalkıyorlar. Sadece, rahatı kaçan oğul yerinden kıpırdamıyor. Kuşkusuz neler olacağını anlıyor; zavallı, ıstakoz gibi kızarıyor.

Evet, ihtiyar işte ayakta. Gonzalo da öyle. Her ne kadar kadınsı ise de, gücü yerinde Gonzalo'nun, ama dövüşün kokusunu alınca açıkça eli ayağı gevşiyor: Kısacası, Puto'nun aklı dayakta, ihtiyar ise ayakta. İhtiyar dikiliyor, Puto yelkenleri indiriyor. Puto ezilip büzülüyor, ihtiyar kabarıyor. Bu, bir süre böyle gidiyor. Sonra, Gonzalo yavaşça, sessizce, orada bulunanları işi ciddiye almamaya inandırmak için, kuyruğunu sallayan bir köpek gibi, sol elinin başparmağını oynatmaya başlıyor: Şakalaşıp eğleniyoruz, hepsi bu, demek istiyor. Ancak, ihtiyar ayakta, istifini bozmuyor. Gonzalo ise, içinde korku, şaşkın, sapıtmış durumda, sağ elindeki bardağı dudaklarına götürerek içiyor. Ah, zavallı adam! Tam da bu içme hareketiyle kavgayı başlattığını nasıl unuttu? Gerçekten de ihtiyarın sorusu hemen geliyor: "Kimin şerefine içiyorsunuz?" Kimin şerefine içecekti ki? Kimsenin. Bardağım da dudaklarından çekmemeye iyice özen göstererek, korkudan içiyor; yoksa yanıt vermek zorunda kalacak! Evet, bu yüzden içiyor, içiyor, içki içinde boğuluyor. Ne var ki işler kötüye gidiyor, ah, hay kör şeytan! Hay kör şeytan! Biraz önce gizli gizli oğulun sağlığına içiyordu; şimdi ihtiyarın gözü önünde yeniden oğulun şerefine bol bol şarap içiyor (oğul, masasında, kıpırdamıyor). Ah, koca namussuz kancık! Şimdi yavaş yavaş, dimdik ayakta, içiyor ve oğlancağızımn şerefine kadeh kaldırıyor! Birden bunun ayırdına varıp, Tomasz'ın o korkunç öfkesinden ödü patlayarak, olduğu yerde kalıyor; ama korkusu bu denli büyük olsa da gene içmeyi sürdürüyor, ihtiyarın hışmına uğramak pahasına. Korktukça içiyor, içiyor, içiyor.

"Ah," diye haykırıyor Tomasz, "demek benim şerefime içiyorsu-

nuz!" Hayır, hiç de onun şerefine değil elbet; oğluna içiyor; bu besbelli. Böylelikle ihtiyar sadece, Gonzalo'nun oğlunun sağlığına içmelerini başka yana çevirmek istiyor. Ancak bu sırada Pyckal, baron ve Ciumkala kahkahayı basıyorlar. Gonzalo bir gözüyle yaşlı adamı kollarken, içiyor, durmadan içiyor; öyle ki, içeceği kadar içmiş ama, gene de içiyor, içiyor.

Şimdi kuşkusuz oğlancağızına içiyor; birden kadınlaşıyor; bu kadın tavırları takınmayı Tomasz'ın öfkesine karşı bir barınak gibi kullanıyor. Bakın, o bir erkek değil! Bir kadın! Öfkesinden deliye dönen Tomasz haykırıyor: "Benim sağlığıma içmeyi size yasaklıyorum; tanımadığım birinin sağlığıma içmesine izin vermiyorum bayım!" Bayım mı? Hangi bay? Bayan demek gerek. Hem de onun değil, oğlunun sağlığına içen bir bayan. İçen, durmadan içen, bardak bardak üstüne içen, bardağı hiç boş kalmayan, içmesini sonsuza dek sürdüren biri. İçmek onun tek savunması. İçmek onun için keder dağıtma biçimi. Böylece, bir saniye bile durmadan içiyor, içiyor. Artık içmeyi dayanılabilir olmanın dışına taşırdıktan sonra, bardağını dudaklarından çekip ihtiyara doğru fırlatıyor.

Korkunç bir gürültü! Bardak Tomasz'ın alnında, tam gözünün üstünde tuzla buz oluyor. Tomasz'da en ufak bir titreme bile yok, kıpırtısız, dimdik duruyor. O zaman oğlu ayağa kalkıyor. "Hayır Ignace, sen karışma," diye bağırıyor Tomasz, hep ayakta kalarak. Alnında yuvarlak damlacıklar halinde kan beliriyor, büyük bir damla da yanağına akıyor. Kavga kokusu geliyor; bu açık; dalaş yakın. Pyckal, baron ve Ciumkala ellerine geçen bardak, şişe, tahta parçası, tabure gibi şeyleri kaparak, hemen masadan ayrılıyorlar. Tomasz bu sırada soğukkanlı haliyle, oraya çakılıp kalıyor; ayakta. Kafalar kızmış, hava kararıyor. Meraklılar yaklaşıyorlar. Pyckal ile baron tammadıkları kişilere saldırmaya cesaret edemeyip, birbirlerinin böğürlerine vurmaya, aralarında saç saça, baş başa kavga etmeye başlıyorlar. Birazdan kurallara uygun bir yumruklaşmaya dönüşecek bu: Kafaları kırılacak, kulakları yırtılacak... Gürültü patırtı, baş dönmesi; salonun kararıp alabora olduğunu görüyorum, çünkü ben de çok içtim. Tomasz ise hâlâ ayakta.

Ne olacak diye bekliyorum. Hiçbir şey olmuyor. Tomasz hep ayakta. Gonzalo da ayakta. Tomasz'ın yarasından yavaş yavaş bir üçüncü damla kan akıyor; birinci ve ikinci damlaların yolunu izleyip yeleğinin üstüne düşüyor. Tanrı aşkına, ne oluyor bunlara? Neden Tomasz taş

gibi, kıpırdamadan duruyor? Yapacak bir şey yok; hep orada, ayakta ihtiyar. Bir başka damla, dördüncüsü, bir oluktan akarcasına yanağına akıyor. Bu kan damlalarından, bozulmayan bir sessizlik doğuyordu. Tomasz bize bakıyor, biz Tomasz'a bakıyorduk. Beşinci damla da belirip akıyor. Damla damla düşüyor Tomasz'ın kanı. Hepimiz ayaktayız. Gonzalo kıpırdamıyor, birden masasına dönüp şapkasını alarak ağır adımlarla uzaklaşıyor... Şimdi sadece sırtını görüyoruz, o da görünmez oluyor. Gonzalo gider gitmez herkes kendi işine bakıyor. Şapkasını kapan insanlar çekip gidiyor, evlerine dönüyorlar, dağılıyorlar, herkes dağılıyor.

VII

Bütün gece uyuyamadım. Ah, şu elçiliğin oyununa nasıl geldim? Ne halt etmeye o resepsiyona gittim? Neden yürümeye başladım? Elçiliğin adamları kendilerini küçük düşürdüğüm için beni hiçbir zaman bağışlamayacaklar. Şimdi Gombrowicz'i çoktan karalayıp yok saymaya başlamışlardır; bana soytarı diyorlardır.

Benden saygısını, hatta hayranlığını esirgemeyen tek kişinin Puto olması gerekiyormuş. Bu Puto gönül işlerinde de kendisine yardım etmem için beni pezevenk olarak kullanmıştı. Bunu düşününce öyle utanıyorum, öyle küçülmüş hissediyorum ki kendimi! Yatağımda habire dönerek inliyor, iç çekiyorum: "Ah, Gombrowicz, Gombrowicz, senin büyüklüğün, senin yüceliğin nerede kaldı? Yüce ha, haydi canım! Yüce pezevenk, bak bu doğru! Dürüst ve iyi bir adam olan bir

yürttaşımın, onun genç ve iyi bir çocuk olan oğlunun yıkımını düşünen bir rezil herifin suç ortağısın! Orada, suların öteki yanında, kan dökülüyor, oysa burada da öyle, benim yüzümden Tomasz'ın alnından kanlar damlıyor! Ah, Tomasz'ın bu kanı bana öyle üzüntü veriyor, orada akan kanlarla bağlantılı olduğu düşüncesi beni öyle dehşet düşürüyor ki!

Çektiğim acıdan sarsılmış durumda yatağımda yatarken, bu kan damlalarının (oradakilerle aynı soydan) beni çok daha koyu akan kanlara götürdüğünü sezinliyordum...

Gonzalo ile ilişkimi kesmek, onu benden uzaklara kovmam gerekiyor muydu? Ama biz birlikte yürümüştük, evet, birlikte yürümüştük, hâlâ da yürüyorduk, birlikte yürüyorduk; birlikte yürüdüğümüze göre, nasıl olur da onsuz yürüyebilirdim?...

Gece böyle geçti. Oysa sabahleyin tuhaf, kaygı verici bir olay oldu ve hemen, insanı çıldırtan, içinden çıkılmaz bir hal aldı: Tomasz evime gelerek, uygunsuz bir saatte beni rahatsız ettiği için özür diledikten sonra benden kendi adına Gonzalo'yu düelloya çağırmamı istedi. Şaşırıp kaldım. Nasıl olur? dedim, Neden? Ne işe yarar bu? Tomasz daha dün kendisi Gonzalo'yu yeterince küçük düşürmemiş miydi? Hem zaten bu nonoş nasıl düelloya çağrılır, onunla nasıl düello yapılırdı? Ama Tomasz inat edip bana ciddi bir biçimde karşılık veriyor: "Nonoş olsun ya da olmasın, horozlanıp duruyor; herkesin önünde hakaret etti; kesinlikle korkak yerine konulmak istemem, hele yabancıların gözünde!"

Boşuna tartışıyordum: Bir nonoşla bu iş yapılamazdı; bir nonoşu düelloya çağırmak en olmayacak dedikoduları göze almak demekti; belki herkesi güldürebilirdi; susup öfkesini frenlemesi daha iyi olurdu - özellikle de Ignace'ı düşünerek...

"Boş sözler bunlar!" diye haykırıyor. "Nonoş olmasının ya da olmamasının önemi yok. Ignace'ın değil, benim sağlığıma kadeh kaldırdı. Bardağını Ignace'a değil bana fırlattı! Erkekçe içtiğimiz sırada kavga çıktı, hakaret edildi!"

Ben hep karşı çıkıyorum: Ama bir nonoş o! Tomasz ise diretip Ignace'ın bu işle bir ilgisi olmadığını ve Gonzalo'nun bir nonoş sayılamayacağını bağırarak söylüyor.

"Onu düelloya çağırmalıyım," diyor son olarak, "onunla düello etmeliyim; bu erkek işinin erkekler arasında çözümlenmesi gerek. Bana güvenin, erkek yapacağım, erkekleştireceğim sizin Gonzalo'nuzu; oğluma bir Puto'nun hakaret ettiği hiçbir zaman söylenemeyecek! Eğer düelloya gelmezse, bilin ki onu bir köpek gibi geberteceğim; söyle bunu ona. Sakın gelmemezlik etmesin!"

Tomasz'ın diretmesi beni şaşkına çevirmişti: Gonzalo'yu erkekliğini göstermek zorunda bırakıncaya dek didinip duracaktı, çünkü oğlunu herkesin alay konusu yapmasına dayanamıyordu. Bir gerçeği kabul etmeyerek, erkek yapmak için Gonzalo'ya saldırıyordu. Ancak, Gonzalo düello yapmaya nasıl zorlanabilirdi ki? Bunu tartıştık. Tomasz bir öneride bulundu: "Neden Gonzalo'nun evine gidip şu iki seçeneği bildirmiyorsunuz ki kendisine: Ya düelloyu kabul etsin ya da benim tarafımdan kesinlikle öldürülmeye hazır olsun." Bunun üzerine, bir süre sonra kurallara uygun biçimde düello çağrısında bulunacak bir başka tanıkla birlikte Gonzalo'nun evine gitmek zorunda kalmış oluyordum. Ne yapmalıydı? İş sarpa sarıyordu, gitgide sarpa sarıyordu. En iyisi ısrar etmemek, işi olacağına bırakmaktı. Bir Puto düelloya çağrılamazdı; bu, doğaya aykırıydı. Bununla birlikte, gerçeğe ve akla aykırı da olsa, ufak bir umut vardı içimde: Belki Gonzalo kabul edip, bir erkek olarak düello yapmaya gider, böylece de resepsiyon sırasında kendisiyle birlikte yürümemin, lunaparka birlikte gitmemin utancı azabilirdi.

O zaman karar verdim: Gidip onu bulacak, düello çağrısını kendisine bildirecek, nasıl tepki göstereceğini de pekâlâ görecektim. Böylece, girişimimin hayırlı bir sonuç vereceği düşüncesine fazla kapılmadan, ama Tomasz'ın yalvarmalarına da uyarak, Gonzalo'yu görmeye gittim.

Giriş kapısının önünde uzun süre bekledim. Sonunda kapı açıldı; Gonzalo, sırtında beyaz bir uşak ceketi, elinde bir süpürge, koltuğunun altında bir bez, göründü. O zaman anımsadım: Peşine düştüğü delikanlılardan korktuğu için uşak rolü oynuyordu. Pekâlâ. Giriyorum; geriliyor, sararıyor; elleri bulaşık bezi gibi yumuşak. "Seninle konuşmaya geldim," diyorum. Biraz yatışıyor. "Tabii, tabii, diyor, küçük odama gidelim, orada daha rahat konuşuruz."

Kocaman, yaldızlı salonlardan geçip odacığına geldik. Burası dar, bakımsız bir yer; korkunç derecede pis; karyola yok, sadece yerde kötü bir yatak. Yatağa oturup:

— E, söyle bakalım, ne var ne yok? diye sordu.

Ben yere tükürüyorum. Kulakları bembeyaz kesiliyor, sünger gibi olup bir bez gibi sallanmaya başlıyor.

— Hakaret ettiğin ihtiyar, diyorum, seni düelloya çağırıyor. Kılıçla ya da tabancayla.

Çıt yok. Susuyor, susuyordu. Yineledim: "Düelloya çağrılıyorsun."

— Düelloya mı çağrılıyorum?

— Evet, sen, düelloya çağrılıyorsun.

— Düelloya çağrılıyorum ha?

Çok tiz, hafif bir çığlık atarak ellerini sallıyor, göz kırpıp cıvıldıyor: "Düelloya çağrılıyorum ha?"

— Çığlık atmayı, göz kırpmaları, ellerini sallamayı bırak da biraz görevini yerine getirmeye bak. Sana dost olarak söylüyorum. Bil ki düelloya gitmezsen, seni bir köpek gibi gebertecek; ant içti. Gülü seven dikenine katlanır.

Haykıracak diye bekliyorum; ama hayır, kendini koyveriyor, gitgide gevşiyor, kocaman iki ayağını yere uzatıyor; ellerindeki o kısa kara kıllar yumuşak, kalın bir kumaşın tüyleri sanki.

Kıpırtısız, öküz gibi, inek gibi bana bakıyordu. Sordum: "Peki, ne diyorsun bu işe?" Hiçbir şey. Susuyor, gevşiyor, duygulanıyor, yağmur altında kalmış bir tavuk gibi yumuşuyordu; iyice gevşeyince de yatağının üstünde keyifle bir Çin kraliçesi gibi gerinip, âşıkane, mırıldandı: "Bütün bunlar Ignace'ımın yüzünden!"

Onu kadına döndürüp gevşeten korkuydu, ama kadınlaşınca da korkusu geçiyordu: Düello mu? Bu, kadın işi değildi ki!

Ben gene söz anlatmaya çalışıyorum: "Anlıyor musunuz Bay Arturo, hakaret ettiniz ihtiyara (Olmaz olsun o ihtiyar! diye haykırıyor), onurunu lekelemenizi cezasız bırakmayacaktır (Onuru olmaz olsun! diye haykırıyor), özellikle de olay yurttaşların önünde geçtiği için (Yurttaşları olmaz olsun! diye haykırıyor); hem de babanın isteğini yerine getirmediğin (Olmaz olsun o baba! diye haykırıyor), oğlunu aklından çıkarmadığın sürece (Oğul mu, ha evet, tamam, anlıyorum! diye bağırıyor) seni rahat bırakmayacağım."

Ağlamaya başladı. Ağlarken sızlanıyordu: "Ben de seni dostum sanıyordum, ben nasıl senin dostunsam... Ah, şu ihtiyar seni nasıl değiştirdi! Babayla birlikte yaşlıların yanını tutuyorsun şimdi; sen gençlerin yanını tutmaya bak, onlara biraz özgürlük tanı, Beybabanın zorbalığına karşı bir genci savun!"

— Yaklaş biraz, sana bir şey söyleyeceğim.

— Olduğum yerden seni çok iyi duyuyorum, dedim.

— Ama, yaklaşırsan sana bir şey söyleyeceğim.

— Seni duyduğuma göre yaklaşmama ne gerek var.

— Sana söyleyeceğim şeyler var, ama kulağına.

— Kulağıma söylemek neye? Yalnızız.

Sonunda konuşmaya karar veriyor.

— Sen beni canavar yerine koyuyorsun, biliyorum. Ama bu yargını yeniden gözden geçirteceğim sana; babaların davasına karşı benim davamı benimseyip, benim gibileri dünyanın tuzu biberi olarak göreceksin. Söyle bana, sen ilerlemeye inanıyor musun? Ne zamana dek yerimizde sayacağız? İhtiyarı bir tehdit aracı gibi görmeyi sürdürürsek, nasıl yenilik olabilir ki? Beybaba oğlunu sonsuza dek bastonunun tehdidi altında mı tutacak? O genç sonsuza dek beybabasının dümen suyundan mı gidecek? Haydi, onu özgür bırakalım, rahata kavuşsun, özgürce eğlensin, keyfine baksın!

— Delisin sen! diyorum. Ben de ilerlemeden yanayım ama, ilerleme sana göre sapkınlık!

— Biraz sapma olsa, ne dersin? Peki o zaman? Ya sonra?

— Tanrı aşkına, dedim, bunu senin gibilere anlat; benim gibi dürüst ve saygın bir yurttaşa değil. Oğulu babasına karşı kışkırtırsam, Polonyalı olamam ben. Bil ki biz Polonyalılar babalarımıza çok çok büyük saygı gösteririz. Bir Polonyalıdan oğlunu babasından uzaklaştırmayı isteme, hem de, sapkınlık pahasına!

— Ama, diye haykırdı, Polonyalı olman neye yarar? Gerçekten şimdiye dek Polonyalıların ne de güzel bir yazgısı olmuş ya! Polonyalı olmaktan tiksinmiyor musun? Bir kurban olmaktan bıkmadın mı? Yüzyıllardan bu yana sürüp giden işkencelerden, acılardan gına getirmedin mi? Bugün de bir kez daha öldürüyorlar sizi! Demek senin canın bu denli tatlı ha! Başka biri olmayı, yeni biri olmayı istemiyor

musun? Erkek çocuklarınız için, hep babalarının sözlerini yinelemekten başka bir yönelim düşünmüyor musunuz? Haydi! Bu çocukları babalarının kafesinden çıkaralım, bütün güçleriyle yaban ovalara koşsunlar, bilinmeyene bir göz atsınlar! Gencin ütüne ata biner gibi binip keyfince yularını çeken yaşlı babaya paydos! Genç, gemi azıya alıp babasını götürsün, amaçsız, rastgele, dört nala giderek, bakışlarının kendisini götüreceği yere... Baba gözlerine inanmayacaktır: Kendi oğlu onu almış götürüyor, ha! Haydi, oğullarınızı özgür kılın; fırlasınlar, kaçsınlar, götürsünler!

— Sus, diye bağırdım. Kes artık şu paylamayı! Benim babaya ve vatana karşı çıkmamı istiyorsun ha, tarihimizin böyle bir döneminde? Bana bel bağlama!

— Babayla vatan cehennemin dibine, diye homurdandı. Oğul, ah oğul, o başka, o zaman akan sular durur! Ne yapacaksın babaların vatanını? Oğulistan daha iyi değil mi? Vatanın yerine Oğulistan'ı koy, bak göreceksin o zaman.

"Oğulistan" sözcüğünü işitir işitmez öfkeye kapıldım; Puto'yu dövmeye hazırdım. Bununla birlikte, sözcük kulaklarıma öyle tuhaf bir biçimde gelmişti ki hemen bir gülme tuttu beni. Karşımda kuşkusuz bir hasta, bir kaçık vardı; gülmeye, gülmeye başladım. O ise homurdanıp duruyordu:

— Bu ihtiyarla ne alıp vereceğin olabilir? Boş ver; öyle üstünde duruyorsun ki belki sonunda (sana dostça söylüyorum) adamdan özür dileyeceğim. Evet, bunu onaracağım, yeter ki bu düelloda tanık olarak güvenilir bir dost, tabancaların doldurulması sırasında mermileri ceketinin kolunun içine sokuşturacak biri bulunsun. Böylece iki yanı da idare etmiş oluruz. Düellodan sonra barışır, belki de birlikte kadeh tokuştururuz. Adam, yüreklilikle düelloya geldiğimi, erkekliğimin de ortaya çıktığını görünce Ignace'ı ile içki içmeme, Ignace'ın da benimle içmesine engel olamayacaktır...

Bu denli tuhaf bir öneri karşısında beni gene bir gülme tuttu.

— Ama, dedim kendisine, silah doldurulurken yapyalnız olunmayacak ki. Öteki tanıklar da bulunacaklar. Öyleyse?

— Onlar ateşten başka bir şey görmeyecekler. Her şeyi iyi hazırlamak gerekli. Bir düelloda mermilerin kolun içine kaydırılması yeni bir numara değil ki!

— Evet ama, ya mermiler kolun içinden yere düşerlerse?

— Kolun içine bir cep dikilir, mermiler de bu cebin içine yuvarlanır. Kaygılanacak hiçbir şey yok.

Sustu. Ben de sustum. Bir süre sessiz kaldık. Sonunda gene güleceğimi duyumsayarak ayağa kalkıp: "Gitmem gerekiyor," dedim. Beni giriş kapısına dek geçirdi; sokaktan geçen bir delikanlı kendisini görür korkusuyla da kapıyı hemen kapadı.

Sokakta tek başıma yürürken burnumun çevresinde dolanan bu inatçı sineğin, burun deliklerimi gıdıklayan bu enfiyenin, bu "Oğulistan"ın beni tedirgin ettiğini duyumsadım; öyle ki yeniden budalaca kahkahalarla gülmeye başladım. Oğulistan! Oğulistan! Ne aptalca şey bu! Ne zırva şey bu! Deliliğin ta kendisi! Ya kolun içine kaydırılacak mermilerle ilgili sözler... Sanki bu Puto için babaya, vatana ihanet edecekmişim.

Evet ama, bu arada ne yapmalıydım? Gonzalo'yu hiçbir insan gücü, dolu tabancayla düelloya götüremez; bu apaçık. Tomasz ise, Gonzalo gelmezse, onu bir köpek gibi geberteceğine ant içti; öcünü aldığında hapse girmek gibi büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalacak; eğer ben Tomasz'ın dostuysam, buna dayanamam. Öyleyse, Tomasz'ın aşkına, mermisiz ateş etme numarasını kabul ediyormuş gibi görünüp Gonzalo'yu kandırmaktan başka yapacak bir şey yok. Sonra o, Tomasz'ı atlattığından emin olarak düelloya gittiğinde, biz tanıklar gizlice tabancaları doldururuz, kurşunlar da yılan!

Hayır, kesinlikle Tomasz'ın yararına olmayan bir dalavere döndürmeyecek kadar dostuyum ben onun! Ancak her şeyi haberi olmadan ayarlamalı, çünkü bu çok saygıdeğer adam böyle bir yutturmacayı asla kaldıramaz.

O zaman aklıma bir fikir geliyor: Acaba baronla Pyckal'ı; Gonzalo'nun tanığı olarak çağırsam mı? Onlarla kolaylıkla anlaşırım -ve işi en iyi biçimde düzenleriz. Pekâlâ ama, gene de onları bu işe hazırlamam gerek. Tedbirli olarak. Dün Tomasz'ın alnından akan kanı gördükten sonra, kimbilir hâlâ Gonzalo'nun yanını tutuyorlar mı?... Vicdan azabı duyup (zorla cebime paralarını sokuşturmalarına karşın) planlarını değiştirmedilerse...

Büroya gittim, ne de olsa memur sıfatıyla yükümlülüklerim vardı; ama

işkenceye gider gibi: Resepsiyonda o yürüyüşümden sonra memurlar, iş arkadaşlarım, beni nasıl karşılayacaklardı? Ünün, görkemin, büyük dâhi yazarlığın yerini dayanılmaz bir utanç duygusu almıştı bende; daha da beteri Puto gibi biriyle ortaya çıkmıştım. En iyisi, diye düşündüm, suçu şarabın ya da likörün üstüne atmak. Böylece şakaklarıma bir mendil koyarak, ah vah edip, sallanıp, tam bir akşamdan kalma tavrı takındım.

Kalem efendileri uzaktan, sessiz sessiz oturmuş, beni gözlüyorlar, kâğıtların altından aralarında fısıldaşıyorlardı; bakışlarından "Şu kaçığa bak" dedikleri anlaşılıyordu; fısıldıyor, fısıldaşıyor, fısıldaşıyorlardı. Oysa bende hiçbir kıpırdama yok; suspus olmuş durumdayım utancımdan ya da korkudan; ama onlar gitgide azıtarak aralarında fısıldaşıp duruyorlardı. Biri yanındaki arkadaşının ekmeğinden ısırıyor, başka ikisi dirsekleriyle birbirlerini dürtüyor, sanki bir duvarın ardından geliyormuş gibi, sadece fısıltılar duyuluyordu. Belki dün sarhoş olduğumu söylüyor ya da daha beter şeyler yumurtluyorlardı.

Kâğıtların içine gömülmüş olan yaşlı muhasebeci bana yuvasındaki bir saksağan gibi tepeden bakıyor, belki de aklma eski bir anı geliyordu, çünkü "Harmonica mammonica" diye mırıldanıyordu durmadan. Oysa ben sarhoş ya da daha çok, akşamdan kalma biri numarası yapıyordum.

Baronu sordum. Ciumkala ile birlikte yeni satın alınan binek atlarını eğitmekte olduğunu söylediler. Ahıra giderken bu "Oğulistan" düşüncesi hep aklımı kurcalıyordu; başımın içine batmış bir kıymık gibiydi. Orada, öteki yanda, manejin ardında, avlunun ortasında dimdik duran baronu gördüm; bakla kırı iri bir kısrağın üstündeki seyisi izliyordu; seyis atı kimi zaman Fransız ya da İngilizvari ağır adımlarla ya da hafif tırıs üzere sürüyordu. Daha uzakta bir kanepede oturmuş olan Pyckal ile Ciumkala bira içiyor, bu arada nallı, doru bir binek atına bakıyorlardı. "Liposki, Liposki" diye bağırıyordu Pyckal, "onu sektirerek getir!" Baron kısrağın yanında kırbacını sallıyor; "Çüş, çüş!" Bir merdivenin üstünde birini görüyorum.

Yanlarına gitmek için ahırdan çıkmaya cesaret edemiyordum. Hatta yandaki kulübede bulunan köpekler havlamaya başlayınca ahırın eşiğinden dışarıya adım atmadan geri dönmek üzereydim. Çaresiz oraya gitmek gerekiyordu.

Mendilimi alnıma bastırıp, bacaklarım titreyerek, sızlanarak ilerle-

dim. Akşamdan kalma biri gibi yürüyordum.

Onlar da bir akşam önceki olaylardan sonra keyifsiz görünüyorlardı: Kompres olarak mendillerini alınlarına bastırmışlar, inliyor, ah vah ediyorlardı. "Ay, ay, ay" diye inledi baron, "başım, ay başım! Dün içkiyi biraz fazla kaçırdık her halde; ama artık bundan söz etmeyelim! Gel de bizimle bira iç. Çok kötü bir bira, ne var ki yapış yapış ağzımıza çok iyi geliyor."

Bira içip inliyoruz. Beni paraları tedirgin ediyor, adamlara ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Ciumkala'nın önünde (sadece baronla Pyckal'ın tanık olarak gösterilmelerine karar verdiğim için) düşüncemi açığa vurmak istemiyordum; bu yüzden içmeyi, inlemeyi sürdürüyoruz. Her yağmurdan önce olduğu gibi, ağır bir sıcaklık var havada. Sonunda Ciumkala ayağa kalkıp, anahtarı yitirdiği için elinde bir kama çivi, ahıra doğru gitti. O zaman açıkladım: Tomasz, Gonzalo'yu düelloya çağırdı, ancak bir güçlük, bir sorun var, çünkü Gonzalo düellodan korkuyor, düello etmeye de hiçbir zaman karar veremeyecek "Oysa," diyorum, "bu olacak şey değil, çünkü düelloya gelmezse, Tomasz onu bir köpek gibi geberteceğine ant içti; bunun sonucu da elbette Tomasz için kodese girmek olur, anlıyorsunuz ya... Zaten bu denli büyük bir hakarete uğramış, bu denli ivedi bir gereksinim içinde bulunan bir yurttaşa yardım etmemek herhalde olanaksız. Öyleyse Gonzalo'yu düello yapmaya karar verdirmenin yollarını düşünmek gerek."

— Elbette, ah, elbette diyorlar, bir yurttaş o, doğru, bir yurttaş; böyle bir zamanda onu yüzüstü bırakamayız; bu yurttaşa yardım etmemek olur mu hiç!...

Bana göz ucuyla bakarak başlarını sallıyor, biralarını içiyorlardı.

Parayı anıştırmaktan kaçındım, bundan söz etmek işime gelmezdi. Onlara Gonzalo'nun bu durumdan kurtulmasının tek yolu olan planını anlattım; Gonzalo ille de mermisiz ateş edilmesini istiyorsa, kuşkusuz kendisine bunun için söz vermek gerekiyordu. "Ama dikkat, dilinizi, dilinizi tutun, hiç kimse bir şey bilmemeli bu konuda." Böylece iki yanı da idare edecektik. Bir süre düşündüler. Baron Pyckal'a bakıyor, Pyckal barona bakıyordu. Sonunda baron dedi ki:

— Kuşkusuz başka yolu yok; ama bu çok sıkıcı bir iş.

— Karışık, dedi Pyckal, karışık bir iş.

— Kavgayı gördüğünüze göre baylar, dedim, Gonzalo sizin kendisine düelloda tanıklık etmenizi çok istiyor. O zaman biz de elbir-

liğiyle işi usturuplu bir biçimde ayarlarız, diyelim birimiz -ki bu hile yeni bir şey değil- kurşunları kolunun içine kaydırıverir. Elbette iş son derece can sıkıcı, gelgelelim niyetimiz temiz: Yaşlı başlı ve çok saygıdeğer bir dostu, bir yurttaşı kurtarmak söz konusu. İçinde bulunduğu bu denli ciddi bir dönemde, ülkemizin, Polonya'nın şerefine leke sürülmesini engellemek söz konusu.

Pyckal barona bakıyor, baron da Pyckal'a. Baron parmaklarını çıtırdatıyor, Pyckal bacağını sallıyor. Sonunda baron diyor ki:

— Kesinlikle Puto'ya tanıklık etmeyeceğim.

Pyckal da:

— Puto'ya tanıklık etmek ha! Tanrı yazdıysa bozsun!

— Elbette, dedim, bu güç, güç; ne var ki gerekli; yapmak gerek. Düşününüz, tehlikede olan bir yurttaşımız var; evet, bu iş bir yurttaşımız için, ülke için yapılacak!...

Baron iç çekiyor, Pyckal da ardından. Kanapede oturmuş, bana bakıyor, içiyor, göğüs geçiriyorlar.

— Doğrusu güç iş, diyorlardı, güç iş ama gerekli, gerekli. Başka çare yok, üstelik bir yurttaş için, ülke için yapılacak!

Güçtü, hem de çok güçtü, çünkü niyetleri çok açık değildi. Sonuç olarak, kime yardım etmeye çalışıyorlardı? Gonzalo'ya mı, Tomasz'a mı? Tanrı bilir. Öte yandan benim niyetimin ne olduğunu hiç bilmiyorlardı (ben ki, üstelik, paralarını geri vermemiştim!). Aslında ben de kendi niyetimin ne olduğunu pek bilmiyordum, çünkü kesinlikle yaşlı babanın yanını tutsam o yepyeni "Oğulistan" aklımdan çıkmayacaktı.

Ansızın yağmur yağmaya başladı, Ciumkala da merdivenden indi.

Bu arada yola koyulmak gerekiyordu. Gonzalo'nun evine gidip ona Pyckal ile baronun kendisinin tanığı olmayı kabul ettiklerini bildiriyorum. Sarılıyor, "Dostum," diyor bana; artık tabancalarda kurşun kullanılmayacağım bildiği için, olmayacak vaatlerde bulunuyor.

Sonra Tomsz'a gidip Gonzalo'nun düelloya geleceğini söylüyorum (ki bu, kesin). Tomasz kucaklıyor beni.

Oradan avukat Garcia'ya gidiyorum. Bu adamı Tomasz bana ikinci tanığı olarak bildirdi; çok tanınmış bir avukatmış. Tomasz'ın gönderdiğini söylüyorum, beni tüm öteki adamların, müşterilerin önünden geçirip bürosuna alıyor.

"Bay Tomasz'ı iyi tanırım," diyor (bürosu sürekli bir hayhuy içinde, bir sürü müşteri var; birtakım dosyalar getirilip götürülüyor, ikide bir insanlar kendisine yaklaşıyor, sözünü kesiyor)... "İyi tanırım onu, dostumdur, şu sözleşmeleri gönderip faturaları düzenleyin, böyle onur konusu bir işte, Bay Perez'e sorun bakalım makbuzlar ondamıymış, görevimi yapmazsam onurlu bir kişi sayılmam ve her şeye kadir olan Tanrım, gerekçeleri de eklemek gerek, bana, şu dosyayı benim için bir yere kaldırın bakayım, bu görevi gerektiği gibi yerine getirmeme yardım etsin, şu mektup gönderilecek..."

Birlikte Gonzalo'nun evine gidiyoruz; orada düello çağrısı yapılıyor. Gonzalo, salonunda örnek bir yüreklilikle, gururla kabul ediyor düelloyu!

Gece geç vakit yorgunluktan sallanarak pansiyona döndüğümde müsteşar Podsrocki'nin bir pusulasını buluyorum: Saat onda elçilikte olmam gerektiği, Ekselansları elçinin benimle görüşmek istediği bildiriliyordu. Bu çağrı hava açıkken duyulan bir gökgürültüsü etkisi yaptı üstümde. Benden ne istediklerini, bana ne yapacaklarını Tanrı bilirdi!... Kuşkusuz resepsiyondaki o yürüyüş ya da Puto söz konusuydu! Ah, bana niye böyle eziyet ediyorlardı, beni rahat bırakamazlar mıydı? Zaten yeterince bozgun yaratmışlardı. Hem beni hem kendilerini yeterince rezil etmişlerdi! Yaptığım çılgınlıkların bedeli olarak başıma ne cezalar getirecek, ne gibi yıldırımlar düşüreceklerdi?

Pekâlâ, ne de olsa oraya gitmek gerekiyordu. Kendi kendime elçiyle konuşa konuşa, "Benim de seni ısırmamı istemiyorsan, beni ısırmaya kalkışma. Çağırdığın adam bir lokmada yutabileceğin bir hödük, bir hayta değil; boğazında takılıp kalacak biri. Haydi, yallah!" diyerek oraya gittim.

Sokakta "Polonia, Polonia" diye haykırıyorlar; sinir bozucu bir şey. Her yerde savaş içindeki yurdun dayanılmaz bağırtısı çığırtısı duyuluyor; oysa ben almış başımı gidiyorum, aklımda Oğulistan.

VIII

Elçilikte çıt yok, odalar boş. İlerlemeyi sürdürüyorum. Podsrocki karşılamaya geliyor; çizgili pantolonu, jaketatayı, dik yakalı gömleği, papyon kravatı ile. Beni çok nazik ama soğuk bir biçimde selamlıyor, hafif hafif öksürüyor ve uzun, İngilizvari işaretparmağıyla kapıyı gösteriyor. Odaya giriyorum; bir masa, gerisinde elçi; onun yanında elçilikten biri, bir askeri ataşe, benimle tanıştırıyorlar: Albay Fichcik. Masanın üstünde tutanak defteri, bir mürekkep hokkası. Bunları görünce sıradan bir konuşmanın değil, bir tür oturumun söz konusu olduğu sonucuna varıyorum.

Ekselansları solgun; uykusuz gibi bir hali var, ne var ki sinek kaydı tıraş olmuş. Çok nazik bir biçimde selamlıyor beni, ama sanki biraz tedirgin... Bunu belli etmeden bana dirseğiyle vurup haykırıyor:

— Vallahi, olmayacak şeyler yapıyorsun sen! İnsan hiç bu denli kafayı çeker, herkesin önünde bu denli sarhoş olur mu... Neyse, unutalım bunu, olan olmuş...

Göz kırpıyor; Fichcik ile Podsrocki de göz kırpıyorlar. Pekâlâ, anladım: Resepsiyonda yaptıklarımı sarhoşluğuma bağlıyorlar. Bu düşüncelerine katılıp diyorum ki:

— Ah, ah, inanın, çok doğru, biraz fazla kaçırdık, hâlâ hıçkırığım geçmedi...

Elçi kahkahayı basıyor; müsteşar da albay da; ama bunlarınki zoraki gülme, hiç de içten değil: Bana seve seve bir güzel dayak atmak istiyorlardır.

— Anlat bakalım biraz, diye ekliyor elçi, binbaşı Kobrzycki ile aranızda ne geçti? Bir kavgadan söz ediliyor... Dün müsteşar baronun atlarını görmeye gitti; baron ona bir düello yapılacağını anlatmış. Doğru mu bu?

Haberleri olduğunu anlayınca kendilerine bardak olayını, Tomasz'ın yüzüne fırlatılan bardak olayını açıklıyorum.

Elçi sözlerini sürdürüyor:

— Baron ayrıca binbaşı Kobryzcki'nin orada bulunan tüm yabancılara örnek olmak amacıyla çok ağırbaşlı, saygın bir biçimde davrandığını söylemiş. Barona bakılırsa, bu düello bizi utandırmayacak; tam tersine, Kobryzcki adına yaraşır bir yiğit, bir savaşçı gibi düello alanına gidecek. Öyleyse, baylar, ülkemizin değerini gizlememek, aksine onun ününü dünyanın dört bir yanına yaymak ve Berlin üzerine, evet, Berlin üzerine yürüdüğümüz şu sıralarda adımızı yüceltmek önemlidir!

Elçi sözünü bitirir bitirmez hepsi hopluyorlar; önce elçi, sonra albay, en sonunda da müsteşar. Haykırmaya başlıyorlar: "Berlin, Berlin; Berlin'e yürüyoruz, Berlin bizim!"

Ben diz çöküyorum.

Ancak bağırtı çağırtıları hemen kesiliyor, müsteşar da olayı tutanağa geçirmekle yetiniyor.

Ekselansları elçi konuşmasını sürdürüyor:

— İşte bu amaçla sizleri buraya özel olarak, nasıl bir eylem yapılacağı ve bu eylemin nasıl yürütüleceği konularında tartışmamız için Bay Gombrowicz ile birlikte çağırdım, çünkü eğer ulusumuz dehaları, düşünürleri, olağanüstü yazarları sayesinde çok büyük bir saygınlık

kazandıysa, unutmayalım ki bu ulusun aynı zamanda bir çok yiğidi de vardır ve şu sıralarda ülkemiz en yüce kahramanlığı gösteriyor; buradaki insanların bir Polonyalının nasıl düello yaptığını gözleriyle görmeleri önemlidir. Hiçbir şeyi gizli tutmamak, aksine herkese yiğitliğimizi göstermek elçiliğin görevidir, çünkü düşmanın hakkından gelecek olan yiğitlerimizdir, yiğitlerimizin o korkunç güçler arasına dehşet saçacak yenilmez, bükülmez yiğitliğidir; bu yiğitlik karşısında da onların korkudan titreyip teslim olduklarını göreceğiz!

Bunun üzerine yeniden ayağa kalkıyorlar; önce elçi, sonra albay, en sonunda da müsteşar; bağırmaya başlıyorlar: "Yiğit, yiğit, yiğitlik, yiğitlik!"

Ben diz çöküyorum.

— Bunun için, diye sürdürüyor elçi, düellodan sonra -İnşallah lehimize sonuçlanır!- binbaşı Kobryzcki şerefine elçilikte görkemli bir akşam yemeği verip yabancıları çağıracağım. Böylece o korkunç güçleri yenilgiye uğratacağız!

Ekselanslarının söylevi hemen tutanağa geçiriliyor müsteşar tarafından. Adam son sözü yazmayı bitirir bitirmez coşku içinde haykırıyor:

— Ne güzel fikir, Ekselans! Çok parlak bir fikir!

— Eşsiz bir fikir, Ekselans! diye bağırıyor albay.

— Vallahi öyle, diyor elçi, kötü fikir sayılmaz!

Ötekiler daha da ileri gidiyorlar:

— Hayranlık verici! Harika bir fikir!

Tüm bunlar tutanağa geçiyor.

Her şeyi kaydeden müsteşar yeniden coşup haykırıyor:

— Hiçbir zaman, evet, hiçbir zaman düşmanımız bizim erdemlerimizi, bizim yürekliliğimizi alt edemeyecektir. Bizimkine benzer bir yüreklilik dünyanın başka hiçbir yerinde yoktur! Ah, Ekselans, neden Ekselansları düelloda hazır bulunmasınlar ki? Neden yabancıları sadece akşam yemeğine değil, düelloda da hazır bulunmaya çağırmayalım? Böylece bir Polonyalının nasıl tabanca kullandığını kendi gözleriyle görmüş olsunlar... Ah, bir Polonyalıyı düşmana karşı elinde tabanca ile görsünler bakalım, görsünler!

— Görsünler, görsünler! diye bağırıyorlar elçiyle albay da.

Ben diz çöküyorum.

Bu arada Ekselansları elçi tutanağa bir göz atıp yüzünü ekşitiyor,

bir gözünü kırıştırıyor ve müsteşarın kulağına çok alçak sesle diyor ki:

— Ay, ay, ay, bu ne budalalık! Budalasınız siz! Düelloya kimse çağrılmaz! Düello av partisi değil ki! Ay, ay, bu noktada saçma sapan bir şey söylenmiş, hem de tutanağa geçirilmiş, ne yapacağız şimdi?

Kıpkırmızı kesilen müsteşar elçiye hain hain bakıp kulağına fısıldıyor:

— Silmekten başka çare yok...

— Ne dedin? diye haykırıyor elçi. Silmek ha? Ama bu bir tutanak!

Üçü de sararıyor, masadaki tutanağa bakıyorlar.

Ben diz çöküyorum.

Onlar kafa patlatıyorlar: Bu işten nasıl sıyrılmalı? Ne yapmalı?

Sonunda albay diyor ki:

— Pekâlâ. Büyük bir gaf yaptığımız ortada. Efendimizin bu düelloya gidemeyeceği ve oraya kimseyi çağıramayacağı da doğru; çok haklı olarak söylediğiniz gibi, düello bir av partisi değildir... Peki ama, bir av partisi düzenlemeye de kim engel olabilir? Tazılı falan bir sürek avı neden olmasın? Bu ava yabancıları çağırabiliriz... O zaman biz de tam düello sırasında sözde bir tazının peşine düşmüş, düellodan haberimiz yokmuş gibi, oradan geçebiliriz. Böylece Ekselansları düelloyu yabancılara gösterir; şerefimiz, onurumuz, yiğitliğimiz konusunda bir konuşma yapmanıza da hiçbir şey engel olamaz.

— Tanrı aşkına, baylar, dedi elçi, tazılı bir sürek avını nasıl düzenleyebiliriz? Ne tazımız var, ne atımız!

— Tazıları, diyor müsteşar, barondan sağlayabiliriz. Atları da. Adamın ahırlarında çok binek atı var.

— Çok doğru, diye onaylıyor albay. Atlarla köpekleri baron bize verecektir; kırbaçları, tozlukları, mahmuzları da. Yirmi ya da otuz atlı bir grup düzenleriz... Haydi, Ekselans, karar verelim, tutanak bekliyor...

Her üçü de kudurmuş gibi dört dönüyorlar. Elçi birden haykırıyor:

— Hayır, olmaz, delisiniz siz! Ya tazılar? Nereden bulacaksınız tazıları? Büyük bir kentte tazı avına çıkmak ha? Siz düş görüyorsunuz! Burada bir tek tazı bile yok!

— İşte güçlük de burada ya! diye mırıldanıyor müsteşar. Bir tek tazı bile yok!

Ben diz çöküyorum.

— Tanrım, Tanrım, diye haykırıyor elçi, savaş, savaş içindeyken;

hem de tazılarla bu tavşan avının âlemi var mı?

— Tutanak! diye bağırıyor müsteşar.

— Tanrım, Tanrım, diye bağırıyor elçi, bir tek tazı yokken tazı avına çıkmak ha!

— Tutanak! diye haykırıyor ötekiler bir ağızdan.

Öneriler birbirlerini izliyor, ama aslında ne önerilebilir ki? Kafa patlatıyorlar, ah vah ediyorlar, oysa tutanak gitgide daha tehlikeli oluyor. Sonunda, ölü gibi sararmış olan elçi bangır bangır bağırıyor:

— Yuh be, yuh be, Allah kahretsin, pekâlâ, olsun, başka çaremiz yoksa... Ama, tazı yokken nasıl tazı peşine düşülür ki! Ne biçim iş bu! Bunların hiçbiri doğru değil! Zorla güzellik olmaz.

Ben diz çöküyorum.

Sonuç olarak, barondan at ve köpek sağlanmasını kararlaştırıyorlar. Daha sonra atlılar, tazıları tasmalarından tutarak, eşleri ile birlikte, sanki hiçbir şey olmuyormuş, tazıları izleyerek oraya gelmişler gibi, at üstünde, düello alanının yanından geçeceklerdi. Bu sırada o çok ünlü çağrılı yabancılar da eşleriyle birlikte düelloyu izleyecekler, bundan yararlanarak yiğitlik, onur duygusu, savaşçılık, aynı zamanda büyük dürüstlük, yüce soyluluk, vazgeçilmez saygınlık, sarsılmaz kutsal inanç, üstün kutsal güç, kutsal mucize gibi tüm ulusumuza vergi şeyler belirtilecekti.

Ben diz çöküyorum.

Karar alınır alınmaz tutanağa geçirilerek onaylanıyor, elçi de toplantının bittiğini bildiriyor. Bu işin er geç geri tepeceğini sezinleyerek, başları önlerine eğik durumda:

— Yaşasın, yaşasın! Bravo! Bravo! diye bağırıyorlar.

Önce elçi bağırıyor, sonra albay, en sonunda da müsteşar.

Ben diz çöküyor, sonra hiç sesimi çıkarmadan çekip gidiyorum.

Sokağa çıkınca, patlıyorum: Allah kahretsin, Allah kahretsin, Allah kahretsin! Canları cehenneme! Yiğide bu denli gereksinimleri varsa, bulsunlar!

Şimdi toplantıya gitmeliydim. Bu toplantıda baron, Pyckal ve avukat Garcia düellonun koşullarını saptayacaktık. Bundan bir şey çıkacağını beklemiyordum. Batağa saplanıyorduk, bu açıktı; gitgide daha çok batıyorduk, yok olup gidinceye dek çamurun içinde.

Önsezilerim beni aldatmazdı.

Randevu yerinde bekliyordum (hava çok sıcak olduğu için ırmağın kıyısında bir kahvenin terasında); bu sırada bir de ne göreyim; baronla Pyckal demir kırı iki iri aygıra binmiş, geliyorlar.

— Atları çalıştırıyorduk, buraya dek de onlarla geldik işte, dedi baron.

Kuşkusuz, atları çalıştırıyorlardı!... Gerçekte bir kadının, bir ineğin tanığı olan bu adamlar kendilerinin de inek ya da kısrak yerine konulmasından korkuyorlardı.

Hemen sonra avukat Garcia'nın bir adamı göründü; patronundan bir mesaj getiriyordu: Bir mülk devri işi dolayısıyla tapu dairesinde takılmıştı; toplantıya gelemeyeceği için çok özür diliyor; yerine, güvendiği bir adamını gönderiyordu. Ne yapılabilirdi ki?

Böylece, iki aygır bir ağaca bağlı durumda, toplantıya başladık. Her şeyin kem küm etmeden, tatlılıkla, pürüzsüz geçmesi için Tanrıya yalvarıyordum; ama karşımda tümden değişmiş, tanınmayacak duruma gelmiş bir baron, bir Pyckal vardı: Baston yutmuş gibi dimdik oturmuş, ağızlarına bile pek açmıyorlar; çok nazikler ama, adamakıllı şişiniyor, kasılıyorlarsa da, yerlere dek eğilmeleri gitgide artıyor.

— İlk kan akışında, diyorum, düello sona erecek; atış da elli metreden yapılacak.

— Olamaz, diye karşı çıkıyorlar. Üçüncü kan akışında ve otuz metreden.

Böylece bizim kısraktan korktukları için bu boş, mermisiz düelloyu acımasız, sert bir karşılaşma durumuna getirmek istiyorlardı; ağacın altında, orada, atları hâlâ bağlıydı. Şişinip duruyorlar, kabarıyorlar, kasılıyorlar ve bu kurşunsuz düelloda ille kan dökülmesini istiyorlardı.

Hem de aralarında durmadan homurdanıp, kavga çıkarmak için bahane arıyorlardı, çünkü ne bana ne de avukatın adamına çatmaya cesaret ediyor, ama birbirlerinden çekinmiyorlardı. Damızlık atlarını bize övemedikleri için, birbirlerine övüyorlardı. Hırçınlaşarak, homurdanarak hep birbirlerine taş atıyorlar; sonunda o bayat anlaşmazlıklar, o eski kırgınlıklar yeniden ortaya çıkıyor: Yok değirmen, yok havuz derken, birbirlerine ters ters bakıp homurdanarak "Seni bir temiz pataklarım ha," "Ağzını burnunu dağıtırım..." diyorlar. Bunun üzerine baron cebinden eski, büyük, kırık bir tırnak çıkarıyor.

Bununla birlikte, ben orada olduğuma göre, bu rezil kavgalarını

sürdürebilmeleri için beni araya sokmaları gerekiyor ille de. Bana seslenerek, birbirlerine laf dokunduruyorlardı:

— Beni hödük yerine koymamalı, diyordu baron. Ben bir beyefendiyim. Şimdi ne hödükler gibi, ne de domuzlar gibi aşağılık bir biçimde değil, soylu beyefendiler gibi, beyefendilere yaraşır biçimde davranmalıyız birbirimize; beyefendiyim, bayağı biri değilim ben; annemin de -toprağı bol olsun- inek sağmak, ahırın ardında aptes bozmak alışkanlığı yoktu.

— Hödük olanlar da var, diyordu Pyckal, beyefendi olanlar da; ama ben canım isterse güpegündüz herkesin önünde pantolonumu indiririm, barsaklarımı da boşaltırım; bana bir şey diyecek olanın da ağzını burnunu dağıtırım, vallahi, ağzını burnunu kırarım!

Hava cıva, boş şey tüm bunlar! Ama paraları... Paraları içimi yakıyordu, bana verdikleri paralar... Ne yapmalıydım bu paraları? Toplantı çoktan başlamışken şimdi nasıl geri verebilirdim? Niyetleri ne denli karanlıktı! Acaba Gonzalo'ya ya da Tomasz'a tuzak mı kurulmuştu? Biz burada dürüst kişiler olarak düello konusunda konuşmak için mi yoksa komplo kurmak için mi toplanmıştık? Eğer komplo söz konusu ise, kime karşıydı? Tomasz'a savunmaya mı çabalıyorduk, yoksa tersine, para için, birkaç değersiz duka altını için mi -ama ne tatlı, ne çekici bunlar- her şeyi Gonzalo lehine düzenlemeye hazırdık?

Bu kuşkulu durumda, baron iki hasım arasındaki uzaklık otuz adımdan yirmi beş adıma insin diyordu, çünkü düello ne denli açıkça bir düzmece olacaksa, adamlar bunun o denli acımasız olmasını isteyip, acımasızlığı üstünde diretiyorlardı.

Avukatın adamı ise tam bir budalaydı; kuşkusuz Hollandalı ya da İsviçreli, Belçikalı ya da Romanyalıydı, bu gibi onur sorunlarından hiç anlamıyordu; hatta iki tarafın, düelloda hazır bulunmalarını garanti etmek için bir teminat akçesi yatırmalarını önermişti.

İşler böyle yürüyordu, kör topal; düello ise, her ne kadar kuşkusuz yapılacaksa da, her an daha acımasız bir duruma geliyordu. Oysa, orada, denizlerin ötesinde, kurşunlar yınlayıp duruyordu. Evet, işte beni hep tedirgin eden, ormanların, denizlerin ötesinde olup biten şeylerdi. Oradaki o öteki savaş, o kanlı savaş, beni, bizi, hepimizi ezici, kaygı verici bir ağırlığın altında bırakıyor, herkes acaba başıma oradan kötü bir darbe gelecek mi ya da daha beter bir şey olacak mı diye kendi kendine soruyordu.

Evet, bu çok büyük tehlike karşısında burada ayağımızı denk alacak yerde düello düzenlemekle uğraşıyorduk. Orada kurşunlar vınlarken, biz burada kurşunlardan söz ediyorduk (doğrusunu söylemek gerekirse, kurşunsuz tabancalardan). Ah, Tanrım! Yetişin. Yetişin! Neden, nasıl oluyordu, neye yarıyordu bu iş? Nasıl bitecekti? Ey bağışlayan Tanrım, ne denli güç, güç, güçtü bu! Ama, Allah göstermesin, yaşamda yapacağın tek iş olarak sana geriye kalan düello ile uğraşmaksa, başka ne yapabilirsin ki? Böylece, karanlık da olsa, hiçbir şey görmesen de, bir ormanda yitip, uzaktan ağaçlar arasında bir kaya ya da bir tepe görerek, en azından gidilebilecek bir hedef var diye, bu kaya ya da tepeye doğru yönelen biri gibi ilerliyordum. Ötekiler de ilerliyorlardı, her biri bir başka noktadan gelip kendi yolunu izleyerek.

Tomasz da acımasız, kanlı bir düşüncenin coşkusu içinde kendi yönünde ilerliyordu: Ateş ederek ineği yere yıkıp boğayı azdırmak istiyordu. Silah sesiyle azan boğa tek oğlunun şerefini lekeleyen ineği boynuzlayacaktı... Ah, boğa, boğa, boğa!

Gonzalo Hanım ise gizlice, yavaşçacık, bir tilki gibi, çalıların arasına sokulup koklayarak oğlancağızını izliyor, gereksiz bir düellonun gereksizliği içinde Tomasz'dan kaçıyordu.

Baronla Pyckal'a gelince, bacaklarını ayırmış durumda, ah, sanki aygırlarına binmiş gibiler. Ama, görünüşte eskisi gibi kasılıyorlar, kendi niyetlerinden kuşkulandıkları için birbirlerine kötü kötü bakıyorlar.

Ekselansları, yanında müsteşar, atlı grubuyla düzlüklerden, ovalardan, kayın, çam, köknar ağaçları içinden geçerek ilerliyor, Saygıdeğer eşleri de onlara eşlik ediyordu. Ne karanlık orman! Ne geniş, yüzyıllık orman ya! Her yanda ağaç dalları!

Ey bağışlayan Tanrı, ey yardımsever, dürüst İsa, ey çok kutsal Meryem! Ben de ilerliyordum, yürüyordum, yürüyordum adım adım yaşamımın yolunda; bitkin durumda kendi dağıma tırmanıyordum; kendi ormanımın ortasında. Evet, yürüyordum, yürüyor, yürüyordum ama, hedefe varınca ne yapacağımı bilemiyordum; oysa bir şeyler yapmak gerekiyordu. Ah, neden yürüyordum? Gerçek şu ki ötekiler yürüdüğü için yürüyordum; böylece, koyunlar ya da danalar gibi, bu düelloya birbirimizi sürüklüyorduk.

Bir insan başka insanlar tarafından kıstırılır, sanki karanlık bir ormanda yitmiş gibi, başka insanlar arasında yiterse, o zaman planları

saçma, düzenlemeleri yararsız, kararları boşuna olur. O zaman gene yürürsün ama, bu gerçekte başıboş dolaşma olur; kararlar alır, planlar kurarsın ama, boşuna dolaşırsın; her şeyi istediğin gibi ayarlamak istersin ama, boşuna dolaşırsın; konuşur, davranırsın ama, ormanın ortasında, gecenin karanlığında dolaşır, dolaşırsın boşu boşuna...

Bu düşünceler içinde, gazetece satıcılarının "Polonia, Polonia!" diye gitgide bastıran, kulakları sağır eden, ardı arası kesilmeyen bağırıp çağırmalarının yankılandığı sokaklarda yürüyordum... Oradaki işler hiç de iyi gitmiyormuş gibi görünüyordu... Bozulan bir şey vardı... Ne var ki bu karanlıkta, ırmağın kıyısında tan ağardığı sırada bastıran sisin içinde de olduğu gibi, bu sisin içinde pek fazla bir şey anlaşılamıyordu... Bununla birlikte, işlerin iyi gitmediğini, çatırdamalar, parçalanmalar olduğunu, güçlükle yaşandığını pekâlâ biliyordum.

Sokaklarda böyle dolaşırken gazete alıp, rastlantı sonucu elçilik binasının önüne geldiğinde, Ekselanslarının odasının pencerelerinde ışık gördüm. Düşüncelerimle, davranışlarımla kendimi suçlu gibi hissediyor, duygularımdaki karışıklık, belirsizlik yüzünden kavranıp, kutsal - ah, kuşkusuz kahrolası- ülkenin bu anıtını dehşetle izliyordum. Bu sırada beyaz perdede elçinin gölgesini görünce, içimi kemiren meraka daha fazla karşı koyamadım: Neler olup bittiğini bilmem gerekiyordu; gerçeği, Varşova'nın dış mahallelerinde vuruşulurken, Berlin üzerine nasıl yürüyebileceğimizi bilmek istiyordum. O zaman, vaktin geç olmasına aldırış etmeden, bu yurt anıtının eşiğini aşarak birinci kata dek merdiveni tırmandım. Gerçeği bu adamın ağzından söküp alacaktım!

Bir tek Allahın kuluna rastlamadan ilerledim. Binada çıt yoktu. Ayak seslerim sütunlar arasında yitiyor, yolu şaşırıyordum. Bu sırada elçinin boğuk ayak sesleri bana dek geliyor, kapının buzlu camlarının ardından kamburlaşmış siluetinin durmadan gidip geldiğini görüyordum. Yürüyor, yürüyor, yürüyordum. Kapıya vurdum. Yanıt yok. Bekliyordum. Ayak sesleri kesilmişti. Yeniden vurdum; bu kez elçi bağırdı: "Kim o? Ne var? Kim o?" İçeriye girdim. Pencerenin yanında duruyordu. Beni görünce haykırdı: "Önceden haber vermeden buraya gelmene kim izin verdi?"

Pencereden şömineye gitti, ellerini ceplerine sokarak hemen ekledi: "Pekâlâ, haydi, anlaşıldı, yaklaşın; nasıl olsa sizinle konuşacak-

tım." Bir tabureye oturdu, hemen ayağa kalkıp Bay Gombrowicz aşağı, Bay Gombrowicz yukarı konuşmaya başladı, tatsız tuzsuz. Gevezelik ediyor, eveleyip geveliyor, zemin yokluyor, göz kırpıyordu; sonunda baklayı ağzından çıkardı:

— Tanrı aşkına, söyleyin bana, şu Gonzalo hakkında neler anlatıyorlar? Erkeklerle "Madama" yapıyormuş, öyle mi?

Hemen sonra odanın öteki ucuna giderek bir başka tabureye oturuyor, gene kalkıp tırnaklarını kemirmeye başlıyor. Kendi kendime düşünüyorum: Peki, bu adamın böyle yürüyüp oturması, kalkması da ne demek oluyor? Neden tırnaklarını kemiriyor? Ama yanıt veriyorum:

— Bakınız, söyleyip duruyorlar; oysa ortada kanıt yok. Hem adam düello yapmayı da kabul etti.

— Çabala da bir skandal olmasın, çünkü at gezintisi hazırlanıyor, çağrı mektupları gönderildi. Bu gezinti yapılacak... Savaş olsa da, tazı olmasa da, yapılacak! Delirmek işten değil! Burası kerhane mi? Allah kahretsin, elçilik!

Avazı çıktığı kadar bağırarak yineledi: "Elçilik!" Bir kez daha bağırdı: "Elçilik!"

Düşündüm: Ne diye böyle bağırıp çağırıyor? Baktım ki ansızın bir konsolun yanında dikilmiş. Kendi kendime: Neden böyle dikilmiş duruyor? dedim. Gene kendi kendime: Böyle bağırıp çağırmasından, oturup kalkmasından bana ne? dedim. Ne zamandan bu yana bağırıp çağırıyor, oturup kalkıyor, ne zamandan bu yana böyle her şeyiyle tuhaflaştı; çok tuhaf, hem de neredeyse bir şişe ya da bir damacana gibi boş oldu? Gözlüyor, bakıyordum; gördüm ki içinde çok büyük bir boşluk oluşmuş; bu da beni çok korkuttu. Yeniden kendi kendime düşündüm: Tüm bu boşluk da nereden çıktı! Belki, en iyisi diz çökmek...

Ve diz çöktüm; ama diz çöküşüm çok boştu. O ayakta dikilmişti, ama dikilişi çok boştu.

"Kalkın," diye mırıldandı, ama mırıldanışı boştu. Ben hep diz çökmüş durumda kaldım, ama bu durumum çok boştu.

Kanepeye doğru gidip oturdu; bir topa ya da bir balkabağına benziyordu. Ancak o zaman anladım ki her şey yok olmuştu, her şey bitmişti. Savaş yitirilmişti. Ve o artık elçi değildi.

Diz çökmeyi bırakıp ayağa kalktım. Dimdik dikildim orada. O da ayaktaydı.

— At gezintisinden vaz mı geçildi? diye sordum.

Gürültüyle iç çekip bana ters ters baktı.

— Vaz mı geçildi? Neden vazgeçilcekmiş?

— İyi öyleyse, demek yapılıyor bu gezinti ha?

— Neden yapılmasın ki? Bunu kararlaştırmıştık, değil mi?

— Ah, öyleyse yapılıyor?

— Ben fırıldak gibi her an dönüp düşünce değiştiren bir adam değilim.

Ve yineledi, avazı çıktığı kadar bağırarak: "Ben fırıldak değilim!" Sonra ekledi: "Sen beni ne sanıyorsun? Ben elçiyim!" Daha sonra kulağıma eğilip bağırdı: "Dinle biraz, pis herif, ben bir pis herif değilim; burada hükümeti temsil ediyorum, devleti temsil ediyorum!"

Gırtlağını patlatırcasına bağırarak, cin çarpmış biri gibi yeniden konuştu: "Ben elçiyim, en hükümetim, burası da elçilik... Ben elçiyim, bén hükümetim, ben devletim, ben elçiyim, ben hükümetim; elçilik de, devlet de yaşayacak, at gezintisi de yapılacak, çünkü devlet, çünkü hükümet, çünkü elçilik vardır; ben de elçiyim, hükümetim, devletim; Berlin de bizim olacak, bizim olacak Berlin, Berlin'i alacağız. Berlin'i alacağız, Berlin'i alacağız!"

Önce fırlayıp duvara doğru, sonra pencereye, oradan da dolaba doğru gitti. Bu sırada hem devlet, hem de hükümet, hem elçilik, hem de elçi olduğunu söyleyerek bas bas bağırıyordu. "Evet, elçiyim ben," diye haykırıyordu. Ancak bağırıp çağırmaları boştu. Bunun üzerine elçilik binasından ayrıldım.

Oysa her yerde boşluk vardı. Sokakta bile. Hafif, ıslak bir rüzgâr yüzümü okşadı; nereye gideceğimi, ne yapacağımı bilmiyordum. Bir kahveye girip çay istedim, ancak çay boştu. Gerçekten yaşlı vatanın sonu geldi dedim kendi kendime. Ama bu boş bir düşünceydi. Kendimi gene sokakta buldum; nereye gittiğimi bilmeden yürüyordum. O sırada durdum. Her şey talaş gibi, karabiber gibi, bir fıçı gibi kuru ve boştu.

Ayakta kıpırdamadan durup kendi kendime dedim ki: Nereye gitmeli? Ne yapmalı? Ne dostum, ne yakınım var. Orada, sokağın köşesinde, ayakta yapyalnızdım. Birden, gecenin bu saatinde oğula gidip onu bulmak, ona hayran hayran bakmak istedi canım. Gecenin ortasında oldukça yersiz bir düşünceydi bu; ama hep orada, sokağın köşesin-

de dikilip, nereye sığınacağımı bilemezken, zaman geçtikçe bu istek daha çok yakamı bırakmaz oluyordu.

Babam öleli uzun yıllar geçmişti. Annem de uzaklardaydı. Tek başıma, çocuksuz, dostu, yakını olmayan biriydim; en azından bir başkasının çocuğuna, benim olmasa da, gidip bir göz atmama, oğulu görmeme izin verilsin. Yineliyorum, çok zırva bir istek bu... Ama gene de yola koyuluyorum. Böylece, rastgele yürürken, ayaklarım beni oğula doğru götürüyordu. Evet, neden ve nasıl olduğunu bilmeden işte oğula doğru gidiyordum -yürüyüşüm gitgide daha ağır, daha çekingen oluyordu. Oğul, oğula doğru, oğula doğru... Vaktin geç olmasına karşın planımı gerçekleştirebileceğimi düşünüyordum, çünkü Tomasz'la oğul bir pansiyonda iki ayrı küçük odada kalıyorlardı; güney ülkelerinde alışık olunduğu üzere, tüm kapılar açık bırakılırdı.

Bu yüzden pansiyonun kapısından rahatça geçip o küçük odayı buldum; ah, bir dene göreyim!... Yatağına çıplak olarak upuzun yatmıştı; mışıl mışıl uyuyordu; ah, o göğsü, omuzları, o başı, bacakları... Şu Gonzalo da ne hergele, ne edepsiz, ne namussuz ya!

Oğul uyuyor, soluyordu; soluması bana rahatlık veriyordu. Sonra ansızın öfkeye kapıldım: Ne halt etmeye gece yarısı buralara onu görmeye gelmiştim? Kendi kendime: Evet, diyordum, bu gençleri gözünün önünden hiç ayırmayacaksın, bunları sopa ile eğitmeli! Sen, tembel herif, böyle uzanıp yatmanın âlemi var mı? Haydi, işbaşına. Haydi, yallah işbaşına! Her şey toz pembe olmayacak ya! Çocukların imanını gevretirim ben! Gevşemek yok! İşte disiplin, duada disiplin; gerekirse sopayla! Bunlar böyle adam edilir? Bu sırada o yatağında soluyordu.

Ben yeniden söylenmeye başladım: Elbette sopayla! Böylece, neye izin var, neye izin yok öğrenecekler, böylece doğru yolun nerede olduğunu bilecekler. Böyle rahat rahat uzanıp yatmış böyle bir tembel de görülmüş mü ki!

O yatağında yatıyordu. O yatıyordu, ben ayaktaydım; kendi kendime ne yapacağımı, buraya neden geldiğimi soruyodum. Çekip gitmek istiyordum ama, yapamıyordum, çünkü o orada yatıyordu ve ben buraya neden geldiğimi bilmiyordum.

Evet, orada yatıyordu, yatıyordu. Bir tür kaygıya kapılıp çok alçak sesle dedim ki: "Ah, evet, beni buraya getiren, kaygı; ülkemizin geleceğini düşününce bu kaygı içimi kemiriyor; o ülkemiz ki düşmana yenildi; artık tek umudu oğullarında. Oğullar babalarına, vatana sadık

kalsınlar!"

Böyle konuşuyordum ama, korkmaya başladım: Neler söylüyordum ben, neye yarardı bu söylediklerim? Ansızın boşluk belirdi! Ah, ne boşluk bu, ansızın! Artık sanki her şey yok olmuştu... Sanki hiçbir şey yoktu, orada yatmış olan ondan başka, orada yatmış olan, yatmış olan, yatmış olan ondan başka... İçimde boşluk, önümde boşluk. Haykırdım: "Ey Tanrım, esirgeyici babamız, bize acı!"

Ama babayı boşuna yardıma çağırıyordum, çünkü oğul önümdeydi, sadece oğul vardı, başka kimse değil. Oğul, oğul! Baba gebersin! Babasız oğul. Yabanıl oğul, kuduruk oğul! Ah, evet, her şey aydınlanıyor; bakın doğru, kendime geliyorum...

IX

Ertesi gün, tan vakti; düello yapılacak.

Tomasz, Garcia ve ben düellonun yapılacağı yere geldiğimizde henüz başka kimse yok. Burası ırmağa yakın bir çimenlik. Tomasz dua ediyor. Bir süre sonra arabayla doktor geliyor.

Hemen sonra büyük gürültü patırdı içinde dört atlı bir araba içinde Gonzalo görünüyor; atlı bir uşak kendisine eşlik ediyor; arkada, o görkemli demir kın aygırlarının üstünde baronla Pyckal var. Atlar mahmuzlanıp, gemleri ağızlarını acıttıkça şaha kalkıyor, ön ayaklarını yere vuruyorlar.

Şimdi herkes orada.

Baronla birlikte düello alanını arşınlarken gözüme bir kurbağa ilişiyor. "Bak," diyorum, "kurbağa var buralarda." "Evet, diyor, buralar

sulaktır." Avukat Garcia gelip benden işi çabuklaştırmamı rica ediyor; kendisini bir "temlik" ve bir "izalei şüyu" davası için bekliyorlarmış.

Verilen işaret üzerine iki hasım düello alanına giriyorlar. Bay Tomasz, gösterişe kaçmadan, sessizce. Gonzalo ise, süslü eşyalarının tüm görkemi, tüm hışırtısı içinde: Ayaklarında mavi satenden şıpıtıklar, üstünde gene satenden, ama safran sarısı bir kadın ceketi, onun üstünde bir siyah kadın mintanı ve şeritli, ilmikli eski moda bir erkek hırkası, hepsinin üstünde de iki renkli bir kap, başında geniş, çok geniş kenarlı kocaman siyah bir Meksika şapkası.

Baronla Pyckal aygırlarına biniyorlar, Gonzalo şapkasını sallıyor, atlar kişniyor.

Baron dörtnala yanıma gelerek atını hemen önümde durdurup, aşağı inmeden bana tabancaları uzatıyor. Puto yeniden şapkasını sallıyor.

Tomasz, sakin, yerinde bekliyor. Ben barutu dolduruyor ve... kurşunları kolumun içine kaydırıyorum; kurşunlar içerdeki cebe yuvarlanıyor. O zaman boş tabancayı Tomasz'a uzatıyorum. Öteki tabancayı da Pyckal boş olarak Gonzalo'ya uzatıyor.

Uzaklaşıyoruz; baron bağırıyor: "Ateş! Ateş!" Ne var ki bağırması boş, namluların boş olması gibi. Gonzalo şapkasını yere attıktan sonra tabancasını havaya kaldırıp ateş ediyor. Patlama sesi çimenlikte çınlıyor; ancak boş bir patlama bu. Çalılıkların içinde gizlenmiş olan serçeler (buranın serçeleri daha tombul) kaçışıyorlar; bir inek de kaçmaya başlıyor.

Tomasz, Gonzalo'nun kurşununun kendisine isabet etmediğini görünce (elbette öyle olacaktı), silahını kaldırarak nişan alıyor, ama uzun süre nişan alıyor, alıyor, namlunun boş olduğundan habersiz. Nişan alıp, alıp çekiyor tetiği. Boşluk, sadece boşluk. Uzayan bir silah sesi.

Güneş görünmeye, ısıtmaya başlıyor (sis dağıldı). Çalılığın ardından ortaya çıkıyor Gonzalo; şapkasını sallıyor. Uzakta, çalılıklar arasında ilerleyen atlı grubu beliriyor. En önde atlı iki uşak; birincisi iki tazıyı tasmalarından çekiyor, ikincisi dört tazıyı. Sonra, eşleriyle birlikte atlılar, görkemli bir kafile halinde, atlarını oynatarak, gevezelik ederek, şarkılar mırıldanarak. Böyle geçiyorlar, düello alanı boyunca geçiyorlar. Ekselansları av giysisi içinde, bakla kır bir aygıra binmiş, sağdan gidiyor; ardında müsteşar, onun yanında da albay var.

Hiçbir şey olmuyormuş gibi atlarını sürüyorlar, sürüyorlar; sanki

tavşanları izliyorlarmış gibi; elbette boş bir izleyiş, çünkü tavşan yok ortada. Böylece, acele etmeden geçiyorlar.

Bunları görünce hepimiz şaşırıp kaldık. Özellikle de Tomasz. Kafile geçtikten sonra yeniden başlıyoruz: Tabancalara barut dolduruluyor, kurşunlar kolların içine kaydırılıyor, ateş, ateş. Gonzalo, şapkasını sallayarak boş tabancası ile ateş ediyor, ama bir şey olduğu yok. Tomasz silahını kaldırıp nişan alıyor, alıyor, alıyor... Ah, nasıl da nişan alıyor! Uzun süre, titizlikle, öyle bir özenle, öyle canla başla alıyor ki nişanı, Puto (oysa namlunun boş olduğunu biliyor) korkudan büzülüyor, hatta ben bile bu tabancanın ölüm saçacağı duygusuna kapılıyorum. Ateş ediyor Tomasz. Patlama sesi uzuyor. Gonzalo kocaman siyah şapkasını sallıyor; Pyckal ile baron atlarını, sağrıları yere değecek kadar şaha kaldırıyorlar; bu sırada avukat Garcia yanıma gelip bu işi çabuklaştırmamı rica ediyor, çünkü kendisini bir mülk devri işlemi için bekliyorlarmış.

O zaman, birdenbire taş gibi kesilip anlıyorum ki tuzağa düşmüşüz: Bütün bunların nasıl bir sonu olabilirdi? Bu düello bir sonuç verebilir miydi? "İlk kan akışında" diye karar almıştık, ama tabancalar boş olduğuna göre, kan nereden çıkacaktı? Ah, ne kötü bir şaşkınlıktı bu! Ne düşüncesizlik, ne yanılgıydı bu! Düellonun koşullarını saptarken bunu nasıl unutabilmiştik? Bu patlamalar bütün gün, bütün gece böyle sürecekti; ertesi gün, ertesi gece de, bir başka gün de, durmadan; çünkü ben sürekli olarak kurşunları kolumun içine kaydıracaktım; ve ateş, ateş, sonsuza dek, ara vermeden, hep böyle sürecekti. Tanrım, ne yapmalı? Bu işin içinden nasıl çıkmalı?

Gonzalo bir kez daha ateş ediyor! Tomasz, da basıyor tetiğe! Uzakta da çalılıkların ardında, atlı grubu ilerliyor: Eşler, atlar, tazılar, tırıs ya da yavaş yavaş; ekselansları başta; ardında müsteşar, onun yanında da albay; hepsi tavşan peşinde, iz sürüyor (ortada tavşan yok ama) ve oradan geçiyorlar.

Gonzalo şapkasını sallıyor; Tomasz, gezi gözüne yaklaştırıp nişan alıyor. Ah, ne de nişan alıyor ya! Oh, Tanrım, oh Tanrım, bütün benliğiyle nişan alıyor, kararlılıkla, o kendine özgü dürüstlükle kaşlarını çatıyor... Gözünü büzüyor... Ve nişan alıyor, alıyor, alıyor; öyle inatla alıyor ki sonucu ölüm olabilir, kanlı bir ölüm, evet, ölüm ve kan namlusunun ucunda. Ateş ediyor. Patlama sesi uzuyor. Sanki sonu gelmez bu boş atışlarla kendi canına kıyacak.

Puto siyah şapkasını sallıyor. Atlı grubu da görünüyor; bu kez daha yakındalar ve gene, hiçbir şey olmuyormuş gibi, yarenlik ediyor, konuşuyor, birbirlerine sesleniyor, "Haydi! Haydi! Tavşana hücum!" diye bağırıyorlar.

Ne var ki ansızın Pyckal'ın atı baronun atını sağrısından ısırıyor. Evet, sağrısından ısırıyor! Baron hayvana vuruyor, Pyckal da baronun atının sırtına yapıştırıyor. O zaman hep eyer üstünde olan baron hayvanın ağzına vuruyor, Pyckal da doğrudan baronun ağzına patlatıyor. Atlar kişniyor.

Koşuyoruz, ama ürken atlar gemi azıya alıyorlar! Baron yere düşüyor. Oysa atlı grubun içinde başka atların da şaha kalkıp kişnediklerini, kadınların atların üstünden yere fırladıklarını görüyorum. Ansızın av köpeklerinin çılgın havlamaları duyuluyor, çığlıklarla, iniltilerle birlikte. Kuşkusuz av olarak bir insan bulmuş, parçalıyorlar.

Düelloyu bırakıp çalıların ardına koşuyoruz; bu sırada şaha kalkan atlar, aygırlar birbirlerini ısırıp kişniyorlar.

Bu köpek sürüsünün ortasındaki kim? Ignace, Ignace'dan başkası değil; köpeklerle birlikte yerde yuvarlanıyor, ısırılmış, parçalanmış durumda. Köpeklerin havlamaları, soluk soluğa kalmaları, Ignace'ın iniltileri, tepinen atların gürültüleri, kadınların çığrışmaları, erkeklerin çağırtıları, hepsi Dante'ye özgü bir uyum içinde kaynaşıyor.

Tomasz haykırıyor: "Tabanca! Tabanca!" Tabancayı elimden kapıp köpeklere ateş ediyor. Ama namlu boş.

İşte o zaman Gonzalo kulakları patlatan korkunç bir çığlık atarak, tabancasız, köpeklerin üstüne gidiyor... Sürünün içine dalınca, o da köpeklerle birlikte yuvarlanıyor. Bağırıp çağırarak... Ignace'cığını kurtarıp, bedeniyle onu koruyor, kendini ona siper ediyor!

Atlı uşaklar da kayışlarla, kırbaçlarla, ellerine ne geçerse, köpeklere saldırıyorlar. Kimi atlılar da onlarla birlikte davranıyor; sonunda hayvanları dağıtmayı başarıyorlar.

Öte yandan, atları yakalamaya uğraşıyorlar; bunlardan yere düşmüş olanlar ayağa kalkıp sakinleşiyor.

Tomasz oğlunun yanına geliyor: Birkaç hafif yarası var oğulun; ağır yaralı değil. Bunu gören Tomasz diz çöküp bu sonsuz esirgemesi için Tanrıya şükrediyor. Sonra Gonzalo'ya elini uzatıp:

"Sen benim," diyor, "düşmanım değil, kardeşim, dostumsun; sen ki yaşamın pahasına oğlumu kurtardın."

Tüm orada bulunanların coşkulu alkışları arasında hemen birbirlerinin kollarına atılıyorlar. Gonzalo'nun yürekliliği göklere çıkarılıyor; "Kesin bir ölümden kurtardı onu," "Hem de bunu düşmanı için yaptı!" "Yaşamını tehlikeye attı!" Ignace da elini Gonzalo'ya uzatıyor, Gonzalo da onu kucaklayıp, sarılıyor bir kardeş gibi.

Korkunun yerini sevinç alıyor. Ekselansları konuşmaya başlıyor:

— Tanrıya şükredelim ki her şey böyle bitmiş oldu. Bu kazadan aygırlar ve atlı uşaklar dışındaki kimseyi sorumlu tutmamak gerekir. Köpekler, ancak aygırlar birbirlerini ısırmaya başladıkları sırada bu delikanlının üstüne saldırdılar; delikanlı babası için kaygı duyup, gözlemci olarak çalılıkların arasına gizlenmişti. Baylar ve siz zarif bayanlar, bir oğlu babasına bağışlayan Tanrının esirgeyiciliğini görmek fırsatını buldunuz. Şu ormanlara bakın. Şu otlara, şu çalılıklara, kısacası şu uçsuz bucaksız göklerin altında yayılmış doğaya bakın. Bir Polonyalının, tüm yaratıkların karşısında, oğlunun kurtarıcısını nasıl bağışladığını görüp hayran kalınız! Ey Tanrının şaşkınlık uyandıran inayeti! Doğanın dile sığmaz iyilikseverliği! Çünkü şu da kesin ve su götürmez ki Tanrı ve doğa Polonyalıları özel erdemleri nedeniyle sever; bu erdemlerin başında şövalyelere özgü yüreklilik, soyluluk, dindarlık, inanç gelir. Bakın şu ormanlara! Tüm doğaya bakın hayranlıkla! Bizlere, öteki Polonyalılara da hayranlıkla bakın! Âmin, âmin, âmin..."

Herkes haykırmaya başladı: "Viva Polonia martir!"

Ben diz çöküyorum.

Gonzalo ise öne çıkıp şapkasını sallayarak çepeçevre herkesi selamlıyor -atları yeniden ürkütebileceğine aldırış etmeden-, sonra Tomasz'a dönüp diyor ki:

"Sizin gibi saygın biriyle, bir Polonyalıyla şu alanda boy ölçüşmek benim için ne büyük, ne sınırsız bir şerefti. Bir düelloyu kabul etmemek gibi korkunç bir alçaklıktan Tanrı beni her zaman korusun. Ben kimseden kaçmam: Beni arayan bulur! Çünkü, kesin kanım da budur, bir insanın övünebileceği en büyük hazine adının leke sürülmemiş şerefidir. Bununla birlikte, mademki Efendimizin oğlunu köpeklerden kurtarmam sayın hasmımın benimle dost olduğunu bildirmesine yol açtı, bundan kaçamam, ben de sonsuza dek onun için bir dost, bir kardeş olmayı çok istiyorum; bu dostluğun şerefine kadeh kaldırmak üzere kendilerini evimde ağırlamamı kabul buyursunlar, lütfen evime gelsinler. Evet, birlikte kadeh tokuşturacağız!"

Gonzalo sözlerini bitirince orada bulunanlar haykırmaya, "Yaşa! Var ol!" diye bağırmaya başladılar. Herkes birbiriyle öpüşüyor, kucaklaşıyor. Gonzalo da yeniden önce Tomasz'ı, sonra oğlunu kucaklıyor.

Böyle bitti düello.

X

Ah, şu dağıma tırmanmak ne denli yorucuydu, ne denli ıssızdı yolum, ne denli boştu içinde yürüdüğüm şu alan; üstünde hiçbir varlık yokmuş gibi boştu.

Bütün bu olaylardan sonra kendimi, yanımda Tomasz, Gonzalo'nun üstü açık gezinti arabasıyla onun sarayına doğru yol alırken buluyordum. Kentteki sarayına değil de, kentten iki üç mil uzaktaki Estancia'sma, çiftliğine gidiyorduk. Gonzalo ile Ignace da bizi üstü kapalı iki tekerlekli bir arabayla izliyorlardı.

Yolda, sanki bir dağa tırmanıyormuşuz gibi ilerliyorduk. Çevremizde evler, yapılar, bir sürü çitler, otlar, meyve ağaçları. Ve ilerliyorduk. Şurada burada köpekler, tavuklar, bir kedi, oyun oynayan çocuklar, koşuşturan insanlar da görmüştük. Atlar arabayı çekiyor, biz de

oldukça hızlı gidiyorduk ama, her yanda boşluk, sessizlik vardı. Tomasz'ın sesi çıkmıyordu. Ben de susuyordum. Birden elimi tutup:

— Oraya gitmesek mi, dersin? dedi. Gideceğiz de ne olacak? Evet, biliyorum, barıştık, bu adam da kuşkusuz yüz ağartıcı bir davranışta bulundu: Oğlumu kesin bir ölümden kurtardı. İyi ama, her şeye karşın, çağrısı hoşuma gitmedi... Geri dönelim!

Böyle konuşuyordu: Boş sözlerdi bunlar!

— Gitme! dedim. İstemiyorsan, gitme. Bu daha iyi. Pekâlâ biliyorsun ki oğlunu kendisi için kurtardı, senin için değil! Sen de, zavallı, oğlunu onun evine götürüyorsun... Haydi, Ignace'ı arabadan indirt, vebadan kaçar gibi kaçmaya bak!

Ben de böyle yanıt veriyordum: Boş bir yanıttı bu.

Boştu, çünkü onu böyle yüreklendirmemin nedeni vicdanımı rahat ettirmekti; ama çok iyi biliyordum ki bu önerim onda ters bir etki yapacak ve her türlü kaçma olanağını ortadan kaldıracaktı.

Gerçekten de kamçıyı kapıp atları kırbaçladı; öyle ki atlar doludizgin koşmaya başladılar.

— Deh, deh! diye bağırıyordu. Düşüncen doğru olsa da, Ignace'ımla bu adamdan kaçmayacağım; çünkü Ignace onun yaltaklanmalarına kanacak biri değil.

Atları kırbaçlamayı sürdürüyor, hayvanlar da gemi azıya alıyorlardı; bu sırada ben, hep vicdanımı rahatlatmak için, söylemekte diretiyordum:

— Kaçsan daha iyi edersin; Ignace'ı Gonzalo'nun tuzaklarına düşme tehlikesiyle karşı karşıya bırakma...

İki saat sonra büyük bir parkın demir parmaklığının önüne geldik; öyle bir park ki uçsuz bucaksız bir yeşilliğin üstünde göğe doğru yükselen hurma, baobap ağaçları, orkideler göz kamaştırıyordu.

Parmaklık açılınca, iki yanı ağaçlıklı, loş, sıkıntılı bir yoldan geçerek tüm zenginliğiyle pırıl pırıl parlayan moresk ya da barok, gotik ya da roman stilinde bir saraya ulaştık; çepeçevre, titreşen sinek kuşları, ışıl ışıl cennetkuşları, renk renk, alacalı kelebekler, her cinsten papağanlar var. Gonzalo haykırdı: "İşte geldik! Hoş geldiniz! Sefalar getirdiniz!"

Gonzalo bizi kucaklayıp sık sık saygı ile yerlere eğilerek yol gösteriyor. Konuk odalarım, geniş salonları, şatafatı görünce şaşırıp kalıyorum; Tomasz da, oğlu da öyle. Tavanlar, parkeler, yalancı mermerler,

tahta kaplamalar, yataklıklar, sütunlar, tablolar, yontular ve ayrıca küçük melek yontuları, kitap rahleleri, goblen ve diğer cins halılar; her yanda da nişanlar, telkâri gümüş vazolar, kristal, alacalı, donuk akik vazolar, duvar askıları, pelesenk ağacı üzerine yapılmış kakmalar, Venedik ya da Floransa işi kabartma deriler, yaldızlı gümüş tabaklar göze çarpıyordu. Bütün bu eşyalar üst üste, öyle sıkışık, yığın halindeydi ki insanın başını döndürüyordu: Küçük bir melek yontusunun yanında mitolojik bir canavar figürü, bir koltukta bir Meryem Ana yontusu, bir brokar kumaşın üstünde bir vazo, masanın altında bir eşya, bir anforun ardında bir başka eşya, bir sütun, Tanrı bilir neden ve anlamı ne, yanda da bir kalkan ya da bir tepsi.

Bununla birlikte, Tiziano'nun, Raffaello'nun, Murillo'nun tablolarını ve başka başyapıtları görünce saygı duyuyoruz.

— Bunlar birer hazine, diyorum, hazine!

— Doğru, diyor Gonzalo, hazine. Bu tabloları almak için cimrilik etmedim; tümünü de buraya yığdım, biraz değerleri düşsün diye. Buraya bir arada tıkıştırılan tüm bu başyapıtlar, bu resimler, bu yontular bollukları nedeniyle birbirlerinin değerini düşürüyorlar; bu değer yitirme o duruma geldi ki örneğin bu vazoyu rahatçı kırabilirim (ve işte Astrakan çinisinden yeşimtaşı renginde ajurlu bir Acem vazosunu deviriyor, vazo paramparça oluyor). Ama gelin baylar, şimdi yiyip içip canlanma vakti geldi. Yemekleri köpeklere verecek değiliz ya!

Tam da bu sırada küçük bir köpek koşarak salonun ortasından geçiyor; bu Bolonya cinsi bir köpek, ama açıkça görülüyor ki bir kaniş kırması. Kuyruğu kaniş kuyruğu, tüyleri de fox-terrier cinsi av köpeği tüyleri.

Sofracıbaşı koşup geliyor; Gonzalo ona "Sevgili dostları, kardeşleri için" "sofrayı kurmasını buyuruyor, yeniden Tomasz'ı, sonra beni daha sonra da Ignace'ı kucaklıyor.

Bu sırada Tomasz:

— Bakın hele, diyor, burada köpekler birbirini ısırıp duruyor!

İki küçük köpek gerçekten de salondan geçiyor; biri bodur bir Pekin köpeği, ama uzun bir kuyruğu var; öteki bir çoban köpeği, ama kuyruğu fare kuyruğu gibi, ağzı da buldok köpeği ağzı. Koşarak geçiyorlar, birbirlerini ısırarak.

— Vallahi öyle, diye haykırıyor Gonzalo, birbirlerini ısırıyorlar, birbirlerini ısırıyorlar! Doğru! Baksanıza sevgili bayım, şu küçük Mer-

yem Ana yontusu nasıl şu Çinhint'li ejderhayı ısırıyor, şu Acem halısı şuradaki Murillo'mu nasıl parçalıyor, şu yalancı mermerler şu yontuları nasıl dişlerinin arasında çiğneyip duruyorlar... Hay Allah kahretsin, eğer birbirlerini parçalamalarını istemiyorsam, kuşkusz en iyisi bunlara birer kafes almalıyım!

Büyük bir kahkaha atarak masanın üstünden bir kırbaç kapıp eşyaları kırbaçlamaya başlıyor: "Bak, diyor, bak, al bu sana! Bu da sana! Sakin ol! Isırmayı bırak!. Yat yere, yat yere!" Sevinç içinde yeniden bizi kucaklıyor, özellikle Tomasz'a, ama Ignace'a da sarılıyor.

Bu birbirini ısırma sadece köpeklerden değil, şurası çok açık, buradaki uyumsuz, çelişik, karmakarışık eşyaların karşıtlığından da kaynaklanıyor.

Tomasz soruyor:

— Peki, orası da kitaplık mı?

Gerçekten de büyük, kare biçimindeki bitişik odada kitap, elyazması yığınları yerde darmadağınık duruyorlar, sanki bir yük arabasından boşaltmışlar gibi. Bunlar tavana dek dağlar oluşturuyor uçurumlarıyla, yarlarıyla, geçitleriyle, doruklarıyla; ayrıca toz da burnunuzun içini gıdıklıyor.

Dağların üstüne oturup bunları okuyan sıska insanlar var: Yaklaşık yedi ya da sekiz kişi.

— Ah, şu kitaplık! diyor Gonzalo. Şu kitaplık da ne baş belası! Gerçek bir yıkım! Kuşkusuz bunlar insanlığın yarattığı en seçkin dehaların, en büyük yazarların en değerli, en saygın yapıtları; ancak, dostlarım, elimden bir şey gelmiyor, bu yapıtlar birbirlerini ısırıyor, evet, ısırıyor, bollukları yüzünden değer yitiriyorlar; ah, o denli çok ki, çok fazla; her gün de yenileri geliyor, kimse de okuyamıyor tümünü... Bir kitap bolluğu, gerçek bir bolluk! Buraya okuyucular aldım; adamlara büyük paralar ödüyorum, çünkü bütün bu kitapların okunmaksızın bozulmalarından korkuyorum; ama o denli çok ki, okuyucular her şeyi okuyamıyorlar. En kötüsü de bu kitapların birbirlerini ısırıp parçalayacak olmaları.

Tam da bu sırada odadan küçük bir köpek geçiyor, kurtla basset kırması.

— Bunun cinsi ne? diye soruyorum.

— Bu, diyor, benim küçük cins köpeklerinden biri.

— Ya şu? diye soruyor Tomasz -girişte gözüme ilişen, yere yatmış

bir başka köpeği göstererek-, kuşkusuz bir brak, bir tür av köpeği bu; ama kulakları değişik, sanki porsuk kulakları gibi.

O zaman Gonzalo vaktiyle bir dişi kurt köpeği olduğunu, bu köpeğin her halde mahzende bir porsukla sonra da brak'la çiftleşerek porsuk kulaklı köpekler doğurduğunu anlatıyor. "Haydi, yat yere!" diye bağırıyor.

Bizler gitgide daha somurtkan oluyoruz... Eli açıklığı, inceliği karşısında ona hoşnut görünmek zorunda kalıp kendisinin, evinin garipliği yüzünden içine düştüğümüz gitgide artan şaşkınlığı gizliyoruz.

İçi kararmış olan Tomasz her yana şöyle bir bakıp, ağzını açmadan bıyıklarını buruyor. Zavallı Ignace da tek sözcük söylemeden, baston yutmuş gibi, orada dikiliyor. Bana gelince -sözde Gonzalo'nun dostu olarak- böyle bir yer hakkında nasıl yorum yapacağımı pek bilemiyorum: Özellikle şu ya da bu garipliği beni rahatsız etmiyor arna, burada öyle sinir bozucu ayrıntılar var ki, bunlar baş ağrıtıyor.

Gonzalo özür diliyor: Daha pratik bir giysi giymek için odasına gidiyor, üçümüzü yalnız bırakıyor; bizim de canımız pek gevezelik etmek istemiyor. Sessizlik sadece akşamın boğucu sıcağı içinde sineklerin vızıltısı, papağanların çan çam, küçük köpeklerin kızgın homurdanmalarıyla bozuluyor.

Gonzalo geri geliyor; eteklik giymiş; eteklikli bir Gonzalo. Şaşkınlıktan donup kalarak ona bakıyoruz. Öfkeden Tomasz'ın beynine kan sıçrıyor; seve seve tokatlamak isterdi bu adamı... Ah, ama dikkat, Allah kahretsin, bu eteklik tam olarak bir eteklik değil: Beyaz, dantelli, kesimine bakılırsa daha çok bol ve uzun bir kadın giysisini anımsatıyor. Yeşil, sarı ve fıstıki bluza gelince, bu da daha çok bir kısa ceket değil mi? Gonzalo'nun başında çiçeklerle süslü kocaman bir hasır şapka, elinde bir kadın şemsiyesi, çorapsız ayaklarında da şıpıtıklar var.

"Haydi!" diye bağırıyor. Sofraya geçelim! Eğlenelim; anasını satayım! Sizler de uşak takımı, işbaşına!" Ansızın, şaşkınlığımızı anlayıp, ekliyor: "Bana sanki bir hilkat garibesiymişim gibi baktığınızı görüyorum. Hiç de öyle değilim. Biliniz ki benim ülkemde herkes aşırı sıcaklar yüzünden kısa etekle dolaşır. Bunun hiçbir kötü, garip yanı yok. İzin verin de bu giysiyi çıkarmayayım; içinde kendimi çok rahat hissediyorum. Böyle ülkenin böyle geleneği olur! Yüzüme biraz da pudra sürdüm, çünkü sıcaktan cildim çatlıyor. Hey, baksanıza, uşak takımı!

Haydi işbaşına! Konuklarımızı ağırlayalım. Soframda size bütün içtenliğimle davranıyorum. Çünkü kuşkusuz, şimdiye dek sizlerden daha çok sevdiğim dostum olmadı, sizler benim kardeşimsiniz! Şenlik var, haydi, eğlenelim, şenlik var!"

Ve bize sarılmaya, bizi kucaklamaya başlıyor... Ellerimizden tutup yemek salonuna doğru sürüklüyor, haykırıp hafif çığlıklar atarak. Salonda yuvarlak bir masa; üstündeki ayaklı bardaklar, kristaller, telkâri sürahilerden çökecek gibi.. Ve tepsiler, tabaklar, çaydanlıklarla yüklü uşaklar; ama bakıp, bunlar sakın kadın hizmetçi olmasınlar diyoruz. Yeniden bakıyoruz: Kuşkusuz bunlar uşak, bıyıkları var. Ancak bir kuşku düşüyor içimize gene de: Başlıklarına bakılırsa, sanki neredeyse kadın hizmetçiler... Hayır, hayır, bunlar uşak: Pantalonları var.

"Yiyip için, lütfen, "diye haykırıyor Gonzalo.

"Bol bol yiyin, Gonzalo'nun evinde şenlik var, şenlik, haydi, hep beraber yiyelim!"

Bardağıma koyulaştırılmış bir bira koyuyor. Bira ama, tam bira değil, kuşkusuz içine şarap katılmış. Peynir de peynir değil. Evet, tamam, peynir; ama gerçekten peynir değil. Daha sonra tartlar ya da diyelim kurabiyeler, bir tür bisküvi, diyelim bir çeşit acıbadem kurabiyesi; tam olarak acıbadem kurabiyesi değil de neredeyse esas maddesi kaz ciğeri olan fıstıklı bir poğaça.

Bu tadı güzel şeyleri, nezaket gereği, daha fazlasını aramayarak, artık yemiyoruz; ama güzel bir lokma ağzımızda uzun süre kalmışsa, onu da iyice ezip çiğnedikten sonra haliyle yutuyoruz, hepsinin üstüne de belki bira olan ya da olmayan şaraptan içiyoruz.

Gonzalo gürültülü, ama içten gelen bir konukseverlik gösteriyor. Şarkı söylemeye başlıyor:

Ey gözüm, oklarını nereye atıyorsun?
Dikkat et, hedefin şu huysuz moruk olsun!

"Hay Allah kahretsin, diye haykırıyor Gonzalo ansızın, ayakta kimse görmüyorum burada! Para verip, konukların yanında ayakta dikilsin diye, gösteriş için özel olarak bir uşak tuttum. Peki ama bugün gösteriş yok mu? Neden? Hey, Horacia, hey!"

Bu çağırma üzerine mutfağa bitişik küçük hizmet odasından bir garson gelip salonun ortasında dikiliyor. Gonzalo adamın üstüne atla-

yarak bağırıyor:

"Seni serseri seni! Neden kendi işinle uğraşmıyorsun? Ayakta dikilesin diye para veriyorum sana, senin işin sadece ayakta durmak, gösteriş için!"

Sonra bize doğru dönüp: "Benim ülkemde," diyor, "özellikle de saygın evlerde, yemek masasının yanına bir hizmetçi, diyelim göstermelik bir hizmetçi dikmek âdettir. Ama bu hayta göbeğini şişirip iş görmemeyi yeğliyor... Haydi, içelim, içelim!

Cıvılda, konuş, sevgilim, dilediğin kadar,
Bir tek atalım, haydi bir daha, bre dostlar!"

O zaman içiyoruz, içiyoruz. Ama, yorucu bu; ah, ne yorucu, bir kırda kaybolup dolaşmak da bu denli yorucudur. Üstelik boş da, içinde sadece saman bulunan boş bir ambarda dolaşmak gibi. Bakışlarım, salonun ortasında aptal aptal ayakta dikilen tembel garsona çeviriyor, bu Horacio'nun zaman zaman kıpırdadığını anımsıyorum. Kıpırdamadan kıpırdıyor... Göz kırpıyor, elini oynatıyor, ayaklarının üstünde bir sağa bir sola salınıyor, yutkunuyor. Doğal devinimler denebilir; oysa hiç de doğal değil... Gene de doğal, ama zar zor ayırdma varılıyor... Ah, hayır, bu salt gösteriş değil... Bu şaşkınm böyle kıpırdanmasının nedeni Ignace'ın dikkatini çekmek.

Gonzalo yeniden şarkı söylemeye başlıyor:

Anne, anne, baksana, takla atıyoruz biz
Ah ne güzel oluyor kafayı bulunca hepimiz!

Çaktırmadan, gözlemlemeyi sürdürüyorum, bakıp da bakmıyormuş gibi yaparak... Ve görüyorum ki bizim tembel garson Ignace'la aşna fişne olmakta. Yöntemi de şu: Ignace ne zaman kımıldasa, o da kımıldıyor (bu, pek az görülse de), sanki Ignace onu bir iple kukla gibi oynatıyor. Ignace ne zaman ekmek alsa, o göz kırpıyor; Ignace ne zaman bira içse, o bacağını kımıldatıyor. Bütün bunlar o denli minimini devinimlerle oluyor ki kıpırdadığı güç görülüyor. Birinin her devinimine ötekinin bir devinimi yanıt veriyor: Sanki karşılıklı söyleşiyorlar. Bu diyaloğun ayırdına varan benden başka kimse yok.

Bu sırada boyu yüksek, ince yapılı bir köpek gelip yaltaklanmaya

başlıyor. Koç gibi, siyah; ama koç değil; daha çok, büyük pençeli bir kedi. Kuyruğu da keçi kuyruğu; miyavlamıyor, ama keçi gibi meliyor.

— Gel buraya, Negrito! diye buyuruyor Gonzalo. Bakın, ne kadar da sevimli!

— Nedir bunun cinsi! diye soruyor Tomasz.

— Vaktiyle, diyor Gonzalo, brak'la fino kırması bir dişi Saint Bernard köpeğim vardı. Bu köpek mahzende her halde bir erkek kedi ile çiftleşmiş. Bunlara göz kulak oluyorsunuz ama, boşuna... Haydi şimdi meyveler, tatlılar, şekerlemeler yemek için salona geçelim; orası daha serin, daha havadar. Gelin, sevgili konuklar!

— Bizi bağışlamanızı rica ediyorum, diye karşılık veriyor Tomasz, çünkü karanlık basıyor, yolu da bilmiyoruz. Yapacak çok ivedi işlerim var. Gitmek zorundayız. Efendimiz lütfen atları arabaya koşturtsalar da...

— Asla! diye haykırıyor Gonzalo. Olamaz! Konuklarımı gece hiçbir zaman yollamamak gibi bir alışkanlığım vardır benim! Bakın, bu olacak şey değil. Zaten arabaların tekerleklerini de çıkarttırdım.

Ne ki alacakaranlıkla birlikte, yaldız yaldız koca sinekler ortaya çıkıp palmiye ağaçlarının altına yayılıyorlar. Papağanların çığlıkları kesiliyor, yerlerini başka seslere bırakıyorlar: Hangi hayvanlardan geldiği bilinmeyen cıvıldamalar, bağırmalar duyuluyor; bu sırada gece, hışırtılı baobap ağaçlarını şalıyla yavaş yavaş örtüyor.

Bizlere gelince, bu belki mobilya ya da belki vazo gibi şeyler arasında, tatlı üstüne tatlı yiyip gevezelik ediyoruz gevezelik etmeden; sarhoş oluyoruz sarhoş olmadan... Ve her şey boş, bir çöldeymişiz sanki. Ah, düşünüp bir karar vermek gerekiyordu, ama düşünceler, kararlar hasattan sonraki bir tarlayı, samanları, nadasa bırakılan topraklarda rüzgârın sürüklediği saman çöplerini andırıyor. Hiçliğimiz, boşluğumuz gitgide daha başdöndürücü oluyor. Bu sırada bizim tembel gene orada dikilip Ignace'ın jestlerine o belli belirsiz dansı ile eşlik ediyor. Dans mı ediyor acaba? Oysa odanın ortasında kıpırtısız ayakta dikilmiş sayılıyor.

Ev sahibimiz yatma sinyalini vererek bizi sıkıntıdan kurtarıyor. Hizmetçilere, odalarımızı göstermelerini buyuruyor.

Bana yatak odası olarak bir banyo dairesi ayrılmış. Tomas da bitişikte-

ki bir kadın süslenme odasına yerleştirilmiş; burası çeşit çeşit biblolar, yelpazeler, bağa ya da porselenden hatta lületaşından küçük yontularla dolu; bunlar konsollar, etajerler, Çin yapısı tek ayaklı yuvarlak masaların üstüne ya da paravanların gerisine serpiştirilmiş.

Ignace'a ise sarayın öteki kanadında bir yatak odası düşmüş ki Tomasz buna üzülmüş. Artık Gonzalo'nun niyeti açık gibi görünüyor: Oğlanı herkesten uzakta, kendine ayırmak.

Bir tek mum ışığında, odamda yalnız kalınca büyük bir korkuya kapılıp, kendi kendime: "Ah," diyorum, "ne işin var senin burada? Neye katlanıyorsun? Dikkat et; bu senin aleyhine dönecek!" Ama bu sözlerim boş, boş, boş, boş. Yeniden kendi kendimi paylıyorum: "Ah neden buradasın sen? Neden Puto ile birlikte babaya, bu değerli adama karşı komplo kuruyorsun? Sonu kesinlikle kötü olacak!" Ama bir kez daha boş bu sözlerim; toz karabiber, saman çöpü, kuru ve boş.

Üçüncü kez kendi kendime sesleniyorum: "Ah, ne diye kurşunları kolunun içine kaydırdın? Ne diye bir yurttaşına ihanet ettin?" Haşhaşın verdiği uyuşukluk içinde söylenmiş gibi, tüm bu sözler boş, boş, her şey ne kadar da boş, boş!

Ansızın çok büyük bir korku kaplıyor beni; ama kesinlikle boş bir korku. İşin tuhafı, beni dehşete düşüren korku değil, korkunun boşluğu. Korkunun kendisi değil, ama korkunun hiçliği karşısındaki korku. O zaman, bu kendi çölümün üstünde, kendi kendime şöyle diyorum: Tomasz'a git, şunu itiraf et, tüm gerçeği açıkla; *Fiat Veritas,** yoksa vay haline, haydi çabuk ol!"

Bu sözler beni heyecanlandırıyor, korkutuyor mu? Hayır; bunlar da boş bir şişe kadar boş, derin bir sandık kadar boş. Bu korkusuzluktan öyle bir korku duyuyorum ki deli kadar Tomasz'ın yanına koşup bağıra bağıra: "Şunu bilmelisin Tomasz," diyorum, "sen ki benim dostumsun, sana ihanet ettim. Senin düellon kurşunsuz bir düello idi. Bu işi Gonzalo ile birlikte düzenlemiştik. Tanrı aşkına oğlunu da al ve çekip git buradan; iş işten geçmeden kaç, çünkü bu uğursuz evde oğlunu baştan çıkaracaklar; oysa sen bu uğursuzlarla boy ölçüşecek çapta biri değilsin! Kaç diyorum sana, kaç!"

Bu çağrı, bu itiraf Tomasz'ı yatağından fırlatıyor. Gömlekle, biblolların arasında, kollarını havaya kaldırmış durumda, ortaya çıkıyor.

* Gerçek ortaya çıksın.(ç.n.)

— Doğru mu? diye haykırıyor. Düellonun kurşunsuz yapıldığı doğru mu?

Üstüme atılıp omuzlarıma asılıyor: "Söyle, söyle! Kurşunsuz mu? Sadece barutla mı ha?"

Böyle omuzlarıma bastırınca diz çöküyorum önünde, pişmanlık, üzüntü, acıyla dolu olarak... Ama pişmanlığım boşuna.

O şimdi soluyor; soluk soluğa kalıp güçlükle soluması odaya yayılıyor.

— Hepiniz komplonun içindeydiniz ha? diye soruyor.

— Ben ve Gonzalo.

— Ya tanıklar?

— Baronla Pyckal, evet, onlar da işin içindeydiler.

Soluyor, güçlükle soluyor, sanki bir dağa tırmanıyormuş gibi. Diyor ki:

— Peki neden bunu yaptın bana? Şu beyaz saçlarıma da mı saygı duymadın? Bunu bana yapman için ben sana ne yaptım?

Keskin, üzüntülü hıçkırıklarla ağlıyorum yaşlı bacaklarına sarılarak. Ne ki gözyaşlarım boş; sanki bir damdan sel gibi akıyorlar.

"Demek kurusıkı fişekle ateş ettim ha? Demek kurusıkı fişekle ateş ettim ha? Demek kurusıkı fişekle ateş ettim ha?" Üç kez yineledi bunu. Öfkesini anlayıp bacaklarına daha sıkı sarılıyorum. Başımı kaldırmaya cesaret edemiyorum ama, üstümde ak saçlı yaşlı başının öfkesini, parmakları pençe gibi kısılmış, titreyen ellerinin öfkesini; yaşlı, beyazlaşmış gözlerinin öfkesini, kuru kemiklerinin öfkesini duyumsuyorum. Bacaklarını yeniden sıkıyorum... Ah, ne kadar acımasız bu bacaklar, ne kadar da sert!

— Pekâlâ, dedi, Tanrının istediği olsun!

— Tanrı aşkına, diye haykırdım, ne yapmak niyetindesin?

Tanrı tanığım ki o sırada içimde her şey, sözler ve jestler, doğru ses veriyordu ve en katıksız bir ürküntünün tam bir imgesi durumuna gelmiştim, korkudan tir tir titriyordum. Ancak, asıl ürkütücü olan şey şuydu: Aslında benim ürküntüm bir ürkmemeydi. Ah, nasıl oluyor da Tomasz'ın ayaklarının dibinde böyle diz çökmüş, babanın bu öfkeli bacaklarına böyle asılmış, ne pişmanlık, ne acı, ne korku duyuyordum... Saman çöpü, kuru ot, kuru sap bunlar, boş şey bunlar.

— Bu pisliği temizleyeceğim, diyor Tomasz... Kanla temizlemeliyim... Ama bu hainin kancık kanıyla değil... Bana bir başka kan gerek-

li, daha ağır bir kan!..

Ayaklarına kapanıyorum, bacaklarına, o bükülmez bacaklarına yapışıyorum. Boğuk sesini duyuyorum, beyaz saçlarını görüyorum, kırışıklıklarını, havada titreyen elini, gözkapaklarının yarı yarıya örttüğü gözlerini görüyor, tam da üstümde bağırıp çağırmasını duyuyorum! Ve titriyorum, evet, ve sararıyorum; ama boşuna titreme, boşuna sararma bu, çünkü her şey boşuna, boş... Namlu boş, tabanca boş!

"Ah, oğlumla beni gülünç duruma düşürmek, bizi marifetli maymun yerine koymak istiyorlardı... Ama oğlum maymun değil! Ben de soytarı değilim!" Biblolar arasında bağırarak yineliyor: "Ben de soytarı değilim!"

O zaman anlıyorum ki o da boş... İçi, boş bir köknar ormanı gibi; hani kuru havada, ormanda uzaktan gelen bir esinti kuru yaprakları, kuru otları yerden kaldırıp ucuşturur, titretir, öbek öbek yosunları ortaya çıkarır, çalı çırpıyla oynar ya... Ve tepede karaçamlar, köknarlar... Tomasz'ın bağırmaları boşuna, öfkesi boşuna! Toz karabiber, toz sarmısak, her şey boş.

Ne var ki yaşlı adam elimden tutup dudaklarını kulağıma yapıştırıyor:

— Tanrının yardımıyla, bunu kanla temizleyeceğim, ağır, korkunç bir kanla, oğlumun kanıyla!

— Ne yapmak istiyorsun? Ne yapmak istiyorsun sen?

— Oğlumu kendi ellerimle ortadan kaldıracağım? Şu baba eliyle öldüreceğim onu, bıçakla ya da başka bir araçla delik deşik edeceğim!

— Delirdi! diye haykırdım. Neler söylüyorsun sen Tanrı aşkına?

— Öldüreceğim onu, öldüreceğim onu! Boş bir tabancayla ateş etmek benim için katlanılabilir bir şey değil, bu yüzden öldüreceğim onu, öldüreceğim!

Korkunun boşluğu içinde, boş bir devinme ile Tomasz'ın odasından çabucak çıktım. Gonzalo'nun salon pencerelerinden ayın yeşilimtrak ışığının sızdığını görüyordum. Hiç kuşkuya yer yoktu: Tomasz düşündüğünü kesinlikle yapacaktı. Bu korkunç cinayet kırılan onurunun öcünü alacak ve oğlunu gülünç düşmekten kurtaracaktı.

Ateşler içinde yanan yer ve gökte ölümcül bir savaş verilirken, çarpışılırken, bağırıp çağırmalar, anaların ağlayıp sızlanmaları çınlarken, in-

sanlar yumruklarını havaya kaldırıp dehşet verici bir gürültüyle vurup yıkarken, canlı ve cansız dünyanın büyük çırpınmaları içinde, tabutlar hazırlanıp, mezarlar kazılırken, yenilgi, yok olma ve son yıkım yaklaşırken, kıyamet tüm canlı varlıkların üstüne çökmek üzereyken, o ihtiyar da savaşmaya çıkmıştı. Ülkenin düşmanına karşı savaşacağını savlıyordu! Ama, ilerlemiş yaşı yüzünden gücü kalmadığını anlayıp, tek oğlunu askere göndermeye karar vermiş, böylece onu ölüme ya da sakatlığa adamıştı. Bu adam için sevgili Ignace'ını öldürmek, oğluna olan tutkusu nedeniyle, kendisini de öldürmek demekti: Ağır, kanlı bir özveri ama, boşuna. Ak saçlarının önünde kim titreyecekti ki? Bir yaşlının tutkusundan kim kaygı duyar ki? Puto'ya boş bir tabanca ile ateş etti, kendi de boş bir hal aldı: Artık ağzına lapası verilen, çocuklaşmış zavallı bir ihtiyardan başka biri değil; yemeğini yiyince de gidip çocukların bitlerini ayıklasın ya da yazın kuzgunları, kargaları tüfeğiyle ürkütüp eğlensin... İşte kurusıkı atış onu böyle güçsüzlüğe düşürdü. Şimdi bu güçsüzlüğünü oğlunu yok ederek yok etmek istiyor, çünkü sadece bu canavarca evlat katilliği sayesinde kendi içindeki o zavallı boş ihtiyarı öldürebilecek, kanlı, ağır, herkeste kutsal bir dehşet uyandırabilecek bir ihtiyara dönüşebilecekti.

Onu boşuna payladım; ona boşuna yalvardım: Benim korkakça yalvarmalarım, içindeki o korkunç ihtiyarı durmadan güçlendirdi. Allah kahretsin tüm bunları, Allah kahretsin, Allah kahretsin, Allah kahretsin!

Bu evin geceleyin bitmeyen hışırtıları, gıcırtıları, cızırtıları, çığrışmaları, cıvıltıları arasında, düşüncelerimin uğultusu içinde yitmiş durumda, ansızın, beklenmedik bir anda, nereden ve nasıl ortaya çıktığı bilinmeyen Gonzalo'nun önümde dikildiğini gördüm.

— Bu ihtiyar gerçek bir ilenme küpü, dedi. Her şeyi duydum, kapının ardındaydım. Ne halt etmeye tabancalardan söz ettin, hain herif?

— Her şeyi duyduysan, dedim, o halde şimdi oyununun ne sonuç vereceğini biliyorsun: Cinayet. Dediğini yapacak, oğlunu öldürecek!

Soluğu votka kokuyordu; ayakta zar zor duruyordu; her an neredeyse düşecek gibiydi. Bir Polonyalı kadar sarhoştu!

— Hey, hey! Benim Ignace'cığımı öldürmek ha? diye bağırıyordu. Dur bakalım biraz... Asıl küçük Ignace'cığım öldürecek onu!

Coşuyor, sayıklıyordu; alkol başına vurmuştu. Ama söylediklerinde hiç hoşuma gitmeyen bir şey vardı. Ona dedim ki:

— Sarhoşsun sen; en iyisi git yat. Ignace'm babasını öldürmesinin anlamı ne? Haydi, git, uyu, saçma sapan konuşmayı da bırak!

— Ignace ihtiyarı öldürecek! diye bağırıyordu. Bu işi ben üstüme alıyorum, nasıl yapacağımı da biliyorum... Ignace'ı kandırmak için elimde bir olanak var!

Saçmalayıp duruyordu. Saçma sapan sözlerini dinlemek neye yarardı ki? Ama bu sarhoş sözlerinin ardında gizlenen bir şey bulunuyordu. Ağzını yoklamaya karar verdim:

— Bir olanak ha? dedim. Ignace'ı kandırmak için ne gibi bir olanağın var? Ignace senin etkin altında kalamaz, pekâlâ biliyorsun.

— Hey! Yavaş ol bakalım, diye karşı geldi, yavaş ol!... Aksine, Ignace beni çok seviyor. Ona babasını öldürteceğim, çünkü elimde bir olanak var! Baba katili olunca da -gebersin ihtiyar budala!- benim yardımıma, desteğime gereksinim duyacak; yoksa kodesi boylar! Bu işte kodes kokusu var! O zaman ellerimde hamur gibi yumuşacık olacak; uyu yavrum uyu, ninni de yavuruma ninni...

Boğazına yapışıp dedim ki:

— Haydi oradan, ne yapacaksın ki! Gene ne delilik, ne şeytanlık düşünüyorsun? Şu uşağınla, Horacio ile gizlece ne komplo kuruyorsun ha? Söylesene bakayım, bu adam Ignace'dan ne istiyor? Ne diye böyle Ignace'a bakarak kıpırdanıp duruyor? Gene neler çevirdiğini söyle bana, söyle, yoksa boğazlarım seni!

Ellerimde gevşiyordu, gözleri yerlerinden fırlamış durumda; mırıldandı:

— Sıkma beni böyle, sıkma, ah, sık beni, sık, sık, sık!

Hemen bırakıp haşlanmış biri gibi bağırdım:

— Dikkat et, yılan! Canına okurum senin!

O zaman haykırmaya başladı:

— Oğulistan, Oğulistan!

Şaşkınlıktan kanım dondu. Yineledi: "Oğulistan, Oğulistan, Oğulistan!"

Avazı çıktığı kadar bağırıyordu; bu sözün bütün evi doldurup, dışarıya, kırlara, ormanlara taşarak yayıldığını sandım.

Böyle deli gibi "Oğulistan" diye bağırdığını görünce yürümeye başladım; bu işe kendimi kaptırıp yürümeyi sürdürdüm.

"Oğulistan, Oğulistan, Oğulistan, Oğulistan da Oğulistan, ille de Oğulistan" diyen haykırışları yürüyüşüme gitgide çoğalan bir güç ve-

rerek onu o denli yaman, o denli zorlu duruma getiriyordu ki bu güç Gonzalo'nun ulumaları ile birleşince tüm evi havaya uçurabilirdi!

Bir süre sonra çevreme baktım: Kimseler yoktu. Pis herif kuşkusuz kendi haykırışlarından ürkerek kaçıp gitmiş, beni bu azgın yürüyüşümle başbaşa bırakmıştı. O zaman yürümeyi bıraktım.

Geniş salonda en uyumsuz eşyalar üst üste, birbirlerine yapışık durumda: Bir vazonun altında üç kanatlı bir tablo, büyük bir şamdanın üstünde bir halı, bir koltuğun üstünde bir tabure, bir süs maskesine dayanmış küçük bir Meryem Ana yontusu.. Ah, ne karışıklık, ne karışıklık, ne karışıklık! Bunların her biri en ufak bir utanç duymadan rastgele, karşısına kim çıkmışsa onunla çiftleşiyor! Gerçek bir kerhane gibi burası...

Cıvıldamalar, ötmeler, bağırmalarla tüm hayvanlar köşelerde, perdelerin ardında, kanapelerin altında birbirlerini kovalıyorlardı. Bir erkek köpeğin kovaladığı da bir dişi köpek değil, bir dişi kedi ya da bir dişi kurt, bir dişi kaz, bir tavuk, bir dişi fareydi, hem de deli gibi, büyük bir istekle... Öte yandan, bir dişi köpek de bir erkek porsuğa pas veriyordu. Erkek kedi gelincikle çiftleşiyor, fare de ineğe aşmak için elinden geleni yapıyordu. Yaşasın güveyler, gelinler! Ne kerhane burası ya! Ne çiftleşme!

Ama ne de olsa bunlar beni ilgilendirmezdi, benim kendi yoluma devam etmem gerekiyordu... Ah, Meryem Ana, bağışlayıcı İsa, pek kutsal Meryem... Önümde ne vardı benim? Bir yanda evlat katilliği, öte yanda baba katilliği.

Azmış olan ihtiyar kuşkusuz sözünü tutacaktı: Ignace'ın işini bir bıçakla ya da başka bir araçla bitirecekti. Kuşkusuz Gonzalo da (bu, gerçeğin ta kendisiydi) boşuna konuşmamıştı: Elinde, Ignace'ın babasını öldürmesi için bir olanak vardı. Evlat katilliği ya da baba katilliği, hangisi olursa olsun, bir cinayet işlenecekti; bu kaçınılmazdı.

Tomasz'ı, babam yerindeki bu adamı düşünmek bile bana diz çöktürüyordu; ama aynı zamanda da Gonzalo'nun "Oğulistan, Oğulistan!" diye kulaklarımı patlatan haykırışlarını hâlâ duyuyor gibiydim. O zaman diz çökmeyi bırakıp dikildim ve yürümeye başladım. Gitgide çoğalan bir güçle yürüyor, yürüyordum; bana öyle geliyordu ki yürürken tüm evi yıkıyor, ihtiyarı öldürüyordum. Hani ihtiyar da bana vız

gelir ya! Bana ne, boğazlasınlar, öldürsünler onu! Genç, atlasın üstüne, boğazlasın, olur biter! İlle de her zaman babanın mı oğlunu boğazlaması gerekir? Oğulun babayı boğazlamasına hiçbir zaman olanak yok mudur?

Ve yürüyor, yürüyordum; bu yürüyüş beni sinsice bir yere götürmek ister gibiydi (Ama nereye? Bilmiyordum), oysa bu sırada Ignace evde bir yerde dinleniyordu... Yürüye, yürüye, yürüye yürüye işte oraya, Ignace'a varabildim, Gonzalo'nun Ignace'a verdiği odaya yaklaşabildim... Kendi kendime: "Boşlukta yürümenin ne yararı var? Ignace'a gideceğim, Ignace'a gideceğim," diyordum. Böylece karar verip Ignace'ın odasına yöneldim. Bu koridor da ne kadar karanlık; karanlık ve uzundu -lanet olası koridor!...

Bir süre sonra ayağım yumuşak ve sıcak bir şeye çarptı. "Burada dolaşan o kadar çok köpek var ki, diyorum kendi kendime, her halde bir köpektir... İnşallah başka bir şey değildir." Korkup bir kibrit yakıyorum: Bu bir köpek değil, bir erkek çocuğu; gürbüz, esmerce, yere uzanmış, sessiz sessiz, gözlerini faltaşı gibi açmış, bana bakıyor. Kıpırdamıyor hiç. Üstünden atlayıp yoluma devam ediyorum. Kibrit sönüyor.

Yeniden ayağımın dibine yumuşak bir şey. Kendi kendime: "Ya bir köpektir ya değildir," diyorum. Bu bir köpek değil, bir erkek çocuğu, uzun boylu, kocaman ayakları çıplak; orada yerde yatıyor; birden uykudan uyanıp bana bakıyor. Geçiyorum. Kibrit sönüyor.

Gene bir şeye çarpıyorum: İki oğlan daha; biri kızıl saçlı, beyaz tenli, öteki de daha ince, zayıf, ikisi de bir şey söylemeden bana bakıp dönüyorlar öbür yanlarına.

Yürümeyi sürdürüyorum. Koridor bitmek bilmiyor. Kuşkusuz burasını evin uşakları için yatakhane olarak kullanıyorlar. Tuhaf şey; bu çocuklara ahırlarda ya da ambarlarda bir yer bulsalar daha iyi olmaz mıydı... Ama nerede! Her patron kendi bildiğini okur; kimseye hesap verecek hali yok ki.

Doğrusunu söylemek gerekirse, buraya yığılmış olan tüm bu çocuklar bana bir tür mide bulantısı verdi; öyle ki bir yandan tükürüyor, bir yandan da kendi kendime: "Böyle tükürmek de ne oluyor?" diyordum. Birden durup bir kibrit yaktığımda karayağız, oldukça uzun boylu bir oğlan çıkıyor ortaya; yere uzanmış. Elimde olmadan üstüne tükürdüm. Tükürüğümün kulağı boyunca aktığını gördüm. Sesini çı-

karmıyor. Bana öyle bakıyor. Kibrit sönüyor.

Öfkeleniyorum ve içimden: "Yüzüne tükürüyorum, bana hâlâ bön bön bakıyor," diyorum. O zaman bir kez daha tükürüyorum. Ama bana mısın demiyor, sessiz, kılı kıpırdamıyor.

Yeniden yaktığım bir kibritin ışığında oğlanı üstünden akan tükürüğümle, yatmış durumda görüyorum. Kibrit sönünce, içimdem: "Ne oluyor sana, lanet olası pis herif?" diyorum. "Üstüne tükürüyorum, kılın kıpırdamıyor! Göreceksin, iğrenç çocuk, üstüne bir kez daha tüküreyim de aklın başına gelsin!" Yeniden tükürüyorum. Ama, bir başka kibrit ışığında, onu hep yatmış durumda, korkusuz, bana bakarken görüyorum. Kibrit sönüyor, bu kez yüksek sesle bağırıyorum: "Seni pis herif seni, hayır, beni alt edemeyeceksin! Sanma ki, aşağılık adam, artık tükürmeyeceğim! Canımın istediği sürece tüküreceğim, gene tüküreceğim üstüne senin!" Bunları söyledikten sonra üstüne bir kez daha tükürüyorum, ama oğlan kıpırdanmıyor. Yeniden yakıyorum kibriti: Bana bakıp duruyor.

O zaman aklıma bir fikir geliyor: "Ya, diyorum, bunu tat aldığım için, kendi doyumum için yaptığımı düşünüyorsa?" Bu fikir beni felce uğratıyor. Uzun süre orada, oğlan ayaklarımın dibinde yatmış durumda, donup kalıyorum, en ufak bir jest yapamadan; sadece, sadece, sadece zaman geçiyor.

Ansızın, bir sıçrayışta üstünden atlayıp sanki vebadan kaçar gibi kaçıyorum. Gidiyorum, koşuyorum, uçuyorum, bir duvara çarpıyorum, sonunda kendimi bir odada buluyorum, bir tür çatı katı... Orada, gene önümde yere uzanmış bir şey vardır düşüncesiyle duruyorum... "Kahrolası pis herifler," diyorum kendi kendime, "işte bir tane daha! Bitmeyecek demek bunlar hiçbir zaman! Bekle biraz da ağzım burnunu dağıtayım!" Bir kibrit yakıyorum: Duvara bitişik yatağın üstüne uzanmış Ignace. Anasından doğduğu sırada olduğu gibi çıplak, masum, uyuyor, soluk alıyor. Onu görünce taş kesiliyorum. Uyurken orada, iyi bir delikanlı hali var. Ama bu uyuyan masumluğun altında uyuyan bir alçaklık gizli. Tanrım evet, bu aşağılık bir herif, tam bir pis herif, her türlü alçaklığı yapmaya hazır. Ona biraz fırsat verilirse her bakımdan öteki pis heriflere benzeyen bir pis herif olacaktır.

XI

Bu sabah hava dün öğleden sonrakinden daha da sıcak. Boğucu, nemli, Şakır şakır terliyoruz, gömleklerimiz ıpıslak. Soluk soluğa kalıyorum, göğsümüz ve beynimiz boğucu bir mengene içinde sıkışıyor gibi. Kaslarımıza kramp giriyor, kemiklerimiz sızlıyor: Gevşemekte, ayağa kalkmakta büyük güçlük çekiyoruz. Böyle bir günde, bitkin bir durumda bocalayıp duruyoruz.

Çarşaflarımıza sarınmış durumda yataktan çıkıp, ev sahibimizi selamlamaya gidiyor, onunla birlikte, zorla soluk alarak, kahvaltı ediyoruz.

Gonzalo'nun sırtında ajurlu, altın parıltılı bir sabahlık var, ayaklarında da şıpıtıklar; çevresine genzimizi yakan bir misk kokusu dalga dalga yayılıyor. O süslü beyaz, o şekerim ince parmaklı ellerini kahve-

ye doğru uzatıyor. Küçük, büyük, bir sürü köpek kuyruklarını, varsa, sallayarak geçiyorlar.

Biz de sunulan kahvaltılık yiyecekleri tadlarına bakıp övüyoruz. Tembel garson her zamanki gibi, hep orada ayakta dikilip yeniden o belli belirsiz jimnastiğini yapıyor Ignace için: Devinimleri bir flüte eşlik eden müzik sanki; ama oyun öyle ince, öyle ağırbaşlı ki Ignace'a yönelik olduğu pek anlaşılmıyor... Belki rastgele gözünü kırpıyor, ayaklarının üstünde sallanıyor... Ama, hayır, bu küçük Horacio soytarısı Ignace'ın en ufak bir jestine çok büyük bir ustalıkla ve çok tatlı bir biçimde sinsice karşılık veriyor: Gerçekten bir flüte eşlik etme bu yaptıkları. Gonzalo da bunun ayırdına varıp belirtiyor: "Orman müziğiyle kahvaltı etmek ne kadar hoş!"

Bir gece içinde en az yirmi yıl yaşlanan Tomasz o ağır, sarkık göz-kapaklarının altından Horacio'nun deliliklerini izliyor: Derin, boş bakışları sanki yılların derinliklerinden geliyorlarmış gibi. Susuyor, sonra ansızın diyor ki: "Pekâlâ, ev sahibimize nankör gibi görünmek istemem; onun için burada oğlumla birlikte birkaç gün daha kalmayı reddetmeyeceğim. İşlerim ivedi olsa da, bekleyebilir."

Şaşıran Ignace gözlerini faltaşı gibi açıyor -bu sırada soytarı onun bu haline eşlik etmek için ayaklarının üstünde bir o yana, bir bu yana sallanıyor.

Tomasz'ın kararı Gonzalo'yu çok sevindiriyor. "Hele şükür!" diye bağırıyor. "İşte gerçek bir dost! Peki, parka gidip kemiklerimizin uyuşukluğunu biraz gidersek, ne dersiniz?.. Gel, Ignace'cığım, seninle duvar topunda ustalığımızı gösterelim. Sizler de, lütfen bu yarışmada hakemlik yapmayı kabul ediniz."

Gidip dolaptan oyun topunu alarak Ignace'a fırlatıyor. Ignace kızarıyor, soytarı da yutkunuyor; ama biz, ardımızda köpekler, parka doğru yola çıktık bile..

Dışarıda hurma ağaçları ve çalılıklar arasında yaldızlı kara sineklerin vızıltısı, bir sürü diken gibi çiçeklerin, hintkamışlarının içinde papağanların çığlıkları duyuluyor. Bu nemli, boğucu yerin kucağına düşüyoruz -parkta sıcaklık evin içindekinden çok daha dayanılmaz.

Biz yaklaşırken her tür garip hayvanlar sağa sola kaçışıyor, iri bekçi köpekleri de gelip bizi kokluyorlar.

Tembel uşak, Ignace'ın her devinimine incelikle, titizlikle karşılık veriyor, bunlara bir şeyler ekleyip süslüyor, sanki flüt çalarken ekle-

nen süs notaları gibi.

Bir çimenliğe çıkıyoruz; burada, çitle çevrili, seraya yakın bir yerde, duvar topu alanı var.

Gonzalo oyunun Arjantin'de uygulanan kurallarını açıklamaya başlıyor (bizimkilerden değişik): Oyuncu topu eliyle duvara atarak iki kez yere çarpıp sekmesini bekledikten sonra onu havada yakalamalı ve yeniden sopasıyla duvara göndermeli. Top ancak art arda iki kez yere çarpıp sekince sopasıyla gene vurabilir.

Bunun üzerine Gonzalo hemen elindeki topu duvara atıyor, iki kez sekmesini bekleyip sopasıyla vurarak, yeniden duvara gönderiyor. Bu işi büyük bir ustalıkla yapıyor. Ignace sıçrayıp topu havada yakalamak istiyor ama, Gonzalo ondan çabuk davranıp topu yer hizasında yakalayarak sopasıyla vuruyor... Top havalanıyor, vınlıyor, Ignace sıçrıyor, onu yakalayıp vınlatarak duvara geri gönderiyor ama, hafifçe yana saptırıyor... Evet, top oyun alanının yanına düşüyor. Gonzalo koşup Horacia'ya sesleniyor. "Tembel herif, biraz kıpırdasana! Bir şeyler yap! Ne yürekler acısı şey! Şu beceriksize bakın hele! Hey, git bir tokmak getir de şu çitin kazıklarını çak, hepsi sallanıyor."

Topu yeniden sektiriyor ama, Ignace ikinci sekişte yakalayıp geri çeviriyor. Şimdi topu kesme sırası Gonzalo'da. Top sapıyor. Ignace sopayı kaldırıp atılıyor, Gonzalo onu havada yakalayarak duvara çarptırıyor. Ignace yeniden yakalıyor topu, ne var ki güçlükle; havaya fırlatıyor, dikine. Gonzalo yıldırım gibi üstüne sıçrayıp yakalıyor sopasıyla! Sopalar vuruyor. Bam, bam, bam; bütün güçleriyle oyuncular yapıştırıyor sopalara, çınlıyorlar onlar da her vuruşta.

Oysa, tam da yanda bum, bum, bum, bizim tembel tokmağıyla çitin kazıklarını çakıyor.

Ignace yorgun düşüyor; Gonzalo kazanacak. Ignace koşuyor, sıçrıyor ama, boşuna! Daha idmanlı olan Gonzalo vuruyor, kesiyor, yapıştırıyor duvara; top da Ignace'ın burnunun dibinde bale yapıyor.

Bam, bam, bam, sopa vuruşları çınlıyor. Yanda da bum, bum, bum, tembelin kazıklara tokmakla vuruşları duyuluyor.

Ignace kuduruyor. Kıpkırmızı kesilmiş; kan ter içinde son gücünü topluyor ve bam, seken topu yakalıyor; bu sırada Horacio ise bum, kazığına vuruyor. Top vınlıyor. Gonzalo kılpayı yeniden yakalıyor onu. Ignace da, bam, bir kez daha vuruyor. Buna karşılık Horacio'nun kazığa vurma sesi, bum, duyuluyor, Ignace'a destek olarak.

Bu bam/bumların dizemiyle top vınlıyor. Gonzalo artık erişemiyor bu topa. Yeniden Ignace, bam, vuruyor topa; Horacio, bum, vuruyor kazığa: Sanki Gonzalo'ya karşı ikisi birlikte oynuyorlarmış gibi. Gerisinde kendisini destekleyen biri olduğunu duyumsayan Ignace'ın gücü çoğalıyor, gitgide daha atakça vuruyor. Böylece bam ve bum'lar birbirlerini destekleyince de onlar, Ignace'la Horacio, kazanıyorlar.

Şaşkın bakışlarıyla bunların bum, bum, bum'larını, bam bam, bam'larını izleyen Tomasz'a bakıyordum. Ignace'ın her bam'ına, Horacio'nun bum'u yanıt veriyor; ikisi bam bum yapıyorlar.

Artık oyun oynamıyorlardı. Bu bam bum'lar bir tuzaktı; bir ayartma girişimiydi. Bam bum'larla oğlunu ayartmaktaydılar. Tomasz bunu anlıyor mu acaba? Sesi çıkmıyor.

Köpekler birbirlerini ısırıyorlar. Oyun bitince iyice kızışmış, ter içinde, soluk soluğa kalan Ignace'ı Gonzalo gelip kutluyor, ona sarılıyor, olağanüstü çevikliğini övüyor. Artık ses verilmiştir: O andan başlayarak, sabahtan akşama dek, bu tembelin aracılığıyla oğulun ayartılması, oğulun kaçırılması söz konusu olacaktır... Baba bütün bu olup bitenleri, budalaca, yılların derinliklerinden fırlamış bakışlarıyla izliyordu.

Gün boyunca bu oyun sürüyor, Gonzalo'nun papağınlar ve vızıldayan sinekler arasında, otlar içindeki uzun bir yılana benzeyen o iğrenç tuzağına gitgide yaklaşılıyordu.

Artık Horacio'nun rolü belliydi.

Gidip gördüğümüz harada da belli oldu: Burada çok azgın erkek katırlara rastlamıştık; görünüşte ata benziyorlardı ama, eşekler gibi de birbirlerini ısırmaya çabalıyorlardı. Gonzalo -kavurucu bir sıcak vardı- dedi ki:

— Bu katırlara kimse binemiyor. Binenleri genellikle yere atıyorlar.

Ignace hemen atıldı:

— Ben deneyeceğim.

— Sen de Horacio, dedi Gonzalo, kazık gibi dikilme; şu kısrağa atla, ona bir engel aşırt, çoktandır antrenman yapmadı.

Katırın Ignace'ı yere attığı sırada da Horacio kısraktan düşüyordu. İkisi de yeri öptükten sonra kalkarak gülmekten kırılıyorlardı. Düşme ve kahkahalar birbirlerine karışmış, Gonzalo da kendinden geçmişti.

Kuş avında da aynı şeyler olmuştu: Ignace ormandaki küçük kuşla-

ra ateş ederken, ahırın gerisinde duran Horacio kuzgunlara ateş etmekteydi... Her ikisinin tüfek sesleri birbirine karışıyordu.

Yıkanmada da aynı şeyler: Ignace küçük gölde yıkanıyor, Horacio da kendini suya atıyor, bu sırada Ignace onu bir bacağından çekip kıyıya çıkarıyordu.

Hep aynı oyun, ara vermeden, durmamacasına, hep aynı ardı arası kesilmeyen karışım; tembelin Ignace'a sürekli, usanç verici biçimde eşlik etmesi, o sinir bozucu haliyle ayağının dibinden ayrılmayıp onu bunaltarak her şeyine ortak olması. Ignace gizli gizli bir dolap çevrildiğini pekâlâ duyumsuyor, Gonzalo'nun pis entrikalarını sezinliyordu ama, tüm jestlerinin -sıçramalar, ateş etmeler- Horacio'nun jestleri ile sıkı sıkıya birleşmesini engelleyemiyordu; sanki her ikisi de eski bir arkadaşlık, hatta kardeşlik bağı ile birbirlerine bağlıydılar. Tomasz bu manevraları görüyor, ancak görmezlikten geliyordu.

Bütün bunlar boştu. Gelecekte korkunç olayların ortaya çıkacağını sezmek, oğulun ayartılmasının, çaresiz olarak, normal gelişmesini sürdürdüğünü bilmek boşunaydı. Her şey boştu, o derece boştu ki en sonunda korkunun, yılgının baş göstermesi isteniyor; köylünün yağmur beklemesi gibi, bunların ortaya çıkması bekleniyordu, çünkü işin en kötüsü korkunun tüm gücünü yitirmiş olmasıydı: Derin bakraçlara, boş şişelere benziyorduk; dünya da bize boş bir balon gibi görünüyordu.

Korkusuzluk sonunda beni öyle bir korkuya düşürdü ki, üçüncü gün çalılar arasındaki meyve bahçesine sığınıp korkunun, yılgının canlandırıcı kaynağını harekete geçirmek için umutsuzluğumun, başarısızlıklarımın, günahımın anılarını canlandırmaya çalıştım. Kendi kendime yineleyip duruyordum: "Artık vatan yok oldu." Ama boşunaydı, boştu. Sonra: "Babayı küçük düşürmek amacıyla Puto ile birlikte oldum," diyordum. Hep boşunaydı, boştu. Sonra da: "Ölüm bize pusu kurmuş, bekliyor; alçaklık da." Boşuna zahmet.

Bir erik ağacının üstünde erikleri görünce bir tane koparıp yedim ama, korkacak yerde erik yiyor olmak düşüncesiyle iyice paniğe kapıldım; çünkü hep eskisi gibi boş bir şeydim, kurumuş yosun gibi, toz sarmısak gibi...

Küçük erikleri toplayıp acımasız güneşin altında bunların insanın ağzının suyunu akıtan etlerini tadına vara vara yerken biraz uzakta ağaçların ardında dolaşan Tomasz'ı gördüm; düşünceli bir

hali vardı; ara sıra yalvarıp yıldırımı, fırtınayı yardımına çağırıyormuş gibi, kollarını havaya kaldırıyordu. Ama o da bir erik koparaarak yedi.

Yürürken Ignace'ı buldum. Bir çalılığın ardında otların içine uzanmıştı, bakışları boşlukta yitmişti -hiç kuşkusuz ciddi, bunaltıcı, kaşlarını çatmasına neden olan bir düşünceye dalmıştı. Sanki içinde onu çekiştiren bir şey vardı; bir kararı olgunlaştırmaya çabalıyordu ama, boş vererek o da bir erik yemeye başladı; sonra bir tane daha yedi. Yaldızlı sinekler vızıldıyorlardı.

Patikalar ve iki yanı ağaçlıklı yollar boyunca erik yiyerek dolaşıyor, sersemlemeye başlayıncaya dek düşüncemi sebzelerin, meyvelerin üstünde topluyordum.

Ansızın çitlerin ardından biri ıslık çaldı. Çite dek gidince, çayırın ortasında üstü açık dört tekerlekli bir gezinti arabası gördüm; arabanın içinde Pyckal, baron ve Ciumkala vardı. Baronun elinde de bir kırbaç: Atlar bakla kırıydı. Her üçü de yaklaşınamı işaret edip hafif hafif ıslık çalıyorlardı.

Çitin üzerinden atladım.

— E, ne var ne yok bakalım? dediler. İyi misin?

— Tanrıya şükür, dedim, her şey yolunda.

— Biz de komşu çiftliğe gelmiştik, at satın almak için, dedi baron. Atla, bizimle gel, ne denli iyi koşuyorlar görürsün.

Bu sırada çizmelerinde mahmuz olduğunu gördüm.

— Araba gezintisinde mahmuz takmışsınız, dedim. Kuşkusuz at sporu yapmaya gidiyorsunuz.

— Sadece çiftlikle birkaç at denedik, diye yanıtladı Ciumkala.

Arabaya bindim; Pyckal da hemen baldırıma mahmuzunu batırdı. Acım öyle dayanılmazdı ki nasıl olup da bayılmadım, bilemiyorum.

Atları kamçılıyorlardı; bakla kırı bu hayvanlar da kamçıları yedikçe ürküp gemi azıya aldılar. Köpekler üstümüze saldırıyor, havlayarak, uluyarak bizi tedirgin ediyorlardı.

Kıpırdanamıyordum; en ufak bir devinim çok büyük bir acıya neden olabilirdi, çünkü mahmuzun çengelli bir ucu vardı ki etin içine saplandı mı, orada bir olta gibi takılıp kalıyordu.

Ancak Pyckal'a bağıracak kadar gücüm kalmıştı: "Kıpırdama, kıpırdama, canımı acıtıyor!" Pyckal da tek yanıt olarak, çılgın gibi, cehennemde yanan biri gibi ciyak ciyat bağırmaya başladı ve var gü-

cüyle topuğunu oynattı; dayanılmaz bir acı duydum, gözüm kararıyor gibi oldu; kendimi kaybetmişim.

XII

Kendime gelip çevreme baktım: Küçük bir pencereden sızan gün ışığı ile cimrice aydınlatılmış bir mahzendeydim. Buraya nasıl gelmiştim? Anlayamadığım şey de buydu. Ancak, karşımdaki bir divanda oturmuş olan baron'u, Pyscka'lı ve Ciumkala'yı, özellikle de çizmelerindeki o korkunç malımuzları görünce birden ne gibi garip bir yıkımın içine düştüğümü anımsadım.

Herhalde sarhoş olmuşlardı, diye düşündüm. Belki çok eskiye dayanan kavgalarından biri sonunda bana böyle davranacak duruma gelmişlerdi. O zaman onlara dedim ki:

— Tanrı aşkına, sarhoş olmalısınız siz! Nerede bulunduğumu, hangi nedenle bana böyle işkence ettiğinizi söyleyin. En kutsal şeylerin üstüne ant içerim ki size hiçbir kötülük yapmadım.

Yanıt yok. Sadece ağır, sıkıntılı soluk alışları duyuluyor. Bulanıklaşmış gözleriyle bana bakıyorlardı.

— Sus, dedi sadece baron. Tanrı aşkına sus.

Dördümüz de orada sessiz sessiz oturuyoruz.

Ciumkala ansızın ayağını sallayıp mahmuzunu baronun buduna daldırıyor. Baron bu korkunç acının etkisiyle çığlığı basıyor ama, mahmuzun ucu budunu daha derinden zedeler korkusuyla kıpırdamıyor; böylece tuzağa düşen baronun gıkı çıkmıyor.

Birkaç dakika sonra tuzağa düşme sırası Ciumkala'ya geliyor: Pyckal çığlık atarak mahmuzunu onun etine batırıyor. Ciumkala sarartıyor, o da donup kalıyor. Yeniden sessizlik, durgunluk.

Saatler geçiyordu... Orada, gık demeden, oturup duruyorduk. Bu delilerden biri beni yeniden mahmuzlar korkusuyla soluk almaya zor cesaret ediyordum. Yabanıl, barbar, çarmıhtaki İsa'nınki gibi kasılmış, cehennem ateşiyle yanmış yüzlerinden korkunç cezalar vermeye gebe olduklarını okurken, aklımdan bir sürü çılgın düşünce geçiyordu.

Ansızın kapı açıldı ve içeriye kim girdi dersiniz? Yaşlı muhasebeci, o hani bana iş öğreten muhasebecinin ta kendisi. Şu iyi yürekli muhasebeci! Ama ne kadar da değişmiş! Ölü gibi sapsarı, ağzı çarpılmış, çenesi kenetlenmiş, gözleri bir noktaya bakıyor, baştan ayağa bir yaprak gibi titriyor; yavaş yavaş bize yaklaşıyor. Aslında baron, Pyckal ve Ciumkala da tümüyle aynı durumdaydılar. Cesetler gibi kaskatı kesilmişlerdi, her yanları titriyordu. Muhasebeci de mahmuz takmış çizmesine; yanımda durdu. Tek söz söylemiyor. Her biri soluk almayı yasaklamış kendisine sanki; ben de öyle, sessiz sessiz oturmuş, soluğumu tutuyorum; onlar gibi cesetlere özgü bir katılık içindeyim.

Üç ya da dört saat böyle geçiyor. Hepimiz tek sıra halinde, devinimsiz, sessiz, oturuyoruz. Bu sırada aramızda bir şey büyüyor, ölçüsüzce büyüyor, göklere ulaşacak kadar; her an gitgide daha güçlü, dünyanın ağırlığından daha ezici oluyor ve birden şak, şak muhasebecinin mahmuzu baldırıma batıyor. Korkunç, dayanılmaz bir acı beni yere yıkıyor; muhasebeci de çığlıklar atıp iki eliyle başını tutuyordu. Kımıldayıp da acıyı çoğaltmamak için, çengel gibi sivri ucun tuzağına düşmüş durumda, olduğum yerde hiç kıpırdamadan kaldım.

İki ya da üç saat boyunca yeniden sessizlik.

Sonunda muhasebeci derin derin iç çekip çok alçak sesle: "Onun ayaklarına bir mahmuz takın," dedi. Böylece sağ pabucuma bir mah-

muz takıldı ve adam "Artık," dedi, "sen de Mahmuzlu Şövalyeler Örgütü'müze girmiş bulunuyorsun. Buyruklarımı yerine getirecek, başkalarının da buyruklarımı aynen yerine getirmelerine dikkat edeceksin. Kaçmaya ya da ihanet etmeye kalkışma, yoksa mahmuzlanırsın; örgüt arkadaşlarından birinde ihanet ya da kaçma gibi en ufak bir kararsızlık sezersen, mahmuzla onu. Bunu yapmazsan, bir başkası seni mahmuzlayacaktır. Bu başkası da yapmazsa, bir üçüncü arkadaş o şaşkını mahmuzlayacaktır. Kendine dikkat et, başkalarına dikkat et, gözünü dört aç!.. Yeniden bu acılı çengelin, bu korkunç, bu şeytan işi çengelin tadını tatmak istemiyorsan en ufak bir harekete dikkat et!"

Solgun alnındaki teri silerek daha da alçak sesle ekledi: "Kaslarını gevşet de mahmuzu çıkarayım,"

Gevşet... Söylemesi kolay! Önce korkunun beni gevşetmesi gerekiyordu. Çok büyük çabalar harcadıktan sonra kaslarını ancak biraz gevşetiyordum ki mahmuzun ufak bir ters devinimi bu kasları yeniden taş gibi katılaştırıyordu: Gözüm kararıyordu; başım neredeyse yarılacaktı; sanki çekiçle dövüldüğünü duyumsuyordum; bana öyle geliyordu ki yer ve gök bir sürü gürültüyle patlıyordu. Sonunda, adam korkunç bir çığlık atarak mahmuzu çıkardı; bağırıp çağırıyor, bana tekmeler atıyordu; acı da öyle çoğaldı ki derin bir baygınlık içine düştüm.

Uyandığımda muhasebeci gitmiş, sadece Pyckal, Ciumkala ve baron orada kalmıştı; oturmuş birbirlerine bakıyorlardı.

Bu işten hiçbir şey anlamıyordum: Nasıl oluyor da dostlarım tarafından tutsak ediliyordum? Hem de kapısı kilitli bile olmayan bir hapishanede: Kalkıp gitmek yeterliydi. Ama yeniden mahmuzlanmaktan korkuyordum; bu yüzden orada kıpırdamadan, gık demeden oturup kaldım. Ötekiler de öyle oturuyorlardı.

Baron ansızın bir hareket yapar gibi olduysa da Ciumkala hemen mahmuzunu salladı; ancak baron dedi ki: "Sadece ocağa kadar gidip yiyecek bir şeyler hazırlamak için izin istiyorum. Bugün sıra bende." İzin verilince ocağa yöneldi; mahmuzu hazır durumda, kendisinden bir adım bile ayrılmayan Pyckal da yanında; bu sırada Ciumkala gözlerini benden ayırmadan, Pyckal'ı gözlüyordu. Hava yeniden son derece gerginleşmişti; sonra, yemeğin gelmesiyle gevşedi; Ciumkala da inledi: "Tanrım, Tanrım, Tanrım..." O zaman anladım ki her türlü umut yitmişti.

Sevgili okurlarıma malımuz tuzağında yaşadığım acı olayları ayrıntılı bir biçimde anlatmak neye yarar? Bir tuzaktı, bir kapandı bu, evet, hiç kuşku yok, fareler gibi içine düşmüştük; her şeyi düzenleyen de muhasebeciydi.

Mahmuzun sertliğinin gevşediği ender anlarda, baronun ya da gizlice yanıp yakılan Ciumkala'nın ağzından kaçan söz kırıntılarından yavaş yavaş gerçeği öğrendim.

Her şey düellodan sonra, Tomasz'la birlikte Gonzalo'nun çiftliğine gittiğim sırada başlamıştı. Baron, Ciumkala yüzünden, Pyckal'ı, ağzına vurduğu bir yumruk üzerine düelloya çağırmıştı.

Olayları yeni baştan ele alalım: Gonzalo -Tomasz düellosu biter bitmez baronla Pyckal aygırlarıyla, tırıs giderek geri dönüyorlar; bu sırada Ciumkala ansızın bir hendeğin içinden ortaya çıkıyor (onları gözetlemek amacıyla saklanmıştı buraya); öfkeli bir Ciumkala; işlerini bozmak, kendisini kârdan yoksun bırakmak için, bile bile düello tanığı yapılmadığına inanmış. Evet, hendekten fırlayıp haykırıyor: "Ah, aygırlar, aygırlar! Kısrak alsaydınız ya kendinize, çünkü siz de kısraksınız, bir kısrağa tanıklık ettiğinize göre! İkiniz de kısraksınız, evet!..." Bağıra bağıra öyle küfürler savuruyor ki aygırlar şaha kalkıp kişniyorlar. O zaman baron Ciumkala'nın iki gözünün arasına vurmak için çizmesini kaldırıyor, ama darbe Ciumkala'yı bulacak yerde Pyckal'ın buduna rastlıyor -çünkü Ciumkala çizmeden kaçayım diye zamanında çömelmiş.

Çömelmiş durumda kalıyor Ciumkala; Pyckal da barona vuruyor - darbe baronun kulağına isabet ediyor:

— Sersem herif, ne diye bana vuruyorsun? diye bağırıyor.

— Ya sen, ne diye ağzıma vuruyorsun?

Bu sözler hâlâ çömelmiş durumda olan Ciumkala'nın yorumuna neden oluyor:

— Ay, ay, kısraklar birbirini ısırıyorlar, sicim gibi yağmur yağacak şimdi.

Aygırlar eskisinden daha çok şaha kalkıyorlar. Baron elinin tersiyle Pyckal'ın yüzüne müthiş bir tokat indiriyor. Kanları başlarına çıkıyor. Birbirlerini düelloya çağırıyorlar. Ciumkala alay ederek hep laf dokunduruyor: "Kısraklar! Kısraklar!" Yeni bir düello yapma istekleri artıyor. Bu düello birincisinin pisliğini temizleyecek, Puto ile Tomasz arasındaki kurusıkı atışların utancını giderecekti.

Birbirlerine durmadan küfürler yağdırarak, tartışmalarını sürdürmek üzere at şirketinin bürosuna geliyorlar. Burada baron muhasebeciden kendi adına Pyckal'a bir düello çağrısı yapmasını rica ediyor - kılıçla ya da tabancayla. Muhasebeci karşılık veriyor:

— Bir düello ha! Sizin gibi kurşundan korkanlara doğrusu düello yapmak pek yaraşır! Evet, herkesin haberi var: Şimdi o düelloda tabancaların dolu olmadığını bilmeyen kalmadı!... Aygır bunlar! Boş bir tabancayı barutla ateşleyen doğrusu güzel aygır bunlar!

Ciumkala yeniden söze karışıyor:

— Kısraklar! Kısraklar!

Baronla Pyckal kendilerini küçümseyenlerin üzerine atlıyorlar, pataklamaya hazır durumda. En sonunda dördü de at eğitim yerinde votka bardakları önünde buluşuyorlar. Orada baronla Pyckal çırpınıp duruyor; bağıra bağıra, elbette dövüşeceklerini söylüyorlar, gerekirse tırnaklarıyla ya da sopalarla, dirgenlerle, her ne olursa olsun, ölesiye, kanlarının son damlasına dek...

Çok kızmış durumda, birbirlerinin yüzüne saldırıyorlar, hatta öfkelerini muhasebeciden alıyorlar... Bu sırada değirmen, havuz davaları, tehditler, eleştiriler arasında yeniden ortaya çıkıyor; eski kırgınlıklar yeniden uyanıyor, dipdiri, yepyeni olarak; eski hınçlar yılların derinliklerinden fışkırıyor.

— Size, diyor sonunda muhasebeci, pekâlâ elimdeki ucu çok ince, çengelli mahmuzları önerebilirim; bunlar düello yapmak için sopalardan daha iyi iş görebilir: Ama dikkat, burada söz konusu olan mahmuzlar, aygırlar için değil, kısraklar için kullanılan mahmuzlardır!

Ciumkala hep söylenip duruyor:

— Kısraklar! Kısraklar!

— Aygırlar! diye bağırıyor ötekiler.

Muhasebeciden kendilerine bu mahmuzlardan takmasını rica ediyorlar, orada, hemen, evet, orada; öyle ki bunlarla birbirlerini ölesiye parçalasınlar. Mahmuzları takınca, baron Pyckal'ı, Pyckal da baronu mahmuzluyor; sonunda ikisi de tuzağa düşüp, hiç kıpırdayamaz duruma geliyorlar. Yüzü kireç gibi bembeyaz olmuş, gözleri faltaşı gibi açılmış muhasebeci çabucak kendi ayakkabılarına da mahmuz takıp öteki ikisinin üstüne atlıyor, adamlara batırıyor mahmuzu, tepiniyor, acımasızca, kan içinde bırakıyor onları. Zavallılar köpekler gibi uluyorlar, ağızlarından salyaları akarak; bağırıp çağırmaları bu korkunç

yerden göklere dek yükseliyor. İşte bu büyük işkence, bu büyük acı, bu büyük yıkım, bu kahrolası şeytanca tuzak böyle başlamış.

Muhasebeci kendisini bu denli ürkütücü bir kapan kurmaya iten nedenlerin öyküsünü kendi ağzıyla, o solgun dudaklarıyla anlattı. Bundan söz etmek, onun için işkenceydi, çünkü en çok kendinden korkuyordu. Adamın açıklaması şöyle:

Baronla Pyckal birbirlerini düelloya çağırırken o, ayaklarının altına sokulan bir solucan görüp çizmesiyle eziyor. Öyle ki solucanı ezmesi ona hemen, eskiden çok sevdiği küçük bir tavşanı anımsatıyor; çocukken bu tavşanı boğmaya çalışmış -çünkü ermişliğe heves edip, kendini büyük acılara hazırlıyormuş- ancak hayvanı öldürecek gücü bulamıyor. Oysa bu tavşan düşüncesi dipdiri olarak aklına o küçük danayı getiriyor; çocukken sadece kendisini katılaştırmak, kan görünce titremeye başlamasını önlemek amacıyla bu danayı boğazlamış. Oysa bu küçük hayvan da ona bu arada bakır kırı atı anımsatıyor; üniversite öğrencisiyken, korkusunu yenmek, kahraman olmak, dünyayı kurtarmak için bu atı mahmuzla yaralamış. Bu bakır kırı hayvan da biraz sonra gözlerinin önüne düveyi getirmiş; onu da duygularını güçlendirmek için dövmüş, öldüresiye tekrar tekrar dövmüş -Hayvanı çok sevdiği için ölüsünün başında iki gözü iki çeşme ağlamış. Sonra düveden korkaklığını alt etmek ve büyük eylemlere hazırlanmak için eskiden kafesinde yaktırdığı o yırtıcı arslana geçiyor. Bu masalsı eski arslanı anımsayarak baronla Pyckal arasındaki gülünç kavganın ortasında gerçek dünyaya dönüyor. O zaman vaktiyle arslanın kükremesiyle nasıl serseme dönmüşse baronla Pyckal'ı da öyle serseme döndürmek için onları mahmuzlamaya karar veriyor.

Ama, sordum, bu çengelli mahmuz fikri nasıl da aklına gelmişti... "Bu," dedi, "o iniltileri, o çığlıkları, o öldürmeleri, o yakıp yıkınaları başlatan savaş patlak verdiği sırada ortaya çıktı." O zaman kendi budalalığı, tüm yurttaşlarının güçsüzlüğü, küçüklüğü midesini bulandırıyor; öyle ki Üzüntü, Acı, İşkence, Terör Büyük Derneği'ni kurmaya karar veriyor... Ah, her şey büyük, kurtarıcı bir ateşin içinde eriyip gitsin diye! "Evet," dedi, "bize güç, güç gerekiyordu! Güçlü olmalıydık. Ve de şiddet gerekiyordu. Bunun için mahmuzların uçlarını kıvırdım; bu acı veren tuzak, avını yakalayıp bir daha bırakmasın istedim. Amacım şuydu: Korku, acı, bozgun, yıkım saçacak güçlü bir atlı birliği kurmak! Kendi kendime dehşet salmak, kendi kendime saldırmak için,

muhasebeciden zorbaya, evet zorbaya dönüşmek için yurttaşlarımla birlikte bu örgütte kalacaktım. Ah, zorbalık, zorbalık! Titre ey doğa! Titreyin ey düşmanlar! Doğayı bozmak, kendi kendimi bozmak, yazgıyı bozmak, Tanrının kendisini bozmak istiyorum, çünkü dünyanın değişmesi gerek! Bizim gibi budalaları kim korkutabilir ki? Dehşet saçıcı olmamızı istiyorum ben! Şimdi dördünüzü birden neden tuzağa düşürdüğümü (kendi kendimi de daha önce düşürmüştüm), neden size durmadan acı çektirdiğimi anlıyorsunuz -sizi bir an bile bırakamam, yoksa derimi yüzer, parçalarsınız beni... Bu yüzden bu iş durmamacasına sürecek! Durmamacasına!"

İşte kulağıma, bunları fısıldıyordu, yüzü solgun, her yanı titrerken, parmakları kasılıp gevşeyerek oynarken, sesi inceden fısıltı halinde kalına geçerken.

— Bütün bunlar neye yarar sevgili Grzegorz, diyorum, sağlığından olacaksın, seni kan ter içinde, titreyip dururken görüyordum.

— Sus! Sus! diye mırıldandı. Titriyorum, güçsüzüm de ondan. Ama güçsüzlüğümü, bayağılığımı bastırıp bunlara gık dedirtmemem yeterli, o zaman güçlü olurum. Sana gelince, sakın ihanet etmeye kalkışma, yoksa mahmuzdan kurtulamazsın!

Yeniden parmaklarını oynatmaya başladı -eski mesleğinden kalma bir alışkanlıktı bu.

Böyle geçiyordu gündüzler bu mahzende; geceler gibi karanlıktılar. Geceler de gündüzler gibi geçiyordu; uykusuz, hep uyanık kalarak.

Mahmuz tek başına egemendi; her yerde, her zaman.

Saatler de geçiyordu, günler geceler gibi; hep aynı; bir arada, hep oturmuş durumda, birbirimizi gözetliyorduk; en ufak bir devinim, en ufak bir titreme korkunç kaygı verici ölçülere varıyordu; hepimiz ortak derdimize bağlıydık.

Ah, baronun iyilikleri, övüngenlikleri, inceliği ne olmuştu? Pyckal'ın o kaba şakraklığından geriye ne kalmıştı? Ciumkala'nın o her yere sıçrayan tükürük salgılamaları neredeydi? Bu mahzende birbirimizin üstüne yığılmış, kurtlar gibi kaynaşıp duruyorduk; gerginlik biraz gevşeyince de yeni bir gerginlik bu gevşemeyi izliyordu; bu sırada mahmuz tuzağına düşmüş olan kurbanlardan birinin iniltisi yükseliyordu.

Su ısıtmak ya da bulaşık yıkamak gibi günlük bir işi yapmak için bile iki kişi olmak gerekiyordu; üstelik ansızın yeni bir mahmuz yemeyelim diye (Ah, inşallah yemezsiniz!) yavaş, ölçülü davranmamız da gerekliydi.

Böylece sabahtan akşama dek, ağzımızı açmaya bile zor cesaret ederek, her işi birlikte yapmaya mahkûm edildiğimiz halde, birbirimize karşı güvensizlik içinde, hep tetikte kalıp, sessiz sessiz oturuyorduk. Gece olup da uykumuz bastırınca -ama hep iki kişi nöbetçi kalıyordu- ancak o zaman cümbüşümüz başlıyordu: Pyckal horluyor, baron birtakım gürültülü sesler çıkarıp sık sık soluyor, Ciumkala iç çekiyor, bir şeyler geveliyor, ağlıyor; muhasebeci ise belli etmeden mırıldanıyor ya da hım hım konuşuyordu. Bu belli başlı seslere kulak vererek tutsaklığımın derinliğini ölçüyordum, çünkü bu uğultular bugünden değil, dünden, hatta önceki günden geliyorlardı; öyleyse yitip gitmiş bir zamanın tüm olaylarıyla nasıl başa çıkmalıydı? Ah, ne karanlık orman; karanlık, yılların derinliklerinden çıkan! Ah, bu yüzyıllık ağaçlar!... Eski han, eski imbikhane, havuz, değirmen vardı eski zamanların suları üstünde yüzen... Düşlerinde böyle konuşuyorlardı; kavgaya tutuşmak için bahane arıyorlardı; birinin soluğu ötekinin soluğu ile karşı karşıyaydı; biri homurdanırken öteki durmadan konuşup, başını sallıyor, kavuk sallıyordu.

Bir sabah büroda çalışan Matmazel Zofia çıkageldi; o da muhasebecinin kurduğu kapana yakalanmıştı. Onu, gene aynı akşam tuzağa düşen veznedar izledi. Geceler daha da uğultulu, sohbetlerle süslü olmaya başladı. Bir titreşme, bir kımıl kımıl oynama vardı, "kokli, kokeşko"ların, "Bum, bum"ların fısıldandığı duyuluyordu; tüm bu cümbüş beni korkutuyordu; yüreğim tekliyor, kendimi cehennemin bir bölümüne düşmüş sanıyordum.

Birkaç gün sonra, bizim küçük kalem efendileri teker teker gelip mahzeni doldurdular: Uzanacak bir parça yer bile kalmamıştı artık. Bu karınca yuvası gibi kaynayan yerin ortasında uzun süreden bu yana tümüyle yok olduğu sanılan geçmişe değil de geçmişten önceye ait bir şeyin ortaya çıktığı görüldü... Böylece Pyckal baronun önünde kırık tırnağı gösterdi. Bunun üzerine muhasebeci Jozef'i avutmaya koyuldu: "Ağlama Jozef, ağlama." Arşiv memuru da hıçkırarak ağladı. Ölüp de su üstüne çıkan o balıklar mı dersiniz, ayrıca uzun süredir bir parçası koparılmış o ayçöreği mi dersiniz, hep söz konusu... İkide bir de hoy-

ratça indirilen mahmuz darbesi: Acı, işkence!

Herkes kendi kendine soruyor, inanamıyordu buna, özellikle de gündüzleri: Mahzen kapısı sadece bir kolla kapanıyordu, kalkıp iki adım yürümek yeterliydi; böylece dışarıda, güneşte özgür havada bulabilirdiniz kendinizi... Ah, Tanrım, ne yapıyorduk biz burada, hepimiz dışarıya çıkmak isteğiyle geberirken, özgürlük elimizin ulaşabileceği bir yerde iken? Bu saçmaydı, inanılacak gibi değildi!

Günün birinde kendi kendime dedim ki: Artık bu böyle süremez. Hepimiz çıkmak istiyoruz, değil mi? Öyleyse ben çıkıyorum, işte çıkıyorum, çıkıyorum! Gerçekten de ayağa kalkıp kapıya yöneldim. Hepsi beni izliyordu... Gözlerine inanamıyorlardı, ama umut doğuyordu içlerinde. Donup kalmış, dikkatle bana bakıyorlardı.

Öne Pyckal bir hareket yapacak gibi oldu, ama baron çığlık atarak mahmuzunu ona batırdı. Pyckal, o da mahmuzunu bana saplamaya çabalayarak, bağırıp yere yıkıldı. Başaramadı vurmayı. O zaman Matmazel Zofia mahmuzunun çengelini etime sapladı. Hepimiz çırpınmalar içinde, salyalarımız akarak, yerde yuvarlanıyorduk. Tüm bunlar neye yarıyordu? Anlamı neydi? Ne idi söz konusu olan? Hangi amaçla, nasıl, neden?

Ne boşluk! Her şey boştu, boş bir şişe gibi, çukur bir bakraç gibi, bir bidon, bir deniz kabuğu gibi boştu...

Ne denli korkunç olsa da, işkencemiz boştu; korkumuz da boştu, acımız da. Muhasebeci de, muhasebecinin kendisi de boş bir şeyden başka bir şey değildi; çukur bir vazo gibi boştu. Bu yüzden, bizim büyük acımızı anlatacak bir sözcük yoktu. Daha bin yıl sürse, biz bunda ne bir neden ne de bir anlam görebilirdik.

Bu anlamsız tabuttan hiçbir zaman çıkamayacak mıydım? Burada, geçmişlerine gömülmüş bu arkadaşlarım arasında sonsuza dek can çekişmeye mi mahkûm edilmiştim? Güneşe ne zaman kavuşacaktım? Yaşamım tümüyle bu yeraltında mı geçecekti?

Oğul! Oğul! Oğul! Ah, koşabilsem, ah kaçabilsem oğula doğru! Oğul benim özgürlüğüm, benim bütünlüğümdü! Bu mahzenin karanlığında onun taze, pembe yüzünü, o denli canlı, o denli parlak gözlerini, sarı buklelerini az mı düşlemiştim! Onun ormanlarının gölgesinde, sularının kıyılarında dinlenmek, yorgunluğumu gidermek ne çok hoşu-

ma giderdi!

Burada, canavarlarla çevrili olduğum bu yerde ve Tanrının -ya da şeytanın- başka her yerinde boşluğumu doldurabilecek, susuzluğumu giderebilecek tek olanağım, tek kaynağım özsularla dopdolu o oğuldu.

Oğulu özlemem, ona karşı istek duymam beni bir karar almaya itti; bunun atak bir karar olmasının nedeni sadece umutsuzluktu. Muhasebeciye dedim ki: "Bütün bunlar iyi, güzel de yeterli değil. Bu işkence, bu korku çok yetersiz. Bu işkence, bu korku, bu acı alabildiğine çoğalmalı! Nasıl olur ki! Bir eyleme gereksinimimiz varken bu mahzende fareler gibi kapalı kalmak olacak şey mi! İçimizi dehşetle, güçle dolduracak bir eylem yapalım!"

Onlara öğüdüm buydu. Yılgınım ya da acının azaltılmasını önerseydim beni hain yerine koyar, mahmuzlarlardı. Ama onları yılgıyı çoğaltmaya, bir eyleme girişmeye kışkırttığım için hiçbiri önerime karşı çıkmak yürekliliğini gösteremiyordu, hele herkesten önce, muhasebeci; bununla birlikte, onun sararıp titrediğini, alnının ter içinde kaldığını görüyordum.

"Korkaksınız siz!" diye haykırdım. "ben ille bir eylem istiyorum, korkunç, özellikle korkunç bir eylem!"

Düşüncemin içtensizliğinden, kendilerine bir oyun oynadığımdan çok kuşkulanarak bana bakıyor, beni gözlüyorlardı. Aynı zamanda da önerimi ilk reddedecek kişinin bunu hemen bir mahmuz darbesiyle ödeyeceğini biliyorlardı, çünkü bu, yılgının kendilerinde uyandırdığı korkuyu açığa vurmak olurdu. Kendi içindeki yılgı payını yitirmek pahasına, muhasebeci ona yaptığım yılgı dolu öneriyi reddedemezdi.

Herkes düşüncesini söylüyordu. Biri:

— Elçiyi öldürelim, dedi.

— Öldürmek yetmez, dedi bir başkası. İşkence etmeli.

— İşkence etmek yeterli değil, dedi bir üçüncüsü. Karısını çocuklarını öldürmeli.

— Çocukları öldürmek yeterli değil, dedi Zofia. Onların gözlerini çıkarmalı.

Böylece, anlamsız tasarılardan boş önerilere geçerken bu eylem düşüncesi gitgide daha korkunç ölçülere varıyordu; muhasebeci de, saçları dimdik olmuş durumda, solgun alnı ter içinde, tüm bu önerileri alıyor ve ayaklarını basamaklara koyarak, cehenneme götüren bu merdivenden adım adım iniyordu.

— Daha bunlar hiçbir şey değil, dedim o zaman. Daha hiçbir şey değil, Bay Henryk, Bay Konstanty, hiçbir şey, Bay Grzegorz! Elçiyi ya da karısını öldürmek, boş verin canım, bu ne işimize yarar ki? Elçileri her zaman öldürmüşlerdir... Normal bir eylem bu, dehşet uyandıramaz. Hayır, bize gereken, tümüyle anlamsız, hiçbir amacı olmayan, salt terörden, yılgıdan başka bir nedeni bulunmayan bir eylem. Öyleyse, bana öyle geliyor ki, Tomasz'ın oğlu Ignace'ı öldürmek daha iyi olur: Hiçbir nedeni olmadan bu delikanlıya reva görülecek ölüm her türlü cinayetten daha çok gerçek bir yılgı saçacaktır. Senin içindeki yılgı payı da, sevgili Grzegorz, böylelikle o derece çoğalacaktır ki, o zaman senin gibi bir tiran karşısında, doğa, yazgı, evren, tümü korkudan donuna sıçacaktır!

Hepsi mahmuzlarını deli gibi sallayarak bağırmaya başladılar:

— Öldürmeli! Öldürelim!

Tınısız, korkutucu bir sesle, muhasebeci dedi ki:

— Allah kahretsin, sizi bırakmayacağım. Buradan çıkmayacaksınız!

O zaman herkes düşüncesini ortaya attı.

— Buradan çıkmazsak, dedim, asla gerçekten korkunç bir eylem yapamayız. Zaten bizi burada tutsak tutan mahzen değil, özellikle mahmuz. Öyle ki, hepimiz birden, çizmelerimizde mahmuzlar, çıkarsak kimse kimsenin gözetiminden kaçamaz... Korkacak bir şey yok! Ama ilk önce Bay Grzegorz'la ben öncü olarak Gonzalo'nun çiftliğine dek gideceğiz; Ignace'la babası orada bulunuyorlar; cinayeti yerinde hazırlarız. Bir insan öldürmek kolay bir şey değil; çok ince hesaplar yapmak gerek. Grzegorz ile ben oraya, çizmelerimizde mahmuzlar, atla gideriz. Kaçmaya ya da ihanet etmeye kalkışırsam, emin olun ki Grzegorz mahmuzu etime batırmaktan çekinmeyecektir.

Bunun üzerine hepsi sorunu konuşmaya, tartışmaya, görüşmeye, incelemeye başladılar. Muhasebeci hamurdanıyordu, önerim hoşuna gitmemişti. Haykırdım:

— Ödleklere, güçsüzlere, korkanlara ya da özür bulmaya çalışanlara mahmuzun çengeliyle cesaret verilmesini öneriyorum!...

Muhasebeci de bağırdı:

— Bu öneriyi kabul etmemek elimde değil, çünkü bu, şeytanca bir düşünce!

Böylece muhasebeciyle ben manejden iki doru at seçip kırlar ara-

sından dörtnala Gonzalo'nun çiftliğine doğru yola çıkıyoruz. Doru atlarımızın ayak sesleri birlikte çınlıyor. Muhasebeci havayı yarıp geçiyor, ben de öyle! Uçsuz bucaksız ova, geniş açık alan... Atlar koştukça yüzümüze vuran rüzgâr serinletiyor. Ah, yere atlayıp, elimizde tüfek, bir av hayvanını dışarı uğratmak ya da çalılıkların gölgesinde bir uyku çekmek ne iyi olurdu... Ama mahmuz bizi her yerde izliyordu. Eylem de öyle, gerçekleştireceğimiz eylem de.

Oğula doğru bir koşuş, celladın, kiralık katilin kurbanına saldırışı mıydı, yoksa kavrulan dudaklarımı serinletecek kaynağın çılgınca arayışı mıydı? Artık hiçbir şey bilmiyordum. Bu bozkırda, bu boş alanlarda bu boşuna dörtnala sesi, bu bizim boşluğumuzun sesi çınlarken, bozuk düzen gidiyoruz. Ah Tanrım, bir cellat gibi oğlun üstüne nasıl atılabilirim, nasıl onun celladı olabilirim ben?

Büyük bir kestane ağacının altına geliyoruz. Bu sırada mahmuzumu muhasebecinin bindiği atın böğrüne batırıyorum: Kişnemeler, kudurmuş gibi sıçramalar, mahmuz kırılıyor; at, başı önünde, gemi azıya alıp, celladı, benim kiralık katilimi alıp götürüyor; böylece kendi atı tarafından kaçırılmış olan adam ovaya yayılmış hafif sisin içinde gözden kayboluyor.

Kırlarda yalnız kalmıştım. Ah, ne boşluk, ne sessizlik!.. Bakın hele, güzel bir böcek, bakın şurada küçük bir kuş, dalda... Ama oğul vardı, oğul, oğul, ah oğulla birlikte olmak, ona doğru koşmak vardı! O zaman, kalk dörtnala! Atımın toynakları "Oğul, oğula doğru, oğul oğula doğru" ritmiyle yeri dövüyorlardı.

XIII

Sonunda Gonzalo'nun çiftliğinin ağaçlarını, ağaçların, korulukların yeşil tepelerini gördüm... Ama toynak seslerine karışan bu vurma sesleri neydi acaba? Orada kazık mı çakıyorlardı? Irmakta çamaşır mı dövüyorlardı?

Bum, bum diye ses çıkarıyordu atının toynakları -oradan da yankılar geliyordu: Bum, bam, bum. Bum-bum, bum-bum diye ses çıkarıyordu toynaklar- oradan da ağaçların ardından yankılar geliyordu: Bam-bum, bum-bam!

Duvar topu oynuyorlardı canım!

Attan indim; çalılıkların içinden çıkınca Gonzalo ile Ignace'ı topu duvara gönderirlerken gördüm; bu sırada Horacio kazıklara vurarak Ignace'a eşlik ediyordu. Ignace'ın topu bam diye ses çıkarıyordu; Ho-

racio'nun kazığı bum diye yanıt veriyordu: bumbam yapıyorlardı!

Tomasz meyve bahçesinde dolaşarak erik yiyordu.

Beni görünce hoş geldin demek için yanıma koştular; Gonzalo kollarını havaya kaldırarak haykırdı: "Aman Tanrım, nereden çıktın sen? Tabuttan mı? Şu berbat haline bak!"

Hemen yiyecek içecek verdiler, temizlediler beni; zar zor ayakta duruyordum. Onlara gerçeği anlatmam söz konusu değildi: Önce, bana hiç yardımları dokunmazdı; sonra, kesinlikle inanmazlardı. Bütün olup bitenler o denli inanılmazdı ki!

O zaman bir masal uydurdum. Kırlarda gezinirken, dedim, birden fenalaştım. Geçenler beni baygın durumda hastaneye götürmüşler; orada yaşamla ölüm arasında günlerce kaldım.

Gonzalo gözlerimin içine inanmamış gibi bakıyordu. Anlaşılan, anlattıklarım onu inandırmamıştı. Ama Gonzalo'nun benim için ne önemi vardı, muhasebecinin ne önemi vardı -kuşkusuz peşime düşmüştü-, Mahmuz Şövalyeleri'nin kovuşturması ne önem taşırdı? Çünkü ben oğlu görebiliyordum, çünkü oğul, orada, önümde duruyordu; o taze, neşeli sesiyle, pırıl pırıl gülüşüyle, devinimlerindeki incelikle, bütün bedenindeki o duygulu şakraklıkla, canlılıkla! Oğul yeşil bir çayır, ırmağa doğru sessiz sesiz inen serin bir koru gibiydi.

Peki ama, burada tam olarak ne vardı, ne oluyordu? Devinimleri, gülmeleri ne denli değişmişti! Ne gibi bir komplo düzenleniyordu? Ah, şu tembelin küstahlığı yok mu? Ignace'la Horacio arasında artık bir dans, evet gözle görülür bir dans vardı; birbirleriyle aynı uyumla dans ediyorlardı: Biri başparmağını kaldırsa, öteki zıplıyor; biri ağaca çıksa, öteki hop, arabada; biri ıslık çalsa, öteki burnunu çekip duruyor; biri yese erik kurusu, öteki yiyor kuskusu; birini tutsa öksürük, öteki saçıyor tükürük; biri takla atmakta, öteki şaka yapmakta. Böylece, yorulmamacasına, birbirlerine eşlik ediyorlar, birbirlerine karşılık veriyorlar, karşılıklı yankı yapıyorlar, biri ötekine uyak düşürüyor, öteki de ona, aralıksız, durmadan. Ayrılamaz ortaklar, bozuşmaz müttefikler.

Gonzalo ise zıplıyor, alkışlıyor, tat alıyor, keyifleniyor, onlara uyarak tempo tutuyor, espadrillerini ya da iskarpinlerini paralamak pahasına.

Tomasz bir köşede erik yiyor, her şeyi, gösterinin en ufak bir yanı-

nı kaçırmadan, dikkatle izliyor.

Böylece, tetik üstünde, Tomasz'ı bekliyorlar; Gonzalo ayağıyla tempo tutuyor; iki oğlan ağacın altında, bum bam'ların uyumlu yankıları içinde; küçük köpekler çevreyi o minik burunlarıyla kokluyorlar, ama her yerde boşluk, boşluk var! Bum-bam sesleri bile boş bir davul sesi gibi çınlıyordu. Bu davulun gürleyen boşluğu içinde cinayet hazırlanıyordu, ama ne tür cinayet? Oğul öldürme mi, baba öldürme mi? Kim bilir.

Orada, o uzak mahzende, kuşkusuz, bana verecekleri cezalar, alacakları öcler, kan kusturacak işkenceler de yavaş yavaş hazırlanmaktaydı. Burada ise küçük sinekler, yumurcaklar vızıldıyordu.

Akşama doğru Gonzalo beni bir kenara çekip, kaburgalarımı dürterek haykırdı:

— Ignace'ı gördün, Horacio'mla nasıl da anlaşıyor! Horacio onu tavlamayı becerdi değil mi, ne dersin ha? İtiraf et ki iki al tay yetiştirdim, bak! Bunları arabaya koştum mu, nereye istersem giderim.

Bir dans adımı atıp, sonra sordu:

— Anlat bakalım, nerden çıktı bu *kulig?*

— *Kulig* mi! dedim, çok şaşırarak. Ne *kulig*'i?

— Anlatayım; müsteşar Podsrocki atla buraya kadar gelip Ekselansları elçinin bir *kulig*'i bahane ederek konuklarıyla evime geleceğini gizli kalması koşuluyla bana bildirdi. Anlaşılan sizin ülkenizde *kulig* yoluyla birinin malını mülkünü zorla ele geçirmek eski bir gelenekmiş. Müsteşar, evi hazırlayıp yiyecek sağlamam için önceden haber verdi. –Ve ekledi: "Galiba ekselanslarının canı dans etmek istiyor." Peki ama, neden benim evim seçilmişti? Bu bir gizdi.

O küçük gözleriyle beni süzüp, sordu Gonzalo:

— Neredeydin sen bakalım, hain? Ne halt ediyordun? Kiminle dost oldun? Bana suikast mı hazırlıyordun? Ne de olsa suikast hazırlamak için artık çok geç, çok geç... Çünkü baba öldüresiye vurulacak bu gece. Babayı bugün öldürüyoruz!

Bir kestane ağacının gölgesinde banka oturmuştuk; öyle bitkindim ki sallanan başımı bankın arkalığına dayamak zorunda kaldım.

— Ne yapmayı düşünüyorsun? diye sordum.

— Bumbam! diye haykırdı. Bumbam yoluyla bumbamlayarak!

— Ne? Ne diyorsun sen?

— Bumbam, bumbam, bumbamlayarak, bumbamlayarak!

— Canım, ne yapmak niyetindesin? Planın nedir?

Ellerini kımıl kımıl kımıldatarak haykırdı:

— Anımsarsın; başlangıçta, Ignace ne zaman bam yapsa, Horacio bir bum'la karşılık veriyordu. Öyle bir uyuma vardılar ki Horacio'nun bir bum'una Ignace'ın bir bam'ı hemen yanıt veriyor. Aralarındaki bu uyum çok iyi ayarlandı; kesinlikle birinin bum'u ötekine bam olarak yansıyor! Böylelikle her şey benim amacım, isteklerim doğrultusunda gelişti! Bu gece ihtiyara bir bumbam patlatacağız. Çünkü Horacio'nun bum'u gelir gelmez, Ignace'ın bam'ı hemen onu izleyecek. Bu bam babasına isabet etse de, engel olamayacak! Ve kendi babasını öldürecek! Ayırdına bile varmadan!

Kalktı, zıplayarak ağaçların arasına doğru koştu. Güçsüzlüğüme karşın, öyle bir gülme aldı ki beni, kahkahalar arasında haykırdım:

— Tanrı seni korusun! Demek gizli planın buymuş! Bumbam'dan yararlanmak ha? Bumbam'dan ha?

Zıplamayı bırakıp dedi ki:

— Evet, bumbam yaparak; inan ki, her şey sana anlattığım gibi olacak: Yani, bumbam yoluyla. Evet, bumbam yoluyla, böyle olacak, başka türlü değil, ant içiyorum.

Bakışlarımı önce sağda sonra solda gezdirdim: Çalılıklar, frenküzümü fidanları, yapraklar arasında oynaşan güneş ışığının parıltıları görülüyor. Orada, Horacio ve Ignace fıçının yanındalar. Daha uzakta Tomasz meyve bahçesinde volta atıyor. Bir erik koparıp bu eriğe baktığını, sonra onu yediğini gördüm.

Haydi, bırak gevezeliği Gonzalo, diye düşündüm. Bütün bunlar hiç de olacak şeyler değil. Bunu kendisine söylemek için tam ağzımı açıyordum ki iri bir köpek, kurt köpeği cinsinden, gelip bize sürtündü; bir koç gibi meleyip kuyruğunu sallıyordu ama, bu bir fare kuyruğuydu!

Bitkin halimle Gonzalo'ya baktım; artık o Gonzalo değil, Gonzala'ydı. Elleri kadın elleriydi; tombul, ufak tefek, ama gene de oldukça büyük ve kıllıydı. Parmakları pek şeker şeylerdi, inceciktiler; parmak kemikleri ise kalınca, ama gene de zarifti. Kirpiklerini kırpıştırıyor, göz kırpıyordu, ama bakışları cilveliydi.

— Bu gerçekleştirilmesi olanaksız bir plan, dedim, olmayacak şey, bunu gerçekleştiremeyeceksin. Böyle bumbamlarla, bumbamlayarak bu işin yapılacağına nasıl inanıyorsun ki!...

Titredi, sonra gülüp oynamaya başladı:

— Bumbam yaparak, bumbam yaparak! Benim o şeker Ignace'cığım ihtiyar babasına bumbamlarla ölümcül darbeler indirince, o zaman ellerimde hamur gibi yumuşacık, uslu olacak; çünkü bu işin sonunda kodese düşeceğini hemen anlayacak!

Bu sırada Ignace'la Horacio fıçıyı yuvarlıyorlardı. Daha uzakta, Tomasz meyve bahçesinde geziniyordu.

— Bunu yapamayacaksın, dedim... Yapma bunu, yapma...

Karabiberden daha kuru, çukur bir bakraçtan daha boş sözlerdi bunlar. İçimde öyle büyük bir boşluk vardı ki Gonzalo yanıtlamadı bile. Arkasını ışığa vererek tırnaklarını incelemekteydi.

— Meyve bahçesinde biraz yürüyeceğim, dedim.

Ve kalktım; ayaklarımın üstünde zor duruyordum. Uzaklaştım ondan. Top oyunu alanına doğru koşarak gittiğini gördüm. Meyve bahçesinde dolaşırken kendi kendime dedim ki: Yapılacak bir şey yok, adamı tepeleyecekler bumbamla...

İki yanı ağaçlıklı yolları arşınlayan Tomasz'a yaklaştım ama, bacaklarım titrediği için, hemen bir erik ağacının altında, otların üzerine oturmak zorunda kaldım.

— Gördün, Ignace'la Horacio ne güzel anlaşıyorlar, dedi. İyi oldu! Bende bu ağaçlıklı yollarda dolaşıp düşüncelere dalıyorum... Artık pek çok vakit kalmadı...

— Bana anlattıklarını gerçekleştirmeyi hâlâ düşünüyor musun? diye sordum.

— Elbette, dedi, elbette!

Güzeldi burası, otların üstünde; insanın hoşuna gidiyordu... Kuş sesleri, ağaç, çiçek, çalı kokuları... Minik bir böcek yavaş yavaş bir otun sapına tırmanıyordu...

— Tanrı aşkına, dedim, kafana koyduğunu yapmakta hâlâ diretiyor musun?

— Elbette, dedi, elbette oğlumu öldüreceğim.

Ne demeli? Hem de neye yarar ki?

Bumbam sesi yeniden çınlamaya başladı; davul çalar gibi, vuruyor, vuruyorlardı; bu boş davul sesi ağaçlar, çalılıklar içinde, palmiyeler, kaktüsler altındaki papağanlar, parlak tüylü sinekkuşları arasında çınlıyordu...

Gürültülere kulak kabartan Tomasz başını öne eğip ellerini dizine dümdüz, üst üste koyarak mırıldandı:

— Yarın, yarın, yarın...

Yaldızlı kocaman sineklerin vızıltısı, papağanların çığırtıları ninni gibi geldiği için, kendimi gitgide uykulu hissediyordum. "Öldürmek mi istiyor?" diye düşündüm. "Öldürsün öyleyse. Katletmek mi istiyor? Katletsin öyleyse. Onu başkaları mı katledecek? Katletsinler öyleyse. Beni mahmuzla mı yakalayacaklar? Yakalasınlar. Elçiyle çağrılıları buraya *kulig* için mi gelecekler? Eh, keyifleri bilir..."

Gonzalo meyve getirtti, biz de yedik. Yazlık verandada akşam sofrası kuruldu... Tatlı olarak ince yufka ile yapılmış garip bir pasta ya da milföy vardı ki merenge benziyordu ama, gofretti. Oysa ben düşünüyordum: "Ne tuhaf karışım ya, ne de tuhaf şu dünya!" Yemek yedikleri sırada, Tembel ile Ignace'ın ağızları sanki bir gibiydi. Biri bir kaşık dolusu çorbayı içerken öteki bir ekmek dilimine saldırıp çorbayla ekmeği bütünlüyordu. Oysa ben düşünüyordum: "Ağızları birmiş öyle mi? Keyifleri bilir! Çok garip şeyler oluyor, çok, çok! Ne olursa olsun, ben biraz soluk almak, dinlenmek istiyorum sadece!"

Öte yandan, dünyayı şalıyla örten gece ilerliyordu; ağaçların altında ışıl ışıl parlayan iri böcekler görülüyordu; parkın karanlıkları içinden her tür hayvan sesleri yükseliyordu; kedi miyavlamasına benzeyen köpek havlamalarını, köpek hırlamasına benzeyen homurtuları ayırt ediyordum; kaygı da istencimi, dinginliğimi kemirmeye başladı. Kendi kendime diyordum ki: "Nasıl oluyor da her şey tam seni şaşırtacağı sırada hiçbir şey seni şaşırtmıyor? Koşup atılman gerekirken ne diye orada devinimsiz, kıpırtısız duruyorsun? Korkuna ne oldu? Duygularının canlılığı nereye gitti?"

Korku eksikliği içimde korkuyu çoğaltıyordu: Boşlukta, sessizce, çoğalıyordu korkum; içi boş bir bonbon şekerininkine benzeyen şişkinliği ile beni bunaltıyordu. Tomasz'ın planı, Gonzalo'nun planı, Ignace'ın Tembel ile oynadığı oyunlar, muhasebecinin o korkunç mahmuzuyla tehditleri, suç kovuşturması, elçinin yönettiği *kulig'in* ne olacağı... Tüm bunlar boşlukta genişliyor, boş bir davula vuruluyormuş gibi oluyordu... Oysa ben rahat rahat yerimde oturuyordum. Orada ise, sular, ormanlar, ekili tarlalar ötesinde artık yakında dinginliğe kavuşulacaktı, çayırlar, ormanlarla kaplı geniş alanlar artık silahların gürültüsüyle değil, yenilginin gizli sessizliğiyle dolacaktı.

Tomasz yatmaya gitti. Ignace'la Horacio da çekildiler; dalavereci Gonzalo ise, o da, çabucak yatak odasına doğru gitti. Ben de korkunç

korkusuzluğumla baş başa kaldım.

O zaman oğula doğru gitmeye karar verdim. Ah, oğul, oğul, oğlu! Ona doğru gitmek, onu bir kez daha görmek geceleyin!... Belki onu görünce içimde bir duygu uyanacak, belki tazeliği beni de tazeleştirecekti...

Karanlık koridor boyunca yerde uyuyan erkek çocuklarına çarparak yürüyordum... Adım adım ilerliyordum ama, böyle ilerleyen, Gonzalo'nun sırdaşı ya da Tomasz'ın can dostu muydu? Yoksa bu delikanlıyı öldürecek kişi, Mahmuz Şövalyeleri tarafından görevlendirilmiş bir katil miydi? Bu olasılıklarla sanki içim dolu durumda yürüyordum; yüklü bir bulut gibi, ama gerçekte işi boş, boş...

Ignace'm küçük odasına girdim; onu anadan doğma, çırılçıplak yatarken gördüm; soluyordu. Oydu uyuyan, evet, soluyan. Ah, ne masumluk! Ne tatlıydı uykusunda; göğsü ne de tatlı tatlı inip çıkıyordu! Ne çekici güzellik, ne taze güçlülük! Hayır, hayır, seni bu pis oyunlara bırakamam, seni şimdi burada hemen uyandırıp Gonzalo'nun nasıl tuzak kurduğunu, senin oynadığın oyunları sana kendi babanı öldürtmek için nasıl kullanmak istediğini anlatacağım!

Doğrusu, bunları Ignace'a söylemek gerekiyordu. Gonzalo'nun, Ignace'la birlikte olmak, onu ayartmak, onu Puto'lara özgü okşamalarıyla sonsuza dek kollarının arasına gömmek için, babasını öldürmesinden yararlanmasına izin vermeyecektim. Çünkü Puto Ignace'ı baba evinden uzaklaştırıp karanlık yollara, karanlık çıkmaz sokaklara sürüklemeyi başarırsa, oğlanı hemenuk klaya çevirecekti. Bu, hiçbir zaman, sonsuzluğa dek, olamazdı!

Onu uyandırmak için kolumu uzatmıştım bile: "Kalk ayağa Ignace. Tanrı aşkına uyan, babanı öldürmek istiyorlar..." Ama, Ignace'a bakıyordum, yatıyordu orada; yeniden içime bir kuşku düştü. Diyelim ki ona gerçeği söyledim diye düşündüm. O zaman, Gonzalo ile Horacio'yu kovalayıp ağlayarak babasının dizlerine kapanacak... Peki, sonra? Sonra, her şey eskisi gibi olacak! Gene beybabasının dümen suyunda gidecek, gene beybabasının nakaratlarını diline pelesenk edecekti; gene beybabasının eteğine yapışacaktı!... Ve bu minval üzere çark dönecekti; hep aynı nakarat sürecekti!

Bir şey olmasını çok istiyordum. Nasıl bir şey olursa olsun, yeter

ki bir kıpırdanma, bir devinim görülseydi... Çünkü artık dayanamıyordum! Çünkü artık bıkmıştım bu eski dünyadan! Ah, olmaz olsun bu eski dünya, yaşasın yenisi! Özgür bırakalım oğlanı, keyfince yapsın yapacağını! Babasını öldürecekse öldürsün, yetim kalsın, evini bırakıp kırlarda başıboş dolaşsın, koşsun! Günah işlemek mi istiyor, işlesin! Dilediği insana dönüşsün, istiyorsa adam öldürsün, baba katili olup kuklalaşsın! Dilediği kişiyle yatsın!

Bu düşünce midemi bulandırdı, neredeyse kusacaktım, sanki içimde her şey kopuyor, acıyla, büyük bir korkuyla kıvranıyordu. Evet, bu düşünce düşüncelerin en allak bullak edicisi, ürküntü vericisi, en çok ürküntü vericisiydi: Oğula günah işletmek, onu ahlâksızlığa düşürmek, bozmak, altüst etmek, kirletmek!...

Peki ya sonra? Sonra ne olacak? diye düşündüm. Aslında neye yarar bu? Neden korkuyorum? Kime kızıyorum? Haydi canım, ne olacaksa olsun! Her şey kopsun, parçalansın, yıkılsın... Ve gelsin Oğulistan, ey tomurcuklanan Oğulistan, ey kız oğlan kız Oğulistan!

Gecenin ortasında, orada, ayakta, oğlun başucunda, karanlıkta (kibrit sönmüştü) gecenin koyu karanlıklarını, evrenin güçlerini yardıma çağırıyordum. Gecenin ortasında, oğulu baba evinden kovuyor, ona kırların kapısını açıyordum. Ey gece, gece, gece!

Birden bir uğultu, çığlıklar duyuluyor. Ne oluyor? Evin önüne gelenler kim? Her yandan bağırtılar çağırtılar, şaklayan kırbaç sesleri, şarkılar, haykırmalar yükseliyor: *"Kulig!... Kulig!..."* Gelenler Ekselansları ve tüm takımı.

Konukları karşılamak için koşar adımlarla öndeki odalara doğru gidiyorum.

XIV

Gonzalo dışarıya fırladı; bir elinde lamba var, öteki eliyle de sanki sıçrayarak uyanmış biri gibi ıstavroz çıkarıp, eşikte duruyor.

Gürültü patırdıyla arabalardan iniyor, kapıya doğru yürüyerek içeri giriyorlar. Haykırışlar arasında, büyük şamata koparark, salonlardan geçiyor, evi işgal ediyorlar, kendilerine eşlik eden müzisyenleri ile birlikte...

Sandalyeleri yana itip, halıları sararak kaldırıyorlar; kimi bir şeyi düşürüyor, kimi bir lambayı deviriyor, adam sen de, ne önemi var! Sandalyeler taşınıyor, masalar taşınıyor ve kemanlar başlıyor çalmaya; müzik. Haydi dansa! Dans etmeye başlıyorlar! Dans ediyorlar!

Dağlarda ormanlarda
Dans eden Margot'ya bak
Dönüyor oğlanlarla
Ayağını vurarak
Güm güm ediyor dağlar
Titriyor çamlar tümden
Dans eden Margot ama
Benim tutan elinden

Ekselansları dansı başkanın eşi Madam Pscikowa ile açtı. İkinci çift: Albay ile Madam Kielbszowa; üçüncü çift: Başkan Kupucha ile Madam Kownacka; dördüncü çift: Profesör Kalisciewicz ile Matmazel Tuşka; beşinci çift: Müsteşar Podsrocki ile Matmazel Myszka; altınca çift ise: Avukat Worola ile Madam Dowalewiczowa... Bunları da başka çiftler izliyor. Kalabalık mı kalabalık! Ah, ne kalabalık! Belli ki Polonya kolonisinin kaymak tabakası! Tüm çiftler tempoyla sıçrıyorlar! Hop, hop, hoppa, tirelonli, tirelonla'lar evi dolduruyor.

Sürü sürü gelip dans ederek salonlara dağılıyorlar, hop, hoppa! Tralali, tralaler! Vur patlasın, çal oynasın! Kalabalık bütün eve yayılıyor, parka bile taşıyor. *Kulig! Kulig!* Bay Zenon Matmazel Ludka'yı yakalayıp pistte döndürüyor:

Güm güm ediyor dağlar
Titriyor çamlar tümden
Dans eden Margot ama
Benim tutan elinden...

Hizmetçiler koşuşup yiyecek içiecek taşıyorlar; sofralar kuruluyor, Gonzalo buyruklar veriyor; dışarıda, pencerelere yapışan arabacılar, seyisler evde habire bumlayan, çayırlarda, kırlarda da gene bumlayan tüm bu insanlara bakıyorlar.

"İçelim!" "Yaşam kısa, tadını çıkarmak gerek!" "Haydi bir tek daha!" Hop, hop, hoppa, bum! Bum, bum, tarabum! "Hey, Matmazel Zosia!" "Bakın hele, Matmazel Malgosia!" "Ne var ne yok, bay Szymon?" "Siz ha bay Mateusz! Görüşmeyeli yıllar oldu!" "Haydi, haydi, insan dünyaya bir kez geliyor!"

Coşmuş, keyiflenmiş olan Matmazel Muszka ile Matmazel Tolcia

koşarak geliyorlar işte, şarkılar söyleyerek, gülüp oynarak ve dansa katılıyorlar fırlayarak! "Dans edelim! *Kulig!*"

Ben bir köşede bir şişenin tıpasını çıkarmaya çalışan müsteşar Podsrocki'ye yaklaşıyorum:

— Bağışlayın, diyorum, herhalde benim bilmediğim, özellikle de iç açıcı haberler aldınız, öyle değil mi? Ekselanslarının kendileri tarafından düzenlenmiş böyle olağanüstü bir şenliğin bir tek anlamı olabilir: Düşmanı yenmiş olmamız. Oysa gazetelerde her şeyin bittiğini, bozguna uğradığımızı okudum.

— Sus, sus, diye karşılık veriyor. Elbette bozgun, yenilgi, yıkım, çözülme söz konusu. Bizi yere yıktılar, tuşa geldik. Ama Ekselansları ile ben bunu hiç belli etmeyip bir *kulig* düzenlemeye karar verdik. Yaşasın *kulig!* Mihneti kendimize zevk edelim!

Bırak gömleğini rehine
Fırtınadan sana ne!

Ve kadehini kaldırıyor: "Yaşa! Var ol! Yaşa!" diye bağırıyor oradakiler. Dans edenlerin oluşturduğu yılankavi dalga sıra sıra odalara geçiyor; tepiniyorlar, kıvılcımlar saçıyorlar, topuk vuruyorlar, alkışlıyorlar. El ele tutuşup dans etme sona erince de çift çift dansa başlıyorlar.

Duvarlar boyunca kanapelere oturmuş olan yaşlılar kadehlerini dikerek çene çalıyor, onu bunu çekiştiriyorlar. Kimileri birbirlerini iki yanağından öpüyor: "Ah, Bay Walenty!" "Bakın hele, Bay Franciszek!" "Hanımefendi nasıl? Ya çocuklar?" "Elbette bir kadeh daha alırsınız!" "Teşekkür ederim, teşekkür ederim, eksik olmayın!"

Bu sırada elçi bana doğru gelip hemen çatıyor:

— Dans etsene, salyangoz herif! Niye dans etmiyorsun? Dua etmek, dans etmek; işte Polonyalı olmak budur!

Yaparken bir yandan mazurka dansı
Söylüyor Ave Maria duası

Dans et, haydi, dans et! Kemanlar bir Krakow havası çalmaya başlıyor:

Dans edelim, zıplayalım, yaşam budur bize göre
Yaraşıyor böylesi Krakow'lu gençlere!

— Elbette dans etmek isterim ama, anlaşılan her şey yok olmuş.
Çevresine bir göz atıp:
— Sus, diyor, sus! Dilini tut. Bu konuda tek söz söylenmeyecek, yoksa herkese rezil oluruz. Böyle bir durumdan şişinmek için insanın kafadan çatlak olması gerek. Ama mihneti kendimize zevk edelim!

Bırak gömleğini rehine
Fırtınadan sana ne!

Hop, hop, hop, mazurka bu! Haydi piste! Dans edelim, dans edin! Gösterin şu yabancılara Polonyalılar nasıl dans edermiş! Haydi, zıplayın! Şarkı söyleyin, duysunlar şarkılarımızı! Zıplayın, fır dönün, takla atın, gösterin onlara neler yapabildiğimizi. Kızlarımızı çıkarın ortaya... Görsünler güzeller mi ha! Oğlanlarımızı da. Görsünler yiğitler mi ha! Damarlarımızda akan kan yiğit kanıdır, tavşan kanı değil! Hop, hop, hop! Tüm görkemimizle görsünler bizi! Haydi, oberek, mazur, mazurka.

O mazur ki ölse bile
Zıplayıp dans eder gene!

Dans et, dans et, dans et!
Ben diz çöküyorum.
Bu sırada yaşlı Bay Kaczeski bana işaret ediyor: Sıkışmış; hemen dışarı çıkmak istiyor, ama köpeklerin saldırısına uğramaktan korkuyor. Parka dek ona eşlik ediyorum. Adamcağız bir çalılığın ardında rahatlarken, ışıklar içinde yalap yalap yanan evi izliyorum; şenliğin kırlara, ormanlara dek taşan gürültü patırtısına kulak veriyorum.
Yukarıda, oysa, kapkara bir gökyüzü, sanki kıpırtısız. Burada ise *kulig*'in hayhuyu; kandırıcı, okşayıcı, taparcasına seven, neredeyse büyülü bir *kulig* bu; ah, onların hepsini ne de çok seviyor; kendini beğenmiş; kendini de ne çok seviyor, âşık havalarında nasıl da kasılıyor!... "Sevişelim, sevişelim!" Ve hop, hop hop! Traderi-tradera! Ey aşk, aşk, aşk!... Ama ne âşık ya şu!

Ve tepemizde gökyüzü, kara, boş. Ayaklarımın dibinde kara, karmakarışık bir çalılık... Daha uzakta iki ağaç... Daha da uzakta çevre çizgileri belirsiz, karanlık, kıpırtısız bir şekil.

Sık çalılığın ardında, çitin yanında da bir şeyin hışırdadığını duyuyorum. Ağaççıkların arasında sessiz sessiz yürüyen, dolaşan, garip bir karaltı görüyorum: Bir dana ya da iri bir köpek bu; ama ayaklarında tahta ayakkabılar var, hem de kambur. Dalları aralayınca manolyaların altında birincisine oldukça benzeyen bir başka yaratık görüyorum: Sanki bir köpeğin sırtına ata biner gibi binmiş biri; ama iki başlı biri. Bu iki başı görünce tüylerin diken diken oluyor; içgüdüm eve doğru kaçmamı söylüyor ama, hayır, tam bir kanıya varmam, bu garip şeyi, bu şeytanlığı daha yakından incelemem gerek.

Çit boyunca, sık çalılıkların örtüsü altında gizlenerek yürüyüp yaklaşıyorum: Bir şeyler sıçrıyor, tepiniyor; sanki toynaklarıyla toprağı eşeleyip inler gibi sesler çıkaran atlar var. Ama bir insan gibi sık sık solumalar geliyor kulaklarıma. Ve ansızın boğuk bir ciyaklama, bir çifte atma, bir tepinme gürültüsü duyuyorum.

Ne köpek, ne at, belki ne de insan bunlar; ama kesinlikle kalabalıklar. İlerlemeyi sürdürüyorum, hep sık çalılıklar sayesinde kendimi koruyarak; sonunda elli adım kadar ötede, karanlıkta, büyük bir yığın görüyorum.

Evet; sıçrayan, birleşen, birbirlerine boynuz vuran, tahta ayakkabılarıyla yeri döven, ama sanki devinimleri sıkıya alınmış, büyük bir yaratık yığınıydı bu bal gibi. Boğuk hırıltılar, bağırtılar kimi zaman da neredeyse insan inlemeleri duyuyorum... Acı verici, korkunç, iğrenç, dayanılmaz bir görünüm; öyle ki şaşkınlıktan dona kalıp, bir sarkıt gibi taş kesilip elimi ayağımı kıpırdatamaz duruma geliyorum.

Ansızın, beceriksiz sıçramalarla, bu yaratıklardan biri bana doğru ilerliyor: Mahmuzlayıp gemini çekerek yabanıl bir atı eğiten bir atlı sanki... Baronu tanıyorum... Ciumkala'nın sırtına ata biner gibi binmiş baron! Biraz sonra yanına bir başka atlı geliyor: Muhasebeci. Ciecisz'in üstüne ata biner gibi binmiş, mahmuzluyor, gemle ağzını parçalıyor adamın; öyle ki zavallı Ciecisz hırıltılar çıkarıyor, zırıldıyor!

O zaman muhasebeci boğuk, korku verici bir sesle fısıldıyor:

— Her şey hazır mı?

— Hazır! diye yanıtlıyor baron, aynı boğuk, korku verici sesle.

— Hayır! Daha değil! diye karşılık veriyor muhasebeci boğuk,

korkulu bir sesle. Daha yeterince korkunç değiliz! Binek hayvanlarımızı daha çok mahmuzlamalıyız ki gemi azıya alsınlar! Saldırı sinyalini vermek için atlarımızın büsbütün azmasını bekliyorum. O zaman saldıracağız! Saldırı başlar başlamaz, her şeyi paramparça edeceğiz. Her şey paramparça olunca da her şeyi toz duman edeceğiz! Yeneceğiz, yeneceğiz!

— Yeneceğiz! diye homurdanıyor pis pis Ciumkala.

— Yeneceğiz! diye bağırıyorlar hırıltıyla. Çünkü biz korkuncuz! Korkunç! Haydi öldürmeye! Parçalayalım! İleri! Dehşet saçalım! Ölüm, yıkım, topuna ölüm saçalım! Haydi, binin atlara! Öldürün, topunu öldürün! Öldür! Topunu öldür!

Parkın gece sessizliği içinde çınlayan çılgınca sözler... Sık çalılıklar arasından bir sıçrayışta kaçıyorum oradan, eve doğru koşarak; evde, hıyarcıklı vebaya yakalanan biri kovalıyormuş gibi, ardımdan kapıyı çat diye kapatıyorum. Ah, bağışlayıcı Tanrım!...

Tehlike işaret vermek, kapıları, pencereleri kapatmak gerek; silah başına! Silah başına! Ah, şeytanlar!

Peki ama ne oluyor! Bu haykırmalar, bu bravo sesleri de ne? Kendilerini dansa kaptırmış çiftler arasında -hop, hop, hop, hoppa, hop!- o zaman Ignace'ı görüyorum; o da damı Matmazel Tuska ile tepinip duruyor, damını güle eğlene öyle kaygısızca döndürüyor ki kızcağız sanki ellerinde bir topaç. Yaşlılar Ignace'ın bu kaygısızlığını alkışlıyorlar...

Ancak, hepsi bu kadar değil... Ignace ne zaman topuk vursa, bir başkası da hemen aynı şeyi yapıyor; Ignace ne zaman zıplasa, bir başkası da hemen aynı şeyi yapıyor... Elbette ki bu başkası, Horacio; o da damı Matmazel Muszka'yı sürüklüyor pistte, onu öyle bir coşkuyla fır fır döndürüyor ki kızcağız ellerinde bir topaç sanki; dönüyor, dönüyor ve dönüyor!

Böylece, Ignace'la Horacio topuk vurup zıplıyor, sağa sola fırıldak gibi dönüyorlar, damlarını da topaca dönüştürerek. Ah, ne dans ediyorlar, ne dans ediyorlar! Ignace zıplıyor mu? Bir saniye sonra Horacio da zıplıyor! Ignace topuk mu vuruyor? Horacio da hemen topukluyor! Bum bum ve bam bum bum ve bum bam bam bum! Bumbam, bumbam, bam, bam, bum, bum; danslarının bumbam'ı çınlıyor. Bumbam-

lıyor, bumbamlıyorlar, bumbam sesi gitgide daha gürültülü biçimde yükselip davul gibi gümlüyor!

Gonzalo, omuzlarında bol siyah bir şal, başında siyah bir şapka, iki kez salondan geçip dans eden iki çifti selamlıyor. Bumbam çağrısına karşılık, başımı eğip gözkapaklarımı yarı yarıya kapatıyorum... Ve boşluk beni hemen yeniden yakalıyor; ah her şey ne denli boş, bu davul sesi de boş!

"Tanrı aşkına! diye haykırıyor oraya buraya koşup gelen elçi. Bunlar sarhoş olmalı! Delilik bu, böyle bir dans! Müziği bile duyamıyoruz artık! Şu oğlanları enselerinden tutup atın dışarı!"

Ne var ki Ignace etkili bamlamayı sürdürüyor, Horacio da yanıt verip bumluyor; bam, bum, bam bum! Camlar zangırdıyor, bardaklar, bardak altları sallanıyor, parke döşeme gıcırdıyor!

Öteki dans edenler de kendi tempolarına göre zıplamaya çalışıyorlar... Ne de olsa *kulig*'leri bu; *kulig*, mazur, mazurka!.. Çabalar boşuna... Artık *kulig* falan yok, şimdi bumbam kral, sadece bumbam! Bir köşeye çekilip bakmaktan başka yapacak ne var ki... Bumbam sesleriyle zıplamaları izliyor herkes -bum bum bum ve bam bam bam-; dörtnala kalkmış bir atın ayak sesleri sanki!

Tomasz uzun bir bıçak kapıyor, kendine bir parça et kesmek istiyormuş gibi... Ama bıçağı redingotunun cebine saklıyor... Baba oğlunu öldürüyor! diye bağırmalıyım. Babanın oğlu öldürmesini engelleyin! Yo, hayır... oğulun babayı öldürmesini! Çünkü zıplaya zıplaya, topuk vura vura, bum, bam -Ignace bam sesi çıkarıyor, Horacio da bum sesi- şimdi her ikisi birlikte yeniden bam bum yapıyorlar ve bum, bum ve bam! Ve Horacio, bum, lambaya vuruyor; Ignace da, bam, lambaya. Horacio, bum vazoya vuruyor, Ignace da, bam, vazoya. Ve Horacio Tomasz'a, bum, patlatıyor!

Aman Tanrım, Tomasz yerde yatıyor!

Tomasz yere düştü! Ignace da, bam, bam, atılıyor bam'ı ile, babasını bamlayacak, yüzüne bam'ını indirecek!

Ey oğul, oğul, oğul! Gebersin baba! Ignace koşuyor. Yazgı ne ise o olsun! Oğul babasını öldürsün!

Ama ne var? Ne oluyor? Kurtuluş mu yoksa! Ignace elinde bam'ı, koşuyor, Ignace dans edenlerin şaşkın bakışları karşısında babasına saldıracak... Tam da bu sırada Ignace kahkahayı basıyor...

Babasına bam, bam vurup onu bamlamak şöyle dursun, katıla katı-

la, bum bam, gülüyor, gülmesi onu bambumluyor! Babasının üstünden bir sıçrayışta atlayarak onu dokunmuyor, bum bam, yeniden bum bam, gülüyor!

Bum da bum, Pyckal baronun karnını tutup sıkıyor, muhasebeci Ciecisz'in karnını tutup sıkıyor, gülmekten kırılıyorlar ve bum bam da bam ve bum; yaşlılar kasıklarına baştırıyor, gülmekten sendeleyip duruyorlar; Madam Dowalawiczowa gülerken cıvıldıyor, gözlerinden yaşlar geliyor, bağırıp çağırıyor; bam bum diye haykırıyor papaz efendi gülmekten kırılırken; Muszka da Tuska da tepiniyorlar!

Bumbam, bu, patlayan kahkaha! Başkan Pucek'in bacakları titriyor; herkes duvarlara tutunarak bağırıp çağırıyor; yelleniyorlar, neredeyse kendi kendilerini boğazlıyorlar, boğulacak gibi oluyorlar. Şuna da bakın, lokması boğazında kalmış; sanki güle güle kulaklarından çıkaracak! Ya şu, çökmüş oraya, yerde yuvarlanıp duruyor, gülmekten, bambam, bir hal oluyor, sallanıyor, oynayıp duruyor, çırpınıyor... Ya şuna ne dersiniz? O da gülmekten patlayacak. Her yerde bum bam!

Kısa bir süre mola, birkaç saniye dinginlik... Sonra her şey yeniden başlıyor; önce biri, sonra bir ikincisi; bulaşıyor üçüncüye, dördüncüye, beşinciye ve bam bum, gülmekten kırılıyorlar, patlıyorlar, birbirlerinin kollarına atılıyorlar, sallanıyorlar, yaygarayı basıyorlar, kıyamet kopanıyorlar, birlikte tepinip duruyorlar, ah, bumbamları karışıyor, ne de haykırıyorlar, ne de bağırıp çağırıyorlar. Gülmek, ah, o gülmek yok mu! Bum bum diye gülerek, bam bum bum diye gülerek, bumbamlıyorlar!

Milliyetçiliğin, tutuculuğun, savaş çığırtkanlığının gemi azıya aldığı bir dönemde, edebiyatın diliyle şovenist-faşist eğilimlere karşı çıkışın adı: *Atlantik Ötesi.*

Çağımız edebiyatının en gözüpek yazarlarından Witold Gombrowicz, 1939 yılında bir gezi için Arjantin'de bulunduğu sırada savaşa giren ülkesi Polonya'ya dönmeyi reddederek Güney Amerika'da uzun yıllar sürecek bir sürgünlüğü yeğlemişti. 1953'te yayımlanan *Atlantik Ötesi* bu bolayın hikâyesidir.

Arjantin'de parasız pulsuz kalan yazar, Polonya kolonisinin üçkâğıtçı zenginleri ve Arjantinli bir eşcinsel arasında gelişen olaylar eşliğinde milliyetçiliği ve ona bağlı olan yiğitlik, savaşçılık, soyluluk, inanç, güç vb. tutucu ve şoven kavramları acımasızca alaya alır.

Çöken dünyayı olduğu kadar, geleceği simgeleyen genç kuşakları da hiçliğin ve boşluğun çıkışsız labirentlerine hapseden Gombrowicz, *Atlantik Ötesi*'yle, çoğu kez groteskin de sınırlarını zorlayan bir ironi şaheseri yaratır.

Milliyetçiliği yerin dibine batırdıkça alayın zirvelerine çıkan Gombrowicz "saçma"ya ve "soyut"a ulaşan özgün mizahı, "anarşist" ya da "karanlık" diye nitelenebilecek radikal yıkıcılığı ile dünya edebiyatında öncü bir yere sahiptir.

Atlantik Ötesi, dil ve anlatım özgünlükleri, hızlı ritim ve temposuyla zevkle okunacak bir edebiyat metni...



AYRINTI • ROMAN
ISBN 975-539-114-2
9 789755 391144